

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 07402

MOSHEH LEYB HALPERN

Z. Weinper

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

משה לייב האלפערן

19

ז. וויינפער

פארגאג

„אויפקום“

1940

Copyright

by

Z. WEINPER

New York, N. Y.

1940

 490

אַסטאָריאַ פּרעס, 61 איסט 4טע גאַס, ניו-יאָרק

פאָטאָ וו. קעסנער

מ. 5. האַלפּערן

איצט איז זומער נינצן פערציק. אן אָנגעגליטער זומער. עס ברענט די היץ איבער די ניו־יאָרקער גאַסן און לייגט זיך מיט אַ בזונדערער שווערקיט אויף די געמיטער, וואָס זיינען אזוי אויך אָנגעגליט פון די געוואַלדיקע געשעענישן אויפן איראָפּעאישן קאָנטינענט.

די לופט איז אָנגעשטרענגט און פול מיט דערוואַרטונג. יעדע מינוט ברענגט עפעס, און אין אַ מינוט שפעטער איז דאָס פריער־געבראַכטע שוין בלייך לגבי דעם, וואָס די ראַדיאָ טראַגט אונטער איצט.

מענטשן קוקן איינע אויף די אַנדערע מיט אומצוטרוי. יעדער דריטער ווערט באַטראַכט, ווי אַ פאַררעטער פון די ערשטע צוויי, הלמאי ער טראַכט נישט, ווי זיי טראַכטן. און אַפילו די ערשטע צוויי האָבן אויך נישט קיין צוטרוי איינער צום אַנדערן. יעדערער טראַכט, אַז דער צווייטער פאַרשטעלט זיך. רעדט נישט, וואָס ער מיינט, און מיינט נישט וואָס ער רעדט.

אזוי פיל שנאה אויף פנימער פון מענטשן און כאַטש די שנאה איז נישט ביי אַלעמען אין דער זעלבער ריכטונג, מאַרשירן אָבער אַלע ריכטונגען מיט דער זעלבער שנאה און פאַרוואַנדלען די ערד אונטער די טריט אין פּריסיק.

מיר איז נאָר מאָדנע אָט דאָס, וואָס גראַדע אין אָט די מוראדיקע שנאהדיקע טעג טראַכט זיך מיר די גאַנצע צייט כמעט יועגן משה לייב האַלפּערינען.

זאָל דאָס זיין דערפאַר, וואָס אָט די גרויסע שנאה פון אונדזערע טעג דערמאָנט אין דער שנאה, וואָס ער האָט אין זיין דיכטערהאַרצן געמראָגן?

איך טראַכט פון דער רו, נאָך וועלכער ער האָט אין זיין

אומרוויקן לעבן אזוי שטארק געבענקט, און וועלכע ער האָט ענדלעך געפונען אונטער דעם פראָסטן, קיילעכדיקן שטיין אויף דעם ניריאָרקער אַרבעטער־רינג בית־עולם, און עס דערמאָנט זיך אַן ענלעכער פּלאַם, ווי דער איצטיקער, וואָס האָט געצונדן די ערד מיט עטלעכע און צוואַנציק יאָר צוריק, אויף וועלכן משה לייב האַלפּערנס דיכטער־האַרץ האָט רעאַגירט מיט זיין ביטערער פּאָעמע: „א נאַכט“.

פאַר מיינע אויגן שטייט אויף דאָס אַלטע טישל אין דעם קליינעם צימערל, אויף קיפ גאָס אין וויליאַמסבורג, איבער וועלכן אָט די פּאָעמע האָט זיך צעשטורעמט. איך זע משה לייבן, — דן אַרבל פון זיין בלווי העמד פאַרקאַשערט איבער די עלנבויגן, ווי ביי אַן אַרבעטער אינמיטן אַ זייער אָנגעשטרענגטער אַרבעט. זיין רויטלעך פנים איז צעפלאַמט. איבער זיין פולער פליישיקער נאָז בלעזלען זיך טראָפּעלעך שווייס, און זיינע גרויסע בלווי־גרויע אויגן זיינען צעצונדענע, און וואַרפן מיט גליענדיקע פלעמלעך דורך זיינע ברילן בשעתן צונויפלייגן די געפערלטע בלעטער פאַפיר איבערן טישל.

איך געדענק, אז נאָכן אויסהערן אַ פאַר קאַפיטלעך פון דער פּאָעמע „א נאַכט“, וואָס האָבן זיך אַ טרייב געמאָן איבער מיר, ווי ווינטן איבער אַ יונג ביימל, האָב איך זיך מיט גרויס פאַרוואַנדערונג פאַרטראַכט וועגן די שיינע, געמאַקטע אותיותלעך איבער דעם פאַפיר פון וועלכע אָט די ווינטן זיינען אויפגעגאַנגען. מיר איז געווען שווער צו באַנעמען, ווי אזוי אַזאַ אימפעט האָט געקאָנט זיך דורכשלאָגן דורך אַזעלכע קליינע, שיינע, געפערלטע אותיותלעך. געפרעגט ביי אים האָב איך נישט וועגן דעם, וואָרים פאַר מיר איז געווען קלאָר, אז ער אליין וואָלט אויך נישט געקאָנט געבן קיין ענטפער אויף דעם. נאָר איצט, אז איך טראַכט וועגן דעם, גייען אויף פאַר מיינע אויגן די אַכט פערדלעך, וואָס זיינען געווען געשפּאַנט אין דער קאַטש, וואָס פלעגט אַרומפירן דעם גראַף פון מיין שטעטל. אָט־די אַכט פערדלעך, אונטער וועלכע די ערד האָט זיך געוויגט, זיינען דאָך

געגאנגען ריטמיש און געקערעוועט געוואָרן דורך די לייצעס אין די שטאַרקע הענט פון דעם קרעפטיקן קוטשער, וואָס איז געזעסן שטאַטלעך און זיכער אויף דער קעלניע.

מיט וואָס פאַר אַ פּאַעמען וואָלט משה לייב האַלפּערן רע-אָנירט אויף די איצטיקע געשעענישן, ווען ער וואָלט געווען מיט אונדז?

היטלער האָט פאַרכאַפט זיין ווין, וואָס ער האָט אַזוי לייב געהאַט. זיין געבורט־שטעטל זלאָטשעוו, וואָס ער האָט אַזוי פיינט געהאַט, אַז ער האָט זיך אַזש געטרייסט, וואָס זיינע ביינער וועלן נישט לייגן דאָרט באַגראָבן, איז דאָך איצט נישט מער, וואָס פריער. עס איז אונטער דער השגחה פונעם סאָוועט־פאַרבאַנד. און דער טשאַד, וואָס טשאַדעט איצט אויף דער יידישער גאַס ביי אונדז אין ניו־יאָרק? ווי וואָלט ער רעאָנירט אויף אים? מיט וועמען וואָלט ער געשטאַנען?

עפעס האָב איך אַ געפיל, אַז וואָלט ער געלעבט, וואָלט ער איצט געווען שטאַרק טעטיק אינעם איקוה. איז ער דאָך געווען דאָס האַרץ און די נשמה פון דער שנאָרער־אַרגאַניזאַציע מיט עטלעכע און צוואַנציק יאָר צוריק, וואָס איז געווען טעטיק אין ניו־יאָרק אויף אַן ענלעכן אופן, ווי דער „איקוה“ היינט צו טאָג.

און ווייל דער „איקוה“ איז לגבי דער דעמאָלטריקער שנאָרער־אַרגאַניזאַציע, ווי אַ ים לגבי אַ טייך, וואָלט משה לייב האַלפּערן זיך גאָר אַנדערש די הענט צעפירט אין אים. ער וואָלט געשוואַרן מען אין אים און געלייגט קלאַפּטער מיט זיינע ברייטע הענט, און אַך, ווי מיר דאַרפן איצט זיינע ברייטע קלאַפּטערדיקע הענט! עס איז גוט צו טראַכטן, אַז אַזוי וואָלט געווען, און טראַכטן דיק אַזוי ווערט טאַפּלדיק פיינלעך, וואָס ער איז מער נישטאַ שוין מיט אונדז.

שוין באַלד אַכט יאָר, אַז ער איז נישטאַ מיט אונדז, און אַפּטמאָל ווערט אַזוי מאַדנע שווער פון דעם באַוואוסטזיין, אַז ער איז טאַקע אין דער אמתן מער נישטאַ מיט אונדז.

און מאַדנע, ביי גאָר מאַדנע קומט ביי מיר אויס אַט דאָס,

וואָס דאָס לעבן גייט זיך ווייטער זיין גאַנג, ווי פון דעם וואָלט
גאַרנישט אַרויסגעפאַלן אַ וויכטיקער גייער.

וואוהין איז אין זיין צייט געגאַנגען אונדזער שטורעמדיקער
דיכטער משה לייב האַלפערן?

צו אַ באַשטימטן ציל איז ער געגאַנגען בלויז אינעם פּעריאָד
פון זיין לעבן, ווען ער איז געווען פאַרבונדן מיט דער לינקער
אַרבעטער-באַוועגונג. פריער איז ער געגאַנגען ווי אַ וואַנדערער
אין דער מדינת מיט אַן אָנגעצונדן האַרץ און זוכנדיקע אויגן, און
דערנאָך, ווען ער איז אַרויסגעפאַלן פון דער באַוועגונג, האָט ער
זיך דערפילט אַ פאַרלוירענער.

איך באַנוץ דאָס וואָרט „אַרויסגעפאַלן“ און נישט „אַוועק-
געגאַנגען“, ווייל משה לייב האַלפערן איז קיינמאַל נישט אַוועק-
געגאַנגען.

עפּעס האָט ער געזאָגט אין קליוולאַנד אויף זיינער אַ לעקציע,
וואָס איז שלעכט פאַרשטאַנען געוואָרן פון אַ צוהערער, און דער
לעצטער האָט אים אָנגעקלאָגט. משה לייב האַלפערן איז געווען
צו שטאַלץ דעם ענין אויפצוקלערן, אָדער צוצוגעבן דעם טעות.
די צייט איז געווען אַ מיליטאַנטישע, די ליניע אָנגעצויגן ביז גאָר
און עס האָט זיך נישט געפונען עמיצער, וואָס זאָל אויפנעמען
דעם ענין מיט אַ רואיקן מח און דעם סכסוך אויסגלייכן, כדי
די באַוועגונג זאָל נישט פאַרלירן אַזאַ וויכטיקן כוח ווי משה לייב
האַלפערן איז געווען.

אַבער איבערגעלאָפּן אויף דער אַנדערער זייט איז משה לייב
האַלפערן נישט אפילו נאָכדעם, ווי מען האָט אים באַזייטיקט.

ער האָט די לינקע באַוועגונג נישט באַקעמפט נישט מיטן
מויל און נישט אין שריפט. אויב ער איז יאָ ווען עס נישט איז
אַרויסגעקומען מיט אַ ביזו וואָרט, איז דאָס נישט געווען קעגן
דער באַוועגונג, נאָר קעגן דעם אָדער יענעם כוהן אין דער
באַוועגונג, וואָס האָט אויף זיך גענומען דאָס רעכט אויך צו זיין
אַ פּוסק אויף דעם געביט פון דער קונסט צו וועלכער יענער האָט
לויט האַלפערנס מיינונג קיין שייכות נישט געהאַט.

זיינע שארפקייטן אין זיין פאָרדערע צו מיין בוך „געקלי-
בענע לידער“, וואָס האָבן אַרויסגערופן אַ סך בייזקייט סיי פֿון
„רעכטס“ און סיי פֿון „לינקס“, זענען געווען אַן אויסדרוק פֿון
דער געוואָלדיקער פּאַרלויירנקייט, וואָס ער האָט געפֿילט אין יענער
צייט, און דאַרפֿן בשום אופן נישט גענומען ווערן זוי זיינער אַ
שטאַנדפּונקט.

וואָס שייך זיין צוגאַנג צו דער קונסט, איז ער נישט געוואָרן
אַנדערש, ווי אינעם פּעריאָד, ווען ער איז געווען אין דער לינקער
באוועגונג.

עס דערמאָנען זיך מיר זיינע רייד אין יענער צייט אין
שייכות מיט דעם זשורנאַל „אויפקום“, וועלכן ער האָט אָנגעהויבן
צו רעדאַקטירן מיט מיר צוזאַמען.

— מען מוז מאַכן דעם „אויפקום“ פֿאַר פֿיל מער ווי ער
איז, — האָט ער מיט מיר איינגעטענהט און באַלד זיך טאַקע
קלאָר געמאַכט מיט אַט די ווערטער:

— גלאַט שיינע ליטעראַטור האָט קיינמאַל קיין זין נישט
געהאַט, און היינט אורדאי נישט. מען מוז שטיין אינגאַנצן מיטן
פֿנים צום לעבן, און אונזער לעבן איז די ייִדישע אָרעמשאַפט
און די קעמפֿנדיקע מענטשהייט פֿאַר אַ בעסערער און גערעכטערער
וועלט.

אַט אזוי האָט ער מיט מיר איינגעטענהט, און אַן אַנדערש
מאַל האָט ער זיך אויסגעדריקט נאָך קלאָרער:

— מען רעדט וועגן פּראָלעטאַרישער ליטעראַטור. לאַמיר
אינעם „אויפקום“, וואָס שטייט נישט אונטער קיין פּאַרטיידיס-
ציפֿלין, באַווייזן זיי אזוי אמתע פּראָלעטאַרישע ליטעראַטור דאַרף
אויסקוקן.

צי ער האָט אין די עטלעכע נומערן, וואָס ער האָט מיט
מיר צוזאַמען רעדאַקטירט דאָס באַוויזן, איז אַן אַנדער פּראַגע.
אַבער די רייד, וואָס ער האָט צו מיר גערעדט האָבן געוויזן, וואָס
ער האָט פֿאַר זיין טויט געטראַכט און געוואָלט.

אין די איצטיקע טעג, ווען אינעם סאָוועטנפֿאַרבנד ווערן

דורכגעפירט פייערונגען נישט נאָר צום אַנדענקען פון מענדלען,
שלום עליכמען און פרצן, נאָר אויך, ווען אפילו רב יהודה הלוי
ווערט אויפגענומען און געוובלט, וואָלט משה לייב האַלפערן זיכער
געווען אָנגעפילט מיט פרייד און מיט גאַנצקייט.

אַפגערעדט וועגן דער קולטור-אַרבעט, וואָס דער „איקוף“
פירט אָן.

און אפשר טראַכט זיך מיר אַזוי, ווייל עס ווילט זיך מיר
אַזוי טראַכטן? אפשר איז דאָס מיין בענקשאַפט נאָך אים, וואָס
מאָלט אַ בילד פאַר מיר אין וועלכן איך זע אים ביי דער זעלבער
אַרבעט, וואָס איך טו.

א פ ש ר ?

ב

אַבער נישט דאָס בין איך איצט אויסן. וואָס איך
בין יאָ אויסן איז צו פאַרזייכענען דעם פאַקט, אַז פאַר די לעצטע
פאַר יאָר זינט עס קומט מיר אויס אַרומצופאַרן איבער דער
ברייט און דער לענג פון אונדזערע שטאַטן און קאַנאַדע, שלאָג
איך זיך אומעטום אָן אויף צענדליקער פּאָלקס-מענטשן, וואָס
בענקען נאָך משה לייב האַלפערן אַזוי ווי איך בענק נאָך אים,
און אַז עס קומט צורייך, איז יעדער איינער פון זיי זיכער, אַז
משה לייב האַלפערן וואָלט געשטאַנען דאָרט, וואו ער שטייט.
און נישט נאָר דאָס, — מען פרובירט אפילו אַריינצולייגן ווערטער
דעם פאַרשטאַרבענעם דיכטער אין מויל אַרײַן וועגן דער אָדער
יענער געשעעניש.

האַנדלט זיך דאָ נישט וועגן דעם ווער עס טרעפט יאָ און
ווער עס טרעפט נישט. אַבער וועגן וואָס עס האַנדלט זיך יאָ,
איז דאָס, וואָס נאָך אַכט יאָר פון זיין טויט, איז משה לייב
האַלפערן ביז נאָר לעבעדיק אין די געמיטער פון אַ גרויסער צאָל
מענטשן, וואָס זענען געווען באַווירקט פון אים.
אַפגערעדט פון יענע, וואָס האָבן געהאַט די זכיה אים צו
קאָנען פון דער נאָענט, אים האָבן אַמאָל ביי זיך אין די שטיבער,

אזוינע רעדן וועגן אים ווי וועגן א זייער טייערן „משפחהניק“, וואָרים מיט זיין גאַנצן ברויזנדיקן טעמפּעראַמענט איז משה לייב האַלפּערן געווען אַ ביז נאָר צאַרטער און אויפּמערקזאַמער מענטש צו די, וועלכע זענען אים נאָענט געווען. יעדע קלייניקייט פון זיינע נאָענטע האָט אים אינטערעסירט. זייער געזונט, די דער-ציאונג פון זייערע קינדער, דאָס מעכל אין זייערע שטיבער, די קליידער, וואָס זיי האָבן געטראָגן, די געדאַנקען, וואָס זיי האָבן געטראַכט און די רייד, וואָס זיי האָבן גערעדט.

איצט, אַז מיר קומט אויס זיך צו באַגעגענען מיט האַלפּערנס נאָענטע פריינט איבער דער ברייט און דער לענג פון אונדזער גרויסער מדינה, טויכן אויף אין מיין זכרון זייערע ווערטלעך, וואָס איך האָב זיי געהערט אַמאָל זאָגן דורך האַלפּערנס מויל. כמעט אין יעדן שמועס, וואָס איך האָב מיט משה לייבן געהאַט, האָט ער שטענדיק געהאַט צו דערציילן אַ ווערטל פון זיינעם אַ פריינט.

— פינטשע בערמאַן פון לאַס-אַנדזשעלעס האָט מיר אַמאָל געזאָגט אַט אזוי וועגן דעם ענין.

— יאָסל דראָסט פון קליוולאַנד האָט איינמאָל געמאַכט וועגן דעם אַ טרעפלעכע באַמערקונג.

— חיים שאַפיראָן פון באַסטאָן קאָנט איר דאָך ? נו, יאָ, האָט ער זיך אזוי אויסגעדריקט...

יעדער אָנגעזעענער דיכטער ביי אונדז האָט נאָענטע פריינט איבערן לאַנד, וואָס אינטערעסירן זיך מיט זיין לעבן און שאַפן. אָבער אין דעם הינזיכט האָט זיי, דאַכט זיך, משה לייב האַלפּערן אַלעמען איבערגעשטיגן. אָט זענען שוין אַריבער אַכט יאָר זינט ער איז מער נישטאָ, און דאָך לעבן נאָך די צאָלרייכע פריינט זיינע איבערן לאַנד מיט אים, ווי ער וואָלט ערשט געכטן זייערע שטיבער איבערגעלאָזן.

יעדער איינער האָט אייך עפעס וואָס צו ווייזן, וואָס משה לייב האָט אין שטוב געלאָזן. ביי דעם געפינט איר אַ בוך מיט אַן אויטאָגראַף, וואָס מען היט אָפּ ווי אַ זעלטענעם אוצר. ביי

יענעם א פאָר בריוולעך, וואָס ליגן באַהאַלטן צווישן די טייערסטע
הפצים אין שטוב. אָפגערעדט פון יענע פריינט זיינע, וואָס פאָר-
מאָגן דעם דיכטערס האַנט-מאָלערייען, אָדער א פאָרטערטן-
צייכענונג, וואָס דער דיכטער האָט מיט א בלייפדער געצייכנט.

איר פאָלט אַריין צו דער קאַזשאַן משפּחה אין ניר-יאָרק,
און בשעת איר שטייט אַזוי און באַוואונדערט משה לייב האַל-
פערנס אַ כתב-יד, וואָס איז איינגעראַמט און הענגט אויף דער
וואַנט, ציט נתן קאַזשאַן באַלד אייער אויפּמערקזאַמקייט צו אַ
קליין בענקעלע, וואָס שטייט לעבן אַ פּאַטעל.

— איר זעט די מאַלעריי אויף אַטאָ דעם? דאָס איז געמאַלן
פון משה לייב האַלפערן!

מיט דעם טייערסטן חפץ אין הויז יחוסט זיך נישט אַזוי
נתן קאַזשאַן, ווי מיט דעם כתב-יד און דעם געמאַלענעם בענקעלע
פונעם דיכטער.

און אַזוי, זוי ביי די קאַזשאַנס אין ניר-יאָרק, איז אַזוי
אויך ביי דער חיים שאַפיראַ משפּחה אין באָסטאָן.

אין פאָרהויז פון שטוב הענגט אַ שוואַרץ שטיקל סאַמעט,
אויף וועלכן דער דיכטער האָט זיך געשפּילט מיט פאַרבן און
קאָלירן און די לייווונטענע פאָרהאַנגען איבער די פענצטער פון
דעם נאָענטן צימער ווערן אָפּגעהיט, זוי פרוכטן, ווייל זיי זענען
באַמאַלן מיט אוואַרן פונעם דיכטערס הענט.

איר באַגענגט זיך אין קליוולאַנד מיט יאָסל דראָסט. איז
וועגן וואָס איר זאָלט מיט אים נישט רעדן פירט ער אייך גלייך
אַרויף אויף משה לייבן, און אָפטמאַל, אַז איר זיצט אַזוי און
רעדט מיט אים, דאַכט זיך אייך אויס, אַז איר הערט משה לייבס
רייד.

משה לייב האָט מיט מיר אַ סך מאָל גערעדט וועגן פינטשע
בערמאַן פון לאַס-אַנדזשעלעס, און אַז איך האָב זיך באַגענגט
מיט פינטשע בערמאַן, איז גלייך די לופט אַרום אונדז פול געוואָרן
מיט משה לייב האַלפערנען.

און עס זענען נישט בלויז אַט די פאָר משפּחות, וואָס איך

ח. ל. האלפערן — זעלבסטפארטרעט

דערמאן דאָ. זיי זענען פיל, פיל מער. זיי זענען דאָ אין ניו-
יאָרק, און זיי זענען צעוואָרפן איבער דער מדינה פון די שטאַטן,
און זיי אלע זיינען באַווירקט געוואָרן פון משה לייב האַלפערנען
פיל שטאַרקער, ווי נוטע לייענער זוערן באַווירקט פון אַ דיכטער.
ער איז געווען זייער אָנשפאַר מיט דעם געוואַלדיקן כוח, וואָס
האָט פון אים געשלאָגן. ער איז געווען זייער חשיבות, וואָס אין
דעם יידישן לשון, זייער לשון, קאָן געמאַלט זיין אזאַ ברויזנדיקער
און קאָליריקער דיכטער.

ער איז דאָס געווען פאַר זיי ביי זיין לעבן און ער איז דאָס
אויך איצט אַכט יאָר נאָך זיין טויט.

אַנטסקעגן וואָס איז דאָס דערציילטע אייגנטלעך דערציילט
געוואָרן ?

עס איז דערציילט געוואָרן אַנטסקעגן דער טיפער ווירסונג,
וואָס משה לייב האַלפערן האָט געהאַט אויף די מענטשן מיט
וועלכע ער איז געווען נאָענט.

ג

אין דעם ליטעראַרישן קרייז פון ניו-יאָרק בין איך געווען
איינער פון די געציילטע צו וועלכע ער איז געווען באַזונדער
נאָענט.

ווייסן דאָס די נאָענטע פריינט זיינע און אַ צאָל פון זיי
מאָנען ביי מיר אַ בוך וועגן אים.

עס איז נישט אזוי קיין אַפּהאַנדלונג וועגן זיינע ווערק, וואָס
זיי ווילן. זיי קאָנען זיך באַניין אָן דעם אויך. זיי קאָנען אלע
זיינע לידער, און זיי האָבן זיך זייערע אייגענע מיינונגען וועגן
זיי, וואָס קיינער אין דער וועלט וועט נישט איבעראַנדערשן.

וואָס זיי ווילן איז אַ באַשרייבונג פון משה לייב האַלפערנס
טאַג-טעגלעך-לעבן, וואָס איך האָב געזען אַ סך אָפּטער ווי זיי
האָבן דאָס געזען. זיי מאָנען ביי מיר משה לייבס רייד, וואָס
ער האָט גערעדט צו מיר פאַר די אלע יאָרן, וואָס איך האָב

אים געקאנט, כדי מסתמה זיי זאלן הערן נאכאמאל און ווידער-אמאל משה לייבס רייד, וואס האבן געקאנט זיין פונקט אזוי צו זיי, זיי זענען געווען צו מיר. מען בעט אויך, אז איך זאל איבערגעבן אלצדינג, וואס איך ווייס וועגן זיין פערזענלעכן לעבן. קיין זאך נישט אויסלאזן. און אפשר ווייס איך גאר זיין גאנצע ביאגראפיע? א קשיה אויף א מעשה? א מענטש איז דורך אזוי פיל יארן געווען נאענט מיט האלפערנען, האט ער דאך אים געהערט פון צייט צו צייט דערציילן וועגן זיינע קינדער-יארן, וועגן טאטע-זאמען, וועגן זיין לעבן אין זלאטשעוו, וועגן זיינע ערשטע ליבעס און וואס נישט?

ווייל איך דא דערקלערן זיינע פריינט, אז זיי זאלן דאס נישט דערווארטן אין אט דעם בוך.

און נאך א זאך ווייל איך קלאר מאכן, אז די סיבה פארוואס איך האב ביז איצט נישט אויפגעשריבן קיין לענגערע ארבעט וועגן אט דעם מערקווירדיקן דיכטער און מענטשן איז טאקע דערפאר, ווייל מען האט דאס געמאנט ביי מיר. ווען מען מאנט ביי דיר איז דער אחריות פיל שווערער, ווי דו נעמסט זיך דאס צו געבן מיט דיין אייגענעם ווילן. האסט דעמאלט דאס געפיל, אז מען דערווארט פון דיר, אז מען וועט זוכן צו געפינען עפעס אזוינס און אזעלכס, און אז מען וועט נישט געפינען וועט מען זיך דערפילן אנטוישט און ווער האט דאס חשק יענעם צו אנטוישן?

האב איך זיך דערפאר אפגעהאלטן א לאנגע צייט.

היינטיקן זומען אבער איז ביי מיר אליין פאראן א געוואל-

דיקער באגער אויפצושרייבן אט דאס בוך.

די איבערלעבונגען אין דער נאענטקייט פון משה לייב האלפערן זענען עפעס היינטיקן זומער באזונדער צערעדט אין מיין געמיט, און שוין צו-אפט כאפ איך זיך טראכטנדיק וועגן אים און פשוט רעדנדיק צו אים וועגן די שווערע געשענישן פון אונדזערע טעג.

פארוואס איז דאס אזוי?

עס קאן זיין, אז דאס איז דערפאר, וואָס קיינמאָל נישט פריער
האָב איך זיך געפילט אזוי פארלאָזן פון די שריפטשטעלער
אין ניו־יאָרק, ווי היינטיקן זומער. יידישע שריפטשטעלער אין
וועמענס שטיבער איך בין יאָרנלאַנג געווען אַן אָנגעהוינגער
גאָסט מאַכן זיך נישט זעננדיק, ווען זיי באַגעגענען מיך צופעליק
אויף דער גאָס. לאַנג־יאָריקע חברים מיט וועלכע מען האָט גע-
אַרבעט צוזאַמען און געוואָסן צוזאַמען האָבן זיך פֿלוצלינג
דערווייטערט, און אז עס טרעפט זיך אַמאָל, אז עמיצער פון זיי
שטרעקט מיר צופעליק יאָ אויס אַ וואַרעמע האַנט, ציטערט זי
אונטער, וואָרים די בליקן ביי יענעם האַלטן זיך אין איין
אַרומקוקן צי עמיצער זעט נישט, קוקט נישט נאָך און יועט
דערנאָך נישט מאַכן אַ גאַנץ וועזן דערפון.

וואָס איז געשען אזוינס, וואָס האָט געפירט דערצו?

עס איז געשען, אז די ערד האָ ביי אונדז האָט זיך אַ טרייסל
געטאָן, זיך צעשפּאַלטן אויף צווייען און בשעת די מערסטע
האָבן אויסגעקליבן איין זייט, האָב איך אויסגעקליבן די צווייטע.
אַמת, אז אויף דער זייט, וואָס איך האָב זיך אויסגעקליבן
זענען אויך דאָ יידישע שריפטשטעלער, יידישע אינטעלעקטואַלן,
און דער עיקר אַ גרויסע לעבעדיקע און מהידיקע מאַסע. אָבער
ווען אַ מענטש ווערט פֿלוצלינג איזאָלירט פון אַ משפּחה אין
וועלכער ער האָט געלעבט אַ סך פון זיינע יאָרן, טוט דאָס אים
וויי אפילו ווען ער איז זיכער, אז דער גאַנצער אַמת איז מיט אים.
טוט מיר וויי. זייער שטאַרק וויי. וואָס שטאַרקער די
פרייד אין דער אַרבעט, וואָס איך טו איצט, אַלץ שטאַרקער דער
ווייטיק, הלמאי זיי נעמען נישט קיין אָנטייל אין איר און עס
טראַכט זיך פון זיי אַלעמען, אָבער באַזונדער טראַכט זיך וועגן
משה לייבן, וואָס וואָלט אפשר געשטאַנען אין דעם זעלבן לאַגער,
ווי איך שטיי און אַ ווי גרינגער וואָלט דעמאָלט די אַרבעט געווען!
אָבער קיין ביאָגראַפיע פון אים קאָן איך דאָך נישט שרייבן.
אָט זענען זיינע קינדער־יאָרן אינעם גאַלוצישן געבורט-
שטעטל זלאָטשעוו מיר כמעט ווי נישט באַקאַנט. פּונקט אזוי

ווייניק ווייס איך וועגן זיינע יוגנטלעכע יאָרן אין לעמבערג און אין ווין. ערשט איצט כאַפּ איך זיך, אז בלויז אין זעלטענע פּאַלן פּלעגט ער אַ וואָרף טאָן צו מיר אַ פּאַך ווערטער וועגן יענער צייט. און ווען ער האָט דאָס געטאָן איז האָס אויך געווען בלויז ווען אַ געוויסער ענין האָט דאָס אַרויסגערופּן.

— פּנוואַנען ביי איך אַזעלכע שטאַרקע מוסקולן? — האָב איך ביי אים איינמאַל געפרעגט.

— פּוטבאָל! — האָט זיך אַ רײַס געטאָן צו מיר פּון זײַן מויל מיט אַזאַ אימפעט, ווי פּון צווישן זײַנע צײַן וואָלט אַ פּוטבאָל אַ זעץ געטאָן אין דער לופּט אַרײַן.

און דאָן מיט לירישער בענשאַפט אין זײַן מעלאָדישן באַריטאָן־קול:

— ווינער זומערדיקע טעג אויף אַ ברייטן פעלד. פּוט־באָל יונגען און איך צווישן זײ!

מיר האָבן דעמאָלט געשפּאַצירט אינעם נױ־יאָרקער צענטראַל פּאַרק. דער זומערדיקער אָונט איז געהאַנגען אַ בלױער איבער דער ברייטער אַלײע און קײן אָטעם נישט געגעבן איבער די בױמער בײַ די זײַטן, וואָס זענען געשטאַנען פּאַרשטאַרטע און זיך נישט גערירט.

— אַ קאַלטע גלאַז ביר וואָלט איצט געווען אַ שטיקל ענין, — האָט ער שטיל אַ זאָג געטאָן.

איך האָב אָנגעטאַפט אין מײַן קעשענע די זיבן סענט, וואָס איך האָב פּאַרמאַנט און גביריש אַנאַנסירט, אַז איך בין גרייט אים מכבד צו זײַן, אָבער ער האָט אומבאַדינגט געוואָלט וויסן וויפיל געלט איך פּאַרמאַן.

— זיבן סענט, — האָב איך מיט ברייטקײט ראַפּאַרטירט. — זיבן סענט? — האָט ער שטיל איבערגעפרעגט און מיט געלעכטער, וואָס האָט זיך אַ יאָג געטאָן איבער דער אַלײע האָט ער צוגעגעבן:

— אַנטקעגן מיר זענט איר אַ מאַנאַט, וואָרים איך האָב נאָרנישט.

— נו ? — האָב איך אים א ציגעטאָן, אז ער זאָל גיין מיט מיר נאָך זיין באַנערטן גלעזל ביר.

— אַליין טרינק איך נישט, — האָט ער אַ ברום געטאָן און ביידע האָבן מיר זיך אַ לאַז געטאָן צו איינעם פון די שפּריצנדיקע פּאָנטאַנדלעך צו שטילן אונדזער דורשט.

שפעטער האָבן מיר שווייגנדיקע לאַנג געשפּאַצירט אַרום דעם גלאַנצנדיקן טייך אין פּאַרק איבער וועלכן יונגע פּאַרלעך האָבן זיך געשיפּלט און געזונגען. מיר ביידע זענען אויך נאָך יונג געווען, און אויך אונדז וואָלט זיך געוואָלט אַ שיפּל טאָן און טאַקע האָבן מיירלעך לעבן זיך. אָבער דעם דורשט נאָך אַט דעם ביסל פּרייד האָבן מיר שוין אוועקגעטראָגן אַהיים, שפּאַנענדיק דורך די נאַכטיקע נאַסן פון ניריאָרק, און ער האָט גערעדט וועגן ווין און זיין פּוט-באָל שפּילן.

ד

פּאַרוואָס האָב איך אָנגעהויבן גראַדע מיט אַט דער איבער-לעבונג ?

איז זי דאָך נישט געווען די איבערלעבונג נומער איינס, וואָס משה לייב און איך האָבן צוזאַמען איבערגעלעבט. אָבער ווער זאָגט עס דען, אז איך מוז זיין כראָנאָלאָגיש ? זאָל אזוינס געטאָן ווערן פונעם בייאַגראַפער, וואָס וועט ווען סע נישט איז אויפקלייבן משה לייב האַלפּערנס לעבן און דאָס אונדז געבן טראַט נאָך טראַט. איך האָב נישט די געדולד דערצו. וועל איך דערפאַר לאַזן מיין פען פאַרצייכענען מאַמענטן מיט אים אַט אזוי, ווי זיי וועלן קומען אין מיין זכרון. וועט קומען אַ שפּעטערדיקער פּריער, וועל איך אים דורכלאַזן פּריער, וואָרים וואָס איז דען סוף-כל-סוף דער איינטערשייד ?

אַט טויכט איצט אויף פאַר מייע אױגן די סצענע, ווען ער איז אַריין אין איינעם אַ ווינטערדיקן אָוונט אינעם מילכיסקן רעסטאָראַנטל אויף איסט-בראָדוויי און אַ קוק טענדיק אויף מיר דורך זיינע גלאַנצנדיקע ברילן, האָט ער שטרענג אַ זאָג געטאָן :

רוזעלע האַלפערן — צײַכנונג מ. ל. האַלפערן

— בחור, קומט.

אין דרויסן איז געפאלן א קאלטער און נאסער שניי, וואָס האָט זיך געיאָגט דוקא גלייך אין די אויגן אַריין און איד, נורנדיק זיך אין דעם דויטלעכן באַוולדיקן סוועטער, וואָס האָט דעמאָלט מיר געדינט פאַר אַ ווינטער-מאַנטל, האָב זיך פּלוצלינג דערזען מיט אים צוזאַמען ביים אַריינגאַנג פון אַ שער-הויז. — וואָס פּלוצלינג? — האָב איד געוואָלט וויסן.

— מיר וועלן זיך אָפּשערן און אָפּגאַלן און דערנאָך וועלן מיר גיין עסן. — האָט ער געזאָגט און מיר געמאָן אַ צי אַרונטער אין שער-הויז אַריין, וואָס איז געווען אין אַ קעלער אויף הענרי נאַם.

שפעטער, ווען מיר זענען געזעסן צוזאַמען איינער קעגן דעם אנדערן אין דעם זעלבן רעסטאָראַנטל איבער צוויי טעלער ראָזעווען ברויקע-באַרשט, בין איד געוואָרע געוואָרן, וואָס פאַר אַ גליק עס האָט אים היינט געטראָפּן.

אויב איד האָב קיין טעות נישט איז דאָס געווען אין דעם ווינטער פון ניינצן פּופּצן און זעכצן.

אויף איסט-בראָדוויי האָט זיך פּלוצלינג באַוויזן אַ לאַנגער ייד מיט אַ פּוטערנעם טויליפּל און אַ גלאַנציקן אויטאָמאָביל, און מיר נישט, דיר נישט, האָט ער אָנגעהויבן אַרויסצוגעבן אַ וואַכנ-שריפט פאַר ייִדישקייט און ליטעראַטור.

אַרבעטסלאָזע ייִדישע שרייבער האָבן זיך גאָר מַחיה געווען. עטלעכע זענען אָנגעשטעלט געוואָרן אין דער רעדאַקציע און דרויסנדיקע האָבן געקראָגן באַצאָלט פאַר מיטאַרבעטן.

איד אַליין האָב דאָרטן אויך אָפּגעשטעקט אַ ליד פון אַ פאַר פּערזן. אָבער אזוי ווי מיין נאָמען איז נאָך דעמאָלט קיין נאָמען נישט געווען, האָט די רעדאַקציע זיך נישט געאיילט דאָס אָפּצור-דרוקן און איד בין יעדן סוף-וואָך געגאַנגען אַהין מיט אַ האַרץ, וואָס האָט טאָפּלדיק געקלאַפּט. ערשטנס האָב איד געוואָלט זען דאָס ליד אָפּגעדרוקט, און, צווייטנס, האָב איד בין גאָר גע-

דארפט האָבן דאָס פינפערל, וואָס מען האָט צוגעזאָגט צו באַצאָלן ווען דאָס ליד וועט שוין זיין אָפּגעדרוקט.

און עס איז געווען אין אָט דער רעדאַקציע וואוהין משה לייב האַלפּערן האָט זיך אַרײַנגעכאַפּט און האָט דאָרטן פאַרקויפּט זיין לענגערע סאַטירישע פּאָעמע „פּאַן יאַבלאָווסקי“ פאַר אַ גאַנצן פינף און צוואַנציקער, וואָס ער האָט געקראָגן טאַקע גלייך אויפן אָרט.

— וואָס דען, אַז מען איז שוין באַרימט אַזוי ווי איר! —
האָב איר זיך געוויצלט מיט אים.

— וואָרטצו, אַז איר וועט קומען אין מײַנע יאָרן, — האָט ער מיך געטרייסט און געגעבן האַפּענונגען און דערביי האָט ער מיט גרויס אַפּעטיט געקײט דאָס ברויט מיט פּוטער און פאַר טרונקען מיט דעם באַרשט.

ווי אַזוי איר אַליין האָב זיך געפילט ביי דער זעלבער אכילה דאַרף איר נישט דערציילן.

ביז היינט, אַז איר לײען משה לייב האַלפּערנס פּאָעמע „פּאַן יאַבלאָווסקי“ האָב איר פּון איר אַ טאַפּלדיקע הנאה.

ערשטנס, די וואונדערבאַרע, געשמידטע פּערזן, וואָס זענען אָנגעפילט מיט אַזוי פיל בילדערישקייט און איראָניע, און צווייטנס דער טעם פון יענעם געשמאַקן באַרשט, וואָס איר האָב געגעסן אַ דאַנק אָט דער פּאָעמע.

„ביים טיש זיצט ער ווידער מיט ווייב און מיט קינדער די „וואָדקי“ איז גוט און געשמאַק איז דאָס ברויט. עס רוישט דורכן אָפּענעם פּענצטער די ווייכסל, און וואונדערלעך שמעקט אים דאָס חזיר מיט קרויט.

„און שײן איז אויך דאָס, וואָס זיין סטודענט דערציילט אים פון יענער גראַפֿיניע, די שענסטע פון לאַנד, וואָס האָט באַנאָפּאַרטן זיך איבערגעגעבן אַבי צו „ראַטעווען“ דאָס פּוילישע לאַנד.

„דאָס פּוילישע לאַנד און די שענסטע גראַפֿיניע !
יאַבלאַווסקי פּאַרקלערט זיך, אים טוט אַזוי באַנק.
ער קלערט און עס מאַלט זיך אים אויס פאַר די אויגן
אַ מאַדנער, פּאַנטאַסטישער, שיינער געדאַנק.

„אַט איז ער אַליין באַנאָפּפּאַרטע דער קייזער,
עס קניט די גראַפֿיניע פאַר אים אויף דער ערד.
און ער, באַנאָפּפּאַרטע, שטייט שטאַלץ ווי פּון אייזן
געשטיצט זיינע הענט אויפן בלאַנקנדיקן שווערד.“

אמת, קיין גראַפֿיניעס האָבן דעמאָלט נישט געקניט אויף דער
ערד פאַר אונדז, אָבער אַרומגעשוירענע און פּרישגעגאַלטע האָבן
מיר ביידע ביים רעסטאָראַן-טיש זיך געפילט אַ סך בעסער, ווי
דער קייסער באַנאָפּפּאַרטע האָט זיך געפילט לעבן דער שענצטער
גראַפֿיניע.

ה

אינעם קאָמיטעט, וואָס איז צוזאַמענגעשטעלט געוואָרן נאָך
זיין טויט, אַרויסצוגעבן זיינע נאָך-נישט אָפּגעדרוקטע ווערק, בין
איך אַריין, אָבער צוגעהאַלפּן האָב איך זייער ווייניג אין דער
אַרבעט.

נישט געקאָנט. פשוט, די הענט האָבן זיך נישט געהויבן
עפעס צו טאָן.

צו־שטאַרק געפילט דעם פאַרלוסט פון דעם מענטשן גופא,
אַז איך זאָל זיך קאָנען אָפּגעבן מיט זיין ירושה. ווען די צוויי
בענדער זענען דערשינען, האָב איך זיי געקויפט און אַ לאַנגע
צייט זיי נישט געקאָנט אויפּעפענען. אויב איך האָב זיך פאַר-
בענקט נאָך משה לייבס קול האָב איך דאָס סיינווי געהערט.
געהערט דאָס בפּועל ממש, ווי איך הער דאָס נאָך איצט און וועל
דאָס הערן מיין גאַנץ לעבן. אַז עס האָט געטראָפּן און איך האָב
פאַרט דערפילט אַ באַגער נאָך זיינס אַ געדרוקט וואָרט, האָב איך
זיך געווענדט צו די צוויי ביכער, וואָס זענען אָפּגעדרוקט געוואָרן

ביי זיין לעבן. די לידער זיינע אין יענע צוויי ביכער רעדן נאך ביז איצט צו מיר פון זיין לעבן, — זיין טאג-טעגלעך לעבן, וואָס האָט זיך געצויגן, ווי אַ שווער אָנגעלאָדענער וואָגן איבער אַ זאָר-דיקן וועג און ער אַליין, דער אַנטרייבער, ווי אַ פאַרוואַנדעטער אַדלער, וואָס פּרובירט אַלע ווייל אַ שפּרייט-מאַן די פּליגלען אין די הויכן און מוז זיי באַלד צוריק צונופלייגן.

„יונגע פּיטער-יונגען זינגען, ווי דער ים, דער פּרייער,
יונגע קאָוואַליעס געזונטע זינגען, ווי דאָס פּייער.
חיר, געגליכענע צו חורבות אין אַ וויסטער געגנט
זינגען, ווי די פּוסטקייט דאָרטן, ווען עס פּלייצט און דעגנטיי.“

יא, דאָס לעבן אונדזערס אין ניו-יאָרק האָט זיך געשלעפט אין אַ וויסטער געגנט, אָבער ער אַליין איז פּונדעסטוועגן געווען אַן אַאָזיס, כאָטש ער האָט נישט געוואוסט דערפון. לייען איך נאָך ביז איצט די לידער פון די ערשטע צוויי בענדער און פיל אים לעבן זיך, ווי אַן אַאָזיס אינדערמיט פון וויסטעניש, בשעת די צוויי בענדער, וואָס זענען דערשינען נאָך זיין טויט רעדן צו מיר פון דעם אַאָזיס, וואָס איז פון דער אַרומיקער וויסטעניש פאַרשלאַנגען געוואָרן.

זיי פילן מיר אַן מיט טרויער, אַט די לעצטע צוויי בענדער זיינע. און נישט נאָר מיט טרויער, נאָר אויך מיט בייזקייט אויף אים אַליין האַמאי ער איז אַזוי פּלוצלינג פאַרשוואַנדן געוואָרן פונדאָנען.

ביז איצט קאָן איך זיך נישט באַפרייען פון דעם געפיל, אַז מיט זיין טויט האָט ער אונדז פשוט אָפּגעמאַן אויף צולהכעים. אַ צולהכעיסניק איז ער דאָך שטענדיק געווען סיי מיט זיין לעבן און סיי מיט זיין שאַפן.

אפילו זיך אַליין האָט ער דאָך שטענדיק געמאַן צולהכעים. זענען אַמאָל געזעסן עטלעכע שריפטשמעלער ביי אַ קאַפּע-טישל מיט דעם דיכטער און רעדאָקטאָר פון דער „צוקונפט“

אברהם ליעסין, און האָבן געלויבט מיט געוואַלדיקן ענטוויאַזם זיינס אַ ליד, וואָס איז געווען אָפּגעדרוקט אינעם לעצטן נומער. פּלוצלינג באַווייזט זיך משה לייב און פאַרבייגייענדיק דאָס טישל, טוט אים עמיצער אַ נעם ביים אַרבל :

— האַלפּערן, האָט איר געלייענט חבד ליעסינס וואונדערבאַר ליד ?

משה לייב כאַפט אויף די חניפה פון מיטאַרבּעטער צו זייער רעדאַקטאָר און זיין פנים פאַרכמורעט זיך.

— געלייענט, — ברומט ער אַרויס.

— נו ? — ווילן אַלע הערן אַ וואָרט און יעדערער איז

זיכער, אַז אויך ער וועט זיך אָנשליסן אינעם כאָר.

— טויג אויף כפרות ! — טוט ער אַ שאַם אַרויס, און

פאַרלאָזט דאָס טישל.

ווען ער האָט דאָס מיר שפּעטער דערציילט, האָט זיך אַרויס-געווייזן, אַז ער האָט דאָס ליד נישט געלייענט.

— סטייטש ? — האָב איך אים געפרעגט און מיין פנים

האָט מסתמה אויסגעקוקט זייער און זייער פאַרוואונדערט.

משה לייב האָט זיך צעלאַכט מיט זיין כאַראַקטעריסטישן

סטאַקאַטאָ געלעכטער.

— איר האָט געדאַרפט זען די פּנימער פון דער חברה, וואָס

איז געזעסן אַרום אים !

— נו, און ליעסין אליין ? — האָב איך געוואָלט וויסן.

— המ . . . ליעסין . . . יא, קעגן אים בין איך ווירקלעך

באַנאַנגען אַן עולה . . . דאָס ליד איז אפשר נאָר טאַקע אַ גוטס

. . . אַבער . . . כא, כא, כא, איר האָט געדאַרפט זען די פּנימער

פון די חברה !

אַט אזוי איז ער געווען. טאַמער האָט אים עפּעס אַ גרילץ

געטאַן אין אַן אויער איז דאָס געווען ווי אַ ראָד וואָלט איבער-

געפאַרן זיין האַרץ, און דעמאָלט איז שוין קיין פּראַגע נישט

געווען וועמען ער טוט וויי.

סוף-כּל-סוף האָט ער מיט אַט דעם אויסברוך זיינעם זיך

אליין גרויס שאַדן געבראַכט, וואָרים זיך דרוקן אין דער „צור-
קונפּט“ האָט געמיינט עטלעכע דאָלאַר פון צייט צו צייט אויף
ברויט.

אז מען רעדט אַ צולחכעיסניק איז דאָך ניט שייך.
מיט זיין טויט האָט ער אויך עפעס ווי אָפּגעטאָן אַ צור-
לחכעים.

אַט ערשט איז ער געווען מיט אונדז צוזאַמען און קיינער
האָט נישט חושד געווען, אז ער ליידיט פיזיש אויף עפעס. און
פּלוצלינג אָן אַ שום וואָרנונג איז ער טויט.

בלויז איין וואָך פאַר זיין טויט בין איך געזעסן מיט אים
אין אַ רומענישן וויינקעלער. מיר האָבן געטרונקען אַביסל וויין
און צוגעביסן. פּלוצלינג פאַרווילט זיך אים טאַנצן און ער לאַדט
איין אַ באַקאַנט מיידל פון אַ דערבייאַיק טישל. אָבער נאָך אַ
פאַר מאָל זיך אַ דריי טאָן צו דער מוזיק פון דער צימבולאַ
טוט ער אַ גיב איבער דאָס מיידל צו מיר.

— פאַרענדיקט איר, — האָט ער אַ ברום געטאָן, און אז
איך האָב שפּעטער שוין זיצנדיק צוריק לעבן אים באַמערקט, ווי
ער אַטעמט שווער און ביי אים געפרענט:

— וואָס איז, משה לייב?

— גאָרנישט! — האָט ער אַ ברום געטאָן. און כדי צו
באווייזן זיך אליין אַפנים, אז עס איז אים ווירקלעך גאָרנישט,
האָט ער אַ ברײטן זופּ געטאָן פון דער וויינגלאַז, און נאָכאַמאָל
אַ נעם געטאָן דאָס מיידל צום טאַנצן.

גאָרנישט!

עס איז ביז נאָר מאָדנע, ווי אָט דאָס וואָרט זיינס הערט
נישט אויף צו קלינגען אין מיינע אויערן יעדעס מאָל ווען איך
טראַכט פון זיינע לעצטע חדשים מיט אונדז.

איצט דערמאָנט זיך מיר, אז עס איז שוין געווען צו אָפּט,
וואָס איך האָב געהערט פון אים אָט דאָס וואָרט אין די לעצטע
חדשים פון זיין לעבן.

דעמאָלט האָב איך קיין שום אויפּמערקזאַמקייט צו אָט דעם

אויסדרוק זיינעם נישט געגעבן. מאַלע וואָס אַ מענטש נוצט דאָרטן אַן אויסדרוק. אָבער ערשט איצט הויב איך אָן צו באַר נעמען, אַז דאָס איז ביי אים נישט געווען קיין צופעליקער אויסדרוק. ער האָט געמוזט אין יענער צייט וויסן, אַז ער איז קראַנק, און וועלנדיק דאָס אַוועקמאַכן מיט דער האַנט, האָט ער אויף זיך אַליין אָנגעשריגן, אַז דאָס איז גאָרנישט.

די לעצטע פּאַר יאָר פון זיין לעבן זענען ביי אים געווען די סאַמע שווערסטע.

זיי זענען פאַר אים געווען פיל שווערער ווי די ערשטע יאָרן דאָ אין לאַנד. כאָטש פונקט ווי אין די לעצטע, זענען אויך די ערשטע יאָרן זיינע געווען שטענדיק פאַרנומען מיט דעם פּראָבלעם וועגן די קליינע לעבנסמיטלען, וואָס ער האָט געמוזט האָבן. אָבער בשעת אין יענע ערשטע יאָרן איז ער געווען אַליין, האָט ער אין זיינע לעצטע יאָרן געהאַט די זאָרגן וועגן אַ ווייב און אַ קינד, וועלכע ער האָט גרעניצלאָז ליב געהאַט.

ווען איך האָב זיך מיט אים באַקאַנט, איז ער געווען דער דיכטער־וואַגאַבונד. וואָס האָט „געפויקט אין דער פויק און גע דושינדזשעט אין די טאַצן“. דעמאָלט האָט ער געזונגען „ווי דער פויגל פריי און פריילעך“ און געטענצלט אַ בלינדן טאַנץ און אָפטמאָל אַפילו אַ „הפּקרי־טאַנץ גאַס אַרײַן און גאַס אַרויס“ און אַזוי אַרום האָט ער זיך „דורכגעריסן און דורכגעביסן“ צו דער פּאַזיציע פון אַ גרויסן דיכטער אין אונדזער ייִדישער דיכטונג.

אַט אַזוי זיך דורכגעריסן,

דורכגעריסן, דורכגעביסן

מיטן קאָפּ ווי דורך אַ וואַנט,

איבער שטעג און וועג און לאַנד

מיט די צײַן

האַק דעם שטיין!

האַק דעם שטיין און בלייב אַליין!

הונט און שלעפּער, לומפּ און ווינט.

הפקד, הפקר דורך דער פרעמד !
האָב איד נישט קיין דאָק, קיין העמד,
האָב איד נישט קיין ווייב קיין קינד,
פויק איד, אַז די פניק זאָל פלאַצן,
און איד דזשינדזשע א'ו די טאַצן,
דזש'ו, דזש'ו, בוו'בוס'בוס !
דזש'ו, דזש'ו, בוס !

אַט אזוי איז דאָס געווען דעמאָלט, אָבער אין די לעצטע
יאָרן פון זיין לעבן ?

נו, אַט איז ער שוין אַ באַרימטער דיכטער ביי יידן. זיין
נאָמען איז אויף די ליפן פון אַלע, וואָס אינטערעסירן זיך מיט
יידישער ליטעראַטור. אָבער די פאָר דאָלאַר צו צאָלן דירה-
געלט האָט ער נישט און אין שטוב, וואו עס איז דאָ אַ פרוי,
וואו עס איז דאָ אַ קליין יינגעלע איז אָפטמאָל נישטאָ קיין ברויט.
עס איז פריקער צו רעדן וועגן דעם. פריקער אפילו איצט
נאָך אַכט יאָר פון זיין טויט. פריקער ווייל אַ בזיון, אַז אַ
דיכטער פון זיין קאָליבער און נאָך אזוי באַרימט ביי יידן, ווי
ער איז געווען, און דאָך איז איינע פון זיינע שווערסטע פראָב-
לעמען שטענדיק געווען דאָס ביסל מאַטעריעלע אויסקומעניש.

— אַ שטיקל הכנסה, וואָלט איך געקאָנט אַרבעטן אויף אַ
פאָר גרעסערע זאַכן, וואָס רייסן זיך פון מיר, — פלעגט ער נישט
איינמאָל אַ זאָג טאָן צו אַ נאָענטן מענטשן זיינעם.

אָבער דאָס שטיקל הכנסה איז קיינמאָל נישט געקומען און
ער האָט אויף אַט די גרעסערע זאַכן, וואָס האָבן זיך געריסן פון
אים נישט באַוויזן צו אַרבעטן.

אין שטוב ביי זיך, כאַטש אַרומגערינגלט מיט גרעניצלאַזער
ליבשאַפט פון זיין פרוי רויזעלע, איז זיך אים נישט גערן געזעסן.
און ווי אזוי האָט ער געקאָנט זיצן אין שטוב, אַז די סאַמע
נויטיקסטע זאַכן פאַר ווייב און קינד האָט ער נישט געהאַט.

— עם יאָנט מיר, — פלעגט ער נישט איינמאָל באַקלאַנג זיך פאַר מיר.

אַבער, אז ער איז אין זיין געיעג אַריינגעפאלן אינעם קאַפּע-הויז אַריין און זיך צוגעזעצט לעבן אַן אייגענעם מענטשן איז גלייך די ליבלינג טעמע ווינע געוואָרן זיין פאַמיליע.

— מיין יינגלע האָט נעכטן געבראַכט אַהיים אַ גאַנצן הונד-דערטער אויף אלע געגנשטאַנדן פון דער שול, — האָט ער דער-ציילט מיט טאַטע-שטאַלץ, און דערביי צוגעלייגט: — איר האָט געמעגט הערן, וואָס די לערערין פון דער יידישער שול זאָגט וועגן אים.

גראַד האָט זיך אין דעם לעצטן זומער פון זיין לעבן גע-טראָפן עטלעכע קינדער-פאַראַליז-אַנפאַלן אין ניר-יאָרק, וועגן וועלכע די צייטונגען האָבן אינפאָרמירט, און דאָס האָט משה לייבן אזוי אומרואַיס געמאַכט, אז ער האָט נישט דורכגעלאָזט קיין איין דאָקטאָר אינעם קאַפּעהויז, אז ער זאָל ביי אים נישט אַ פּרעג טאָן מיט גרויס ציטערניש אין קול:

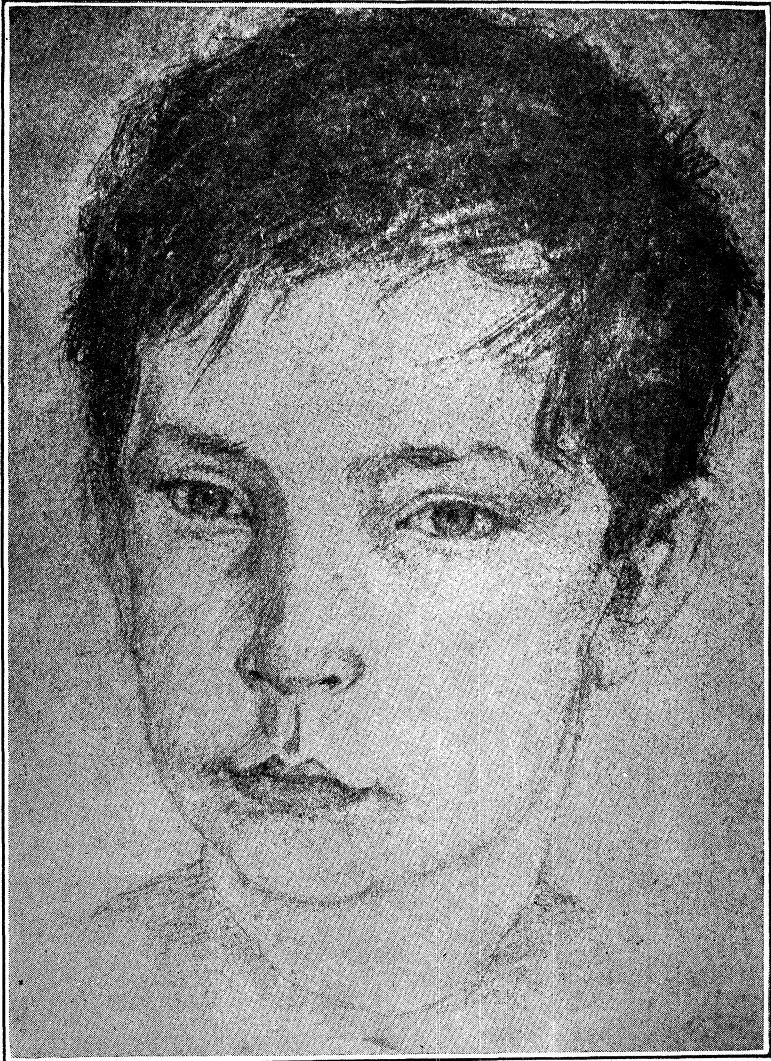
— נו, וואָס זאָגט איר, עס איז דאָך נישט קיין עפידעמיע, האָ?

— מיין רויזעלע איז אין גרויס ציטערניש, — האָט ער זיך פאַר מיר פאַרענטפּערט הלמאי ער לאָזט אזוי אָפט איבער מיין טישל און לויפט צו די טישלעך, וואו עס זענען געזעסן דאָקטוירים. זאָרג, שווערע, ביטערע זאָרג האָבן אים אין די לעצטע פאַר יאָר פון זיין לעבן אזוי צוגעדריקט, אז אָט דער פּלאַמענדיקער, שטענדיק רעוואָלמירנדיקער און בונטאַרישער מענטש פלעגט שוין אַביסל צוראָפּט בלייבן זיצן אזא דערשלאָגענער און רעזיגנירטער, אז עס איז אים נישט געווען צו דערקאָנען.

האָט זיך געטראָפן, אז אַ באַקאַנטער האָט אים העפלעכקייט זיך אָפּגעשטעלט לעבן אים און געפרעגט:

— וואָס שרייבט איר עפעס לעצטנס ? — עך, — איז געקומען דער ענטפּער און אָפּטמאָל מיט

אזא צולאָג:

אייזיק האלפערן — צייכנונג מ. ל. האלפערן

— וואָס-זשע, עס פעלט דען אויס שרייבעכץ כּי אונדז?
און אז יענער האָט נאָך אזא מיין ענטפער שוין אַ פרעג
געטאָן גלאַט אזוי פון יוצא וועגן:
— איז וואָס-זשע טוט איר אזוי, משה לייב?
— גאַרנישט! — איז געקומען דער ענטפער, וואָס האָט
זיך אַ יאָג געטאָן פון זיין מויל, ווי אַ פּראַסטיקער ווינט אין דער
לופט אַרײַן.

1

דער איינציקער פּעריאָד פון זיין לעבן אין ניו־יאָרק אין
וועלכן ער איז געווען באַזאָרגט מיטן שטיקל ברויט איז געווען,
ווען ער האָט מיטגעאַרבעט אין דער „פּרייהייט“. אמת, עס איז
געווען אַ פּיסטנע שטיקל ברויט, ווי פּיסטנע עס איז דאָס ברויט
פון אלע שריפטשטעלער און טוער אין דער לײַנקער אַרבעטער־
באַוועגונג אין אַמעריקע, אָבער דאָס שטיקל ברויט איז דאָך
געווען.

אין יענעם פּעריאָד איז משה לייב האַלפּערן אויך געווען
פּרוכטבאַר.

כמעט זיין גאַנצער באַנד „די גאַלדענע פּאווע“ אין וועלכן
עס זענען דאָ זיינע שטאַרקסטע לידער, געהערט צו יענעם פּעריאָד
פון זיין לעבן.

שווער, זייער שווער איז אים געוואָרן נאָכדעם, ווי ער האָט
די „פּרייהייט“ פאַרלאָזט. ער וואָלט זיך אפשר געווען געקאָנט
גרינגער מאַכן זיין מאַטעריעלע לאַגע, ווען ער וואָלט געווען זיך
געשטעלט צום דינסט ביים צווייטן צד. האָט ער דאָס אָבער
בשום אופן נישט געוואָלט טאָן.

— איך האָב זיך צעקריגט מיט עטלעכע מענטשן אין דער
באַוועגונג, אָבער נישט מיט דער באַוועגונג, — האָט ער מיר אַ
סך מאַל דערקלערט.

פאַרלאָזנדיק די „פּרייהייט“ האָט ער באַוואוסטזיניק זיך

באמיט אוועקצורוקן אין א ווינקל, וואו ער זאל קאנען זיין מיט זיך אליין.

עטלעכע יאָר האָט ער געלעבט מיט זיין פאמיליע אין פאָר-שידענע שטעט פון אמעריקע, וואו זיינע גוטע פריינט און פאָר-ערער האָבן אים באַזאָרגט מיט אַ דאָך און אַ שטיקל ברויט. עס איז אָבער נישט ריכטיק, אַז אָט די גוטע פריינט און פאָרערער זענען געווען מיליאָנערן, ווי עס איז דער איינדרוק ביי געוויסע מענטשן.

איך קאָן זיי אַלע ביז היינטיקן טאָג און איך קאָן נישט אָנווייזן אויף קיין איין מיליאָנער צווישן זיי.

עס איז געווען דעמאָלט די צייט פון שפע אין אמעריקע. נישט נאָר די געשעפטסלייט, נאָר אפילו די אַרבעטער האָבן פאָר-דינט מערער, און עס איז דערפאָר געווען נישט איבעריק שווער אויסצוהאַלטן דעם דיכטער.

האָט משה לייב האַלפּערן געלעבט אַ שטיק צייט אין לאַס-אַנגעלעס אונטער דעם געטרייען אויג פון דעם דיכטער און קולטור-טוער פינטשע בערמאַן, וועלכער אַרבעט שווער, ווי אַן אָנגע-שמעלטער אין אַ גרויסן פּרוכט-געשעפט. אין קליוולאַנד האָבן אים שטענדיק געשטיצט דער אינוזשעניר פינקלשטיין, די ברידער מאיר, וויליאַם און הויפטזעכלעך יאָסל דראָסט, וועלכער איז אַ שוסטער-אַרבעטער. אין דעטרויט — קאָן און פינקל, וועלכע זענען אין יענער צייט געווען אַביסל מער פאַרמעגלעך ווי זיי זענען היינט. אַ סך האָט געטאָן שמואל ראָזנפעלד, וועלכער איז געווען און איז געבליבן אַ לינקער-טוער. אין שיקאַגע האָט אים אַ שטיקל צייט געהאַלפּן שרה דיבאָוו, וואָס איז אַ טוערין אין די דאָרטיקע שלום עליכם שולן. אין באָסטאָן האָט ער שטענדיק געפונען אַ מקום-מנוחה אין דער שטוב פון דעם קולטור-טוער חיים שאַפּיראַ, וועלכער האָט אין יענער צייט זיך געקאָנט דערלויבן צו לעבן אַביסל ברייטער, ווי ער קאָן זיך דאָס דערלויבן אין די איצטיקע טעג, און אין ניו-יאָרק גופא, געדענקט זיך מיר בלויז אין נתן

קאזשדאן, און פון צייט צו צייט מ. קאטין, וואָס האָבן זיך גע-
זאָרט וועגן אים.

אָט דאָס איז דאָס צעטל פון די מענטשן איבער דער גאַנצער
מדינה. עטלעכע פון זיי מער אָדער ווייניקער פאַרמעגלעכע אין
יענער צייט, די איבעריקע האָרעפאַשניקעס אפילו אין יענער שפּע-
דיקער צייט. אָבער פּלוצלינג האָט זיך די צייט אַ בייט געמאַן
צום ערגערן. די שפּע איז אויסגערוגען געוואָרן און עס איז
אַנגעקומען אזא שווערע צייט, אז נישט נאָר די האָרעפאַשניקעס,
נאָר אפילו די פאַרמעגלעכע זענען מער נישט געווען ביכולת
צופיל אינוינען צו האָבן די לאַגע פון זייער באַליבטן און
זייער נויטבאָדערפטיקן דיכטער.

איז טאַקע משה לייב האַלפּערנען זייער, זייער שווער געוואָרן
צו לעבן.

געווען צייטן, ווען אַ פּאָר נאָענטע חברים, דיכטער, האָבן
זיך געטיילט מיט אים מיט דעם ביסן, אָבער דער ביסן, וואָס
אָט די נאָענטע חברים האָבן געהאַט איז געווען אזא מאָגערער,
אז דאָס אָפּגעטיילטע האָט זייער אַ קליינעם ווערט געהאַט.

האָט משה לייב האַלפּערן גאָרנישט געפרובירט צו זוכן
קיין אַרבעט?

אודאי האָט ער געזוכט און נישט דוקא ביי שרייבעריי האָט
ער געזוכט, נאָר אויך אנדערע מינים אַרבעטן האָט ער געזוכט.
אָבער די צייט איז געווען אזא שווערע, אז עס איז געווען אומ-
מעגלעך עפעס צו געפינען.

ער איז געווען אַ חוץ אַ וואונדערלעכער דיכטער, אויך
באַנאַכט מיט אנדערע פיזיקייטן. ער האָט געהאַט גאָלדענע
הענט צום צייכענען, מאַלן, דעקאָרירן און שניצן. אָבער קאָרג
הענט אַזעלכע געפינען זיך אין ניו-יאָרק, וואָס זענען וויליג צו
טאָן אַרבעט און האָבן נישט ביי וואָס?

אָט שטייט ער פאַר מינע אויגן אין יענער שווערסטער צייט
זיינער.

דאָס גרויסע, אויסדרוקספולע פנים פאַרטראַכט און פאַרזאָרט,

אָבער שטענדיק אַ גלאַט־געראַזירטער, אַן אויסגעוואַשענער, אַ זויבערער און די מלבושים אַזעלכע ריינע און אויסגעפרעסמע. זעננדיק אים זיצן ביי אַ טישל אינעם קאפּעהויז, האָט זעלטן אַ זייטיקער מענטש געקאָנט האָבן אַן אַנונג, אז ער זיצט מערסטן אַ הונגעריקער, אז ביי אים אין די טאַשן איז קיין ניקל נישטאַ אַויף אַ טעפּל קאווע זיך צו באַשטעלן. אַרויסצואווייזן זיין נויט פאַר יענעם וואָלט געווען פאַר אים פיל שווערער, ווי איבערצורטראַגן די נויט גופא. האָט ער זי געטראַגן צוגעדעקט מיט זיין עלעגאַנץ און פאַר גאַר נאָענטע מענטשן אָפטמאָל אָפּגעחוזקט פון דעם אייגענעם שטאַלץ.

ער האָט געהאַט אין זיך אַ טיפּן, איינגעבוירענעם שטאַלץ אין וועלכן ער אליין פלעגט שיקן די שאַרפּסטע פייִלן און אים דאַך נישט געקאָנט בייקומען.

אָט דערמאָנט זיך מיר אזאַ מאַמענט מיט אים איינמאָל אין אַ הייסן זומער נאַכמיטאַג.

איך בין געלאָפּן פון דער „טאַג־רעדאַקציע אָן אַן אָטעם אין קאפּעהויז אַריין אַנצוזאָגן משה לייבן אַ גוטע בשורה. וואָס איז געשען?

דער דיכטער ראובן אייזלאַנד, וואָס איז אַ מיטאַרבּעטער אינעם „טאַג“ און איז יענעם זומער געווען אין דער פאַרוואַלטונג פונעם פּרץ־שרייבער פאַראיין, האָט מיר דערציילט, אז אים איז ענדלעך געלונגען דורכצופירן, אז דער פאַראיין זאָל העלפּן האַל־פּערנען חודשלעך מיט עטלעכע דאָלאַר. איך געדענק נישט איצט אַקוראַט, ווי גרויס די סומע האָט געדאַרפט זיין, אָבער איך געדענק, אז לויט מיין חשבון איז זי געווען גענוג צו באַצאָלן דאָס דיר־געלט פונעם דיכטער.

— אַ קלייניקייט, דיר־געלט! — האָב איך זיך זייער געדפּרייט. אָבער ווען איך האָב איבערגעגעבן משה לייבן אָט די נייעס איז ער רויט געוואָרן און זיינע אויגן האָבן זיך צעצונדן:

— איך וועל נישט נעמען!

— סטייטש, משה לייב?

דאָ האָט ער אַ פֿיר־געטאָן מיט זיינע גרויסע הענט איבערן פנים און זיך שטיל צערעדט:

— פון איינלאַנדס זייט איז דאָס זייער חבריש. ער איז אַ דיכטער און זיין הילף וואָלט איך גערן אָנגענומען, אָבער אין פּרז־פּאַראַיין זענען פּאַראַנען מענטשן צו וועלכע איך האָב קיין שום שייכות נישט און וועלכע האָבן בכלל קיין שום באַצואונג נישט צו קיין דיכטער. איז ווי־זשע וועל איך קאָנען? יעדער ביסן ברויט פון אַט אַזעלכע וועט דאָך זיין פאַר מיר סס.

דאָ איז ער אַ ווייל שטיל געוואָרן. די מרה־שחורה אויף זיין פנים האָט געוווּן, אַז עס איז אים זייער שווער צו רעדן וועגן דעם ענין. אָבער שפּעטער האָט ער צוגעלייגט:

— איר פאַרשטייט? עס איז אַ גרויסער חילוק פון וועמען מען נעמט הילף. מענטשן נאָענטע און אייגענע זענען עפעס אַנדערש, אָבער מענטשן, וואָס האָבן צו דיר קיין שום שייכות נישט!

איך האָב אים פאַרלאָזט מיט אַ שווער געמיט, אָבער אין אָונט, ווען ער האָט מיך דערזען האָט ער זיך זייער דערפרייט און זיין פנים האָט געשיינט.

— וויינפער, איך וואַרט אויף אייך די גאַנצע צייט.

— וואָס איז געשען?

— הערט, איך האָב אַ גאָלדענעם פּלאַן פאַר פּרנסה.

— יאָ? — בין איך געוואָרן זייער נייגעריק.

— אָבער איר מוזט זיין מיט מיר צוזאַמען. אָן אייך וועל

איך נישט אונטערנעמען.

— נו, לאָמיר שוין הערן? — בין איך נאָך שטאַרקער נייגעריק

געוואָרן.

— מיר וועלן ביידע ווערן שיכפּוצער! — האָט ער אַרויס־

געשאָסן אין אַ טאָן פון גרויס באַגייסטערונג.

— שיכפּוצער?

— יאָ, וואָס איז, עס פאַסט אונדז נישט?

איך האָב אויפגענומען זיין פאַרשלאַג, ווי אַן אויסברוך פון

פארצווייפלונג, און נישט טראכטנדיק קיין איין מינוט, אז ער מיינט דאָס ערנסט, האָב איך אים געזאָגט, אז אויב אים ווילט זיך דוקא שוכפוצעריי, איז מהיכיתית, וועלן מיר פוצן שיך צוזאַמען. אָבער ער האָט דעם ענין טאַקע גענומען זייער ערנסט. אויף מאָרגן איז ער אַריבערגעקומען צו מיר מיט אַ בריוו, וואָס ער האָט אויפגעשריבן צו יאָסל הראַסט קיין קליוולאַנד, וואָס האָט דאָרט אַ שוסטעריי און שוכפוצעריי, אז יענער זאָל אַריבער-קומען און העלפן מיט זיין דערפאַרונג איינשמעלן פאַר אונדז ביידן דאָס געשעפט אין ניו-יאָרק.

— ווער-זשע וועלן זיין די שיכפוצער? — האָב איך גע-פרעגט אביסל אין אַ שפּאַסיקן טאָן.

— מיר ביידע, — האָט ער געענטפערט און טאַקע גלייך דערביי גענומען מאָלן פאַר מיר אַ בילד, ווי אזוי אונדזערע שוכ-פוצעריי וועט אויסזען.

— אַ ריין, אויסגעפוצט געשעפטל אויף דער צווייטער עוועניו, וואָס איז דאָס האַרץ פון דעם יידישן לעבן אין ניו-יאָרק. אין דרויסן וועט הענגען אַ שילדל מיט יידישע אותיות, פאַרשטייט זיך: „האַלפערנס און וויינפערס שוכפוצעריי.“ אויף די פענצטער דאָס אייגענע, מיט אַ צוגאַב פון אַ פאַר פייע צייכענונגען געמאַלן פון אים אַליין. אינעווייניק נעטע שוכפויץ-שטולן, אַ פאַר פייע טישלעך, אויף וועלכע עס וועלן ליגן די גוטע יידישע זשורנאַלן פון דער גאַנצער ערד. די ווענט וועט מען באַצירן מיט בילדער פון יידישע שריפטשמעלער, וואָס זענען אונדז צום האַרצן. מען וועט אויך אויסהענגען לידער-מאַנוסקריפטן פון אונדזערע בעסטע פּאָעטן און מיר ביידע וועלן טראָגן יוניפּאָרמס.

— יוניפּאָרמס? — האָב איך געפרעגט, און מסתמה דערביי געשמיכלט.

— וואָס-זשע שמיכלט איר? — האָט ער געפרעגט און זיינע גרויסע אויגן זענען דעמאָלט געווען אזוי בלוי און טרוימעריש.
— יוניפּאָרמס, וואָס באַצייכענען די חשיבות פון אַרבעט זענען שייך, — האָט ער געזאָגט און דערביי צוגעלייגט:

— זאָלן אנדערע עסן ברויט פון זייער שרייבן און מיר
וועלן עסן ברויט פון פּוצן שיד און דערביי אויך שרייבן.
אַט דאָס, וואָס איך דערצייל דאָ איז געשען אינעם לעצטן
יאָר פון זיין לעבן. די מעגלעכקייט, אז דאָס זאָל פארווירקלעכט
ווערן האָט אים אזוי אויפגעלעבט, אז זיין פנים האָט זיך אינגאנצן
געביטן. די זאָרג איז פארשוואונדן און ער איז געוואָרן באַ-
רעדעוודיקער :

— אין דער זעלבער צייט וועלן מיר ביידע רעדאקטירן דעם
„אויפקום“ און טאקע אפשר אויך קאָנען אים אויסהאַלטן.
שפעטער האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז אַט דאָס געשעפט איז
נישט פאַר אונדזערע כחות. דער באַשלוס צו ווערן שיכפּוצער
איז ניט געווען ענוג. מען האָט אויך געדאַרפט האָבן כאַטש אַ
טויזנט דאָלאַר איינצוצאָלן אַביסל דירעהגעלט און אויף צו קויפן
מכשירים. אזא סומע האָבן מיר ביידע נישט געהאַט און די
גוטע פריינט זענען אויך נישט געווען אין קיין לאַגע אזא סומע
אונדז אויסצולייען. פונדעסטוועגן איז דער פּלאַן נישט אויפגע-
געבן געוואָרן. מען האָט כסדר פון אים גערעדט און געמאַכט
אַלערליי פּלענער, ווי אזוי די סומע צו באַשאַפן.
און ווער ווייסט ?

עס קאָן גריילעך געמאַלט זיין, אז ווען דער טויט וואָלט זיך
פּלוצלינג נישט געווען אַרײַנגעמישט, וואָלט מיר ביידע אפשר
געווען איצט שיכפּוצער אויף דער צווייטער עוועניו פון ניו-יאָרק
און פון אונדזערע פאַרדינסטן אויך געוואָרן שטיקלעך מעצענאַטן
פון דער יידישער ליטעראַטור אין אַמעריקע.

1

אַנהייב סעפטעמבער פון דעם יאָר נינצן צוויי און דרייסיג
איז דאָס געשען.
די גאַנצע יידישע קולטור-וועלט איז אויפגעציטערט געוואָרן
פון די ניס, אז משה לייב האַלפערן איז פּלוצלינג געשטאַרבן.

איך האָב זיך יענעם פרימאָרגן אומגעקערט פונעם אַרבעטער-
רינג זומער-פלאַץ, וואוהין ער האָט מיך מיט אַ פּאָר טעג פריער
צוגערעדט צו פּאָרן.

— כאַפט זיך אַריבער אויף אַ פּאָר טעג, — האָט ער מיך
צוגערעדט, זיצנדיק קעגנאיבער מיר אינעם גערטנדל פון דעם
קאַפּע „ראַיאָל“.

עס איז געווען אַ הייסער דאָנערשטיק אָוונט פונעם סוף-
אויגוסט. די היץ האָט געשטיקט און מיר ביידע זענען געזעסן
אַן רעקלעך מיט צעפענטע העמדער ביי די העלדזער און זיך
געקילט מיט קאַלטע קאווע, וואָס מיר האָבן געזופט דורך
שטרויעלעך.

די מענטשן איבער דער עוועניו זענען גענאָגען מיט מידע
און פאַמעלעכדיקע טריט-און די העלדזער זענען ביי אַלעמען
געווען אויסגעשטרעקטע, ווי ביי גענדז אין דעם שטיקנדיקן אָוונט
אַריין, זוכנדיק אַביסל לופט צו כאַפּן דעם אָטעם.

— אפשר פּאַרט איר אויך מיט? — האָב איך זיך ביי אים
געבעטן, האָבנדיק אין זינען, אַז אַ פּאָר טאָג אין אַ זומער-פּלאַץ
וואָלט אים אַ סך גוטס געטאָן.

— מיר וועלן ביידע מאַכן עטלעכע נייע אַבאָנענטן פאַר דעם
„אויפקום“ און זיך אַזוי אַרום אויסשלאָגן צו די הוצאות, — האָב
איך געזאָגט, וויסנדיק, אַז ער טראַכט וועגן די פּאָר דאָלאַר, וואָס
דאַרף קאַסטן און וועלכע זענען נישט געווען.

אַ וויילע איז ער געזעסן אַ פאַרטראַכטער, פאַרריכטנדיק די
ברילן אויף דער נאָז. אָבער באלד האָט ער אָנגעשפּאַרט זיין קין
אויף די גרויסע הענט זיינע און מיט גרויס טרויער אין די אויגן
און בייזקייט אינעם קול אָנגעהויבן צו רעדן:

— אַ צעריסן לעבן ביי אונדז! — האָט ער אַ ברום געטאָן
און פאַרגעזעצט:

— ווען איך בין געווען פאַרבונדן מיט דער „פּרויהייט“,
בין איך געוואָרן טריף ביים קעגנערישן צד און איצט, אַז איך
בין אויפגעבונדן איז דאָס פאַר דעם קעגנערישן צד נישט גענוג.

בין וואנען איך וועל זיך נישט פארוואנדלען אין א בייטש צו
שלאגן די „פרייהייט“, וואו איך האב מיטגעארבעט, וועל איך
ביים קעגנערישן צד נישט כשר ווערן!

אָט די רייד האָט ער גערעדט מיט גרויס ווייטיק, טראַכטנדיק,
אַז ער וואָלט נישט געווען ווילקאָמען אין דעם אַרבעטער רינג
קעמפּ.

— מיט דער לינקער אַרבעטער־באַוועגונג בין איך נישט
צערקניגט. עס זענען דאָ עטלעכע אין דער פירערשאַפט, וועלכע
איך וואָלט גערן אַריינגעבייטשט. ווען איך וואָלט דאָס געקאָנט
טאָן אין די רייען פון דער לינקער באַוועגונג וואָלט איך זיך
געפילט גוט, אָבער אַריבערניין צוליב דעם אויף רעכטס און פון
דאָרטן דאָס טאָן, קאָן איך נישט.

אָט אזוי האָט ער גערעדט צו מיר יענעם אָונט, און ווי ער
וואָלט פאַר זיך אַליין געוואָלט קלאָר מאַכן עפעס, וואָס האָט אים
געמאַטערט, האָט ער צוגעלייגט.

— און אפשר דאָרף א מענטש אַריבערשפּרינגען פּערזענלעכן
ווייטיק צוליב אַן אידייע, אָבער מיר פּאָעעטן קאָנען דאָס נישט.
דאָס וואָרט „פּאָעטן“ האָט ער אַרויסגערעדט אויסגעצויגן
מיט דריי „עעעטן“, ווי מיט אַ חוּק טאָן.

מען דאָרף פונדעסטוועגן נישט דרינגען, אַז ער האָט געהאַט
אַ שוואַכע מיינונג וועגן פּאָעטן. אדרבה. ער איז געווען איינער
פון די ווייניקעסטע אין דעם דיכטערישן קרייז, וואָס האָט געהאַט
אַ געוואַלדיקע ליבשאַפט צו דיכטער און קינסטלער בכלל. ער
האַט אויף אַ מערקווירדיקן אופן באַנומען די קאַפּריזן פון קינ-
סטלער און שטענדיק זיי אַנטקעגן געקומען מיט פאַרשטענדעניש.

— מען דאָרף אים מוחל זיין. ער איז אַ קינסטלער, געבעד,
— פלעגט זיין ביי אים אַ טבע צו זאָגן און אין אָט דעם „זאָג“
איז געווען אי פאַרטידיקונג און אי חוּק.

וועגן זיך אַליין אויך דאָס אייגענע, ווען ער האָט זיך אַליין
געכאַפט ביי עפעס אַ גאַרישקייט.

— איך בין א דיכטער, נישט פאַר אייך געדאַכט.

ז. וויינפער — צייכנונג מ. ל. האלפערן

איינמאָל האָט ער אינעם קאָפּע הויז באַמערקט, ווי שלום אַש פרייט זיך זייער שטאַרק, וואָס עפעס אַן אַלרײַטנישער עס-הארץ זאָגט אים, אַז ער איז דער גרעסטער שרייבער ביי יידן, האָט ער זיך אזוי צעקאָכט אויפן חשבון פון אַשן, אַז פּייער האָט געברענט אויף זיין צונג. אָבער ווען עמיצער ביים טישל האָט אָנגעהויבן צו מינימזירן אַשס טאַלאַנט, האָט ער אַ קוק געמאַן אויף יענעם מיט רציחה :

— איר זענט אַ פּערד ! — האָט ער ביזן אַרויסגעברומט.
יענעם אָונט איז משה לייב האַלפּערן שוין געווען פול מיט אַשן.

— ניי איך זיך אַמאָל אזוי איבער איסט בראָדוויי און עס באַגעגנט מיך אַש.

— העלאָ, משה לייב, — זאָגט ער צו מיר.
— העלאָ, אַש, ענטפּער איך און וויל זיך גיין ווייטער מיין וועג, אָבער ער שטעלט מיך אָפּ און זאָגט צו מיר מיט די ווערטער.

— יאָך האָב גרויס הנאה געהאַט פון אייער שיקסל.
— וועלעך שיקסל ? — וויל איך וויסן.
— האָס שיקסל פון אייער ליד אין דעם לעצטן נומער „צוקונפט“, זאָגט ער צו מיר, — און די גרויסע, שיינע אויגן זיינע זענען דערביי אַזעלכע צעלויכטענע.

— יאָ, אַ מערקווירדיקער קינסטלער שלום אַש. איר האָט געדאַרפט זען, ווי די בייטעלעך אונטער זיינע אויגן האָבן גע- ציטערט, ווען ער האָט צו מיר גערעדט וועגן מיין שיקסל אין דער „צוקונפט“.

ער האָט שטייל און לאַנג געצויגען דעם רויך פון זיין סיגאַרעטל און זיין פנים איז דערביי געווען אי ליריש און אי חזקדיק.

— זאָגט אייך וואָס איר ווילט וועגן אַשן, אָבער אַ ביז- נאָך פּיין פנים ביי אים. איך האָב שטאַרק ליב אַזעלכע פּנימער. מיט אַזעלכע פּנימער זענען בלוז גרויסע קינסטלער געבענטשט.

אָט אזוי פֿלעגט ער רעדן וועגן קינסטלער, פֿון איין זייט
הווקדיק און פֿון דער צווייטער זייט פֿול מיט באַוואַנדערונג
און געוואַלדיקער פֿיעטעט.

— מאַני לייב פֿעשטשעט זיך ווי אַ מיידל, — פֿלעגט ער
זאָגן, און טאַקע גלייך אויפֿן אָרט אָנהויבן ציטרן מיט לירישן
ציטער שורות פֿון מאַני לייב, וואָס ער האָט זייער שטאַרק ליב
געהאַט.

— אַ פֿראַכטפֿולער פֿאַעט. דין ווי אַ פֿידל.

אָבער פֿונקט ווי ער האָט ליב געהאַט עכטע קינסטלער און
גרייט געווען אַלצדינג זיי מוחל צו זיין, איז ער פֿונקט אזוי געווען
ביטער צו די יענע, וואָס האָבן לויט זיין מיינונג קיין טאַלאַנט
נישט געהאַט און זיך דאָך געריסן קינסטלער צו זיין.

צו אַזעלכע איז ער געווען אומרהמנותדיק אין זיינע אַטאַקעס.
— זעט נאָר, זעט, ווי דער לינגער איז אויסגעשפּרייט איבער
אים, ווי אַ צוגעגלעטע קאָלדע איבער אַ בעט.

— באַטראַכט נאָר דאָס פֿנים, עס איז דאָך גלאַט ווי אַן
אָפּגעהובלט שטיקל האַליץ.

— ריטס-האַט ער? נו, יאָ. ליידיקע מיסטקעסלעך, אז
מען וואַרפט זיי אין מיסטוואַגן אַריין האָבן אויך ריטס.

— זיין טאַלאַנט גלאַנצט, ווי אַן אָפּגעפּוצטער קאַמאַש פֿאַר
אַ ניקל.

דאָס איז בלויז אַ קליינער טייל פֿון די עפֿיטעטן מיט וועלכע
ער האָט מכבד געווען יענע פֿון וועמענס ווערק ער האָט נישט
געהאַלטן. זיי זענען געווען פֿיל מער.

אמת, נישט שטענדיק איז ער געווען גערעכט מיט זיינע
אָפּשאַצונגען. נישט איינמאָל האָט ער איבערגעכאַפט די מאַס.
עס האָט אויך נישט איינמאָל געטראָפֿן, אז ער אַליין האָט
הרטה געהאַט.

— הערט נאָר, הערט. איך האָב נעכטן איבערגעלייענט
דעמס און דעמס אַ ליד און וואָס זאָגט איר נישט צו דעם?
ער האָט דאָך יאָ עפֿעס אין זיך!

— ווי אזוי האָב איך דאָס פריער נישט געזען? ער איז
דאָך אַ פּאָעט, אָט דער יונג!
און זאָגן אויף איינעם, אז ער איז אַ פּאָעט, האָט געמיינט
ביי אים יענעם אַרײַנצונעמען צווישן די פּרײַויליגירטע וועמען
מען דאַרף שוין אַמאָל מוחל זײַן אַ מענטשלעכע שוואַכקײַט,
וואָרים:
— דער יונג איז דאָך אַ פּאָעט!

ח

יענער אָונט, ווען איך האָב אים געזען דאָס לעצטע מאָל
אַ לעבעדיקן, שטייט מיט באַזונדערער קלאַרקײַט פאַר מײַנע אויגן.
איך געדענק, אז איך האָב זיך אויפגעהויבן עטלעכע מאָל
פונעם בענקל מיט דער דעה אַוועקצוגיין אַהײַם, וואָרים אויב
שוין יאָ פאַרן אויף מאָרגן אינדערפרי אין דעם אַרבעטער־רינג
זומער־פּלאַץ, האָב איך זיך געדאַרפט צוגרייטן און דאָך האָב
איך עפעס בשום אופן נישט געהאַט קיין חשק צו פאַרלאָזן דאָס
טישל בײַ וועלכן ער איז מיט מיר געזעסן און געשמעסט.
יעדעס מאָל, וואָס איך האָב זיך אויפגעהויבן, האָב איך
אין זיך אַליין געפונען עפעס אַ תּירוץ זיך צוריק אַוועקצוזעצן.
האָב איך אין זיך געהאַט אַ פאַרגעפיל, אז איך זײַ מיט
משה לייב האַלפערן צום לעצטן מאָל?
נאַרישקײַטן.

איך האָב נישט געהאַט קיין שום סיבה אזא פאַרגעפיל אין
זיך צו האָבן. זײַן אויסזען איז דעמאָלט נישט געווען ערגער,
ווי אַלעמאָל אין די לעצטע פאַר יאָר פון זײַן לעבן. אמת, ער
האַט אין די לעצטע יאָרן נישט אויסגעקוקט ווי אין די פריער־
דיקע, ווען ער איז געווען אַ מענטש אַ באַפליישטער, אָבער נישט
ער אַליין און נישט זײַנע נאָענטע פּרײַנט האָבן זײַן דין ווערן
אַנגענומען ווי אַ סימן פון קראַנקײַט.
אדרבה.

מיר, די נאָענטע פּרײַנט זײַנע פלעגן זיך גוטמוטיק וויצלען.

— האלפערן ווערט שענער פון יאָר צו יאָר.
 — א גרויער קאָפּ און א פיגור ווי ביי א יונג מיידל, —
 האָבן מיר נישט איינמאָל באַמערקט וועגן אים מיט באַוואַנדערונג.
 ער אליין פלעגט באַזונדער שטאַלצירן מיט זיין שלאַנקער
 פיגור.

— איר געדענקט, וויינפער, ווי אזוי איך האָב אויסגעזען,
 ווען מיר האָבן זיך באַקאנט?

און אז איך פלעג ביי אזא געלעגנהייט זיך באַקלאַנגן אויף
 מיין איבעריקער וואַג, פלעגט ער זיך וויצלען:

— וואַרט, וואַרט, איר וועט קומען אין מייע יאָרן, וועט
 איר אויך אויסקוקן א שיינער בחור.

עס געדענקט זיך מיר קלאָר, אז איידער איך האָב אים
 איבערגעלאָזט, איז ער געווען ביז גאָר אויפגעלעבט.

דאָס בלויע העמדל, וואָס איז געווען אָפּן אַרום זיין האַלדז
 האָט אים פיל יוגנטלעכער געמאַכט. דאָס פנים ביי אים איז
 געווען צוגעברענגט פון דער זון, און גערעדט האָט ער מיט א
 באַזונדערער צופרידנקייט אין זיין קול, וואָס אויך ער וועט דעם
 סוף-וואַך אַ לעב טאָן.

— די באַראַנס האָבן מיך איינגעלאָדן צו זיך קיין ראַקאוועי
 אויפן סוף-וואַך, — האָט ער מיר געזאָגט אין אַ טאָן, ווי ער
 וואָלט מיך געוואָלט באַרוואַיקן, אז ער איז נאָך איינגאַנצן נישט
 קיין פאַרלוירענער.

— מיין יינגעלע און מיין רויזעלע וועלן גאָר אָפּלעבן א
 פאָר טעג ביים ים.

ווען ער האָט דאָס געזאָגט איז אין זיין בליק געווען אַ סך
 גוטסקייט, וואָס איז פונדעסטוועגן געווען אויסגעמישט מיט חזק.
 די גוטסקייט איז געווען אויפן השבון פון זיין משפחה,
 וואָס ער האָט שטאַרק ליב געהאַט, אָבער אויף וועמענס השבון
 איז דעמאָלט געווען דער חזק?

איך געדענק, אז זיצנדיק קעגן איבער אים, האָב איך
 דעמאָלט געטראַכט פון די „באַראַנס“, וואָס ער האָט דערמאָנט.

די באראָנס, דאָס זענען די ברידער פון ריוועלע האַלפערן. משה לייבס שוואַגערס. צווישן זיי איז דאָ איין ברודער יאַנקל, אַן אַרבעטער, וואָס איז שטענדיק געווען ביז נאָר איבערגעגעבן דער האַלפערן משפּחה און משה לייב האָט אים זייער ליב געהאַט. אָבער דאָס מאָל האָט משה לייב געמיינט דעם ברודער א. 5. באַראָן, דעם גביר אין דער משפּחה, וואָס האָט אין די פּריערדיקע צייטן פאַרשאַפט א סך אומרו און פּיין משה לייבן.

איך געדענק, אז יענעם אָונט האָב איך געהאַט אַ באַנער צו פרענן משה לייבן וועגן זיינע איצטיקע באַציאונגען צו אָט דעם שוואַגער, אָבער וויסנדיק זיין שווערע לאַגע, האָב איך דעם באַנער אונטערדריקט. נישט געוואָלט אויפמישן דאָס בלעטל געשיכטע פון זיין לעבן, וואָס איז געווען זייער וואונדיק.

א. 5. באַראָן האָט אין זיין פּריער יוגנט געשריבן לידער. געהאַט אַמביציע אַ דיכטער צו ווערן און איז געוואָרן אַ זייער דערפאַלגרייכער אַנאָנס-שרייבער און געשעפטסמאַן. און עס איז געווען אָט דער זעלבער א. 5. באַראָן, וואָס האָט ממש איינגעלייגט וועלטן, אז זיין שיינע יינגערע שוועסטער זאָל נישט חתונה האָבן מיט משה לייב האַלפערן.

צי דאָס איז געווען די שנאה פון אַ נישט-דערגאַנגענעם צו איינעם, וואָס גייט מיט ברייטע שפּאַנען אַהין, וואוהין עס האָט זיך אים נישט איינגעגעבן צו דערגיין? אָדער דאָס איז געווען פון גרויס ליבשאַפט צו זיין געראַטענע שוועסטער, אז זי זאָל נישט טיילן דאָס שווערע לעבן פון אַ יידישן דיכטער? איך נעם זיך איצט נישט אונטער דאָס צו באַשטימען, אָבער אַ פאַקט איז, אז א. 5. באַראָן האָט באַוווּזן צו האַלטן עטלעכע יאָר די יונגע פאַרליבטע פּאַנאָנדערגעשיידט און יענע עטלעכע יאָר האָבן גורם געווען די פּיינלעכסטע און ביטערסטע לידער ביי משה לייבן.

צו יענעם פּעריאָד געהערט זיין ביטער ליד: „דער גאַס-פּויקער“ און אויך דאָס ליד „אַ תּפּילה פּון אַ לומפּ“:

נעם מיין טאַלאַנט און גיב אים אָפּ
אז אַלטו הונט, צי אַ באַלעבאַט.

וואָס וויל אַביטל כבוד אויך,
די ליבע שכנים צום פאַרדראָס.
אַ העלף מיר, העלף מיר. גאָט !

אַ העלף מיר, גאָט,
אַז ווען אינמיטן העלן טאָג
פאַלט אָן אויף מיר אַ גראַבער יונג
זאָל אויף זיין מאַרדע גלייך מיין פּויסט
אַ הילד טאָן, ווי אַ גאַקנקלוונג.
אַ העלף מיר, העלף מיר, גאָט !

רויזעלע באַראָן איז נאָך דעמאָלט געווען זייער יונג און דער
ברודער א. ל. באַראָן, וואָס איז נאָך דערצו דעמאָלט געווען
פאַרדעכנט פאַר אַ דיכטער, האָט געהאַט אַן איינפלוס אויף איר
מיט זיינע רייד, אַז משה לייב איז אומפאַראַנטוואָרטלעך און אַז
זיין ליבע צו איר איז ווי דער ווינט, וואָס אָט איז ער דאָ
און באַלד ווייסט מען נישט וואוהיין ער איז פאַרשוואונדן געוואָרן.

ח

איצט, נאָך אַכט יאָר פון זיין טויט, ווערט מיר ערשט סלאָר,
ווי שלעכט מען האָט אים באַנומען ביי זיין לעבן.
פאַר די אַלע יאָרן, וואָס איך האָב אים געקאָנט, האָט ער
זעלטן הנאה געהאַט פון אַ קריטיק איבער אים.
נישט, וואָס מען האָט אים שלעכט באַהאַנדלט. אדרבה,
ער האָט געהערט צו די סאַמע געצייַלסטמע דיכטער פון זיין דור
וועגן וועלכע מען האָט שטענדיק געשריבן מיט גרויס אַנערקענונג.
נאָר וואָס־זשע דען ? אים איז נישט געווען צום האַרצן די אויס־
טייטשונגען פון זיינע לידער, וואָס האָבן רעפּלעקטירט דעם
צוגאַנג צו זיין פּערזענלעכקייט.

— יעדער איינער באַשאַפט זיך אַן אייגענעם האַלפּערן, וואָס
איז מיט גאַרנישט ענלעך צו מיר, — האָט ער ביי פאַרשידענע
געלעגנהייטן זיך באַקלאָגט.

— וואָס בין איך פאַר זיין? אַ גאַסנפּויקער, אַ הפּקר־יונג,
אַ כּעסן, אַ בונטאַר גלאַט אין דער וועלט אַרײַן! — פּלעגט ער
זיך קאַכן.

אין יענע יאָרן האָב איך אַלײן נישט אינגאַנצן באַנומען
זיין קאַכעניש, אָבער איצט נאָך אַכט יאָר פּון זיין טויט, ווען
איך בלעטער זײַנע ביכער און לײען ליד נאָך ליד, הויבט מיר אָן
אַזוי קלאָר צו ווערן זיין שטענדיקע אומצופּרידנקייט.

אין די יאָרן פּון נײַנצן פּערצן און פּופּצן, ווען די פּועל־
ציוניסטישע פּאַרטיי איז געווען אָנגעזען און געקעמפּט קעגן דער
טעמפּקייט פּון אונדזער דעמאָלדיקער יידישע סביבה אין ניו־
יאָרק, איז משה לייב האַלפּערן שיעור נישט געוואָרן אַן עכטער
פּועל־ציוניסט סײַ אין זיין ליד און סײַ אין זיין לעבן.

דער וועג פירט פון מצרים ניט,

ניט גאָלד איז דאָס געפּעק.

מיר ברענגען שטאַלצע פּראַסטקייט מיט

און קראַפט, ווי ווייץ אין פּולע פּעק.

און הילכנדיק מיט טריט, ווי העק

צעהאַקן מיר די שרעק.

העי וועכטער, העי, די פּראַצע שפּאַנט

דורך שטויב און זונענשיין.

דעם אַלטן טויער וואָרפט פּאַנאַנד

און ברעכט די אַלטע מויער אײַן;

דער וועג אין אײַגן לאַנד אַרײַן

זאָל ברייטער, פּרייער זײַן.

אַ הונט איז דער, וואָס פּאַלט נאָך אָן

אויף אונדזער פּאָן אַצינד.

און דער, וואָס וויינט און האַסט די פּאָן,

דער האַסט זײַן ווייב און האַסט זײַן קינד,

פּאַרדאָמט איז ער צו לײַדן בלינד,

צו זײַן אַ שטרוי און ווינט.

אַט דאָס זענען פערזן פון זינס א ליד, „מיר פון היינט“,
וואָס ער האָט אויפגעשריבן אין יענער צייט.
און נישט נאָר געשריבן האָט ער אַט אזוי, נאָר אויך געלעבט
אַט אזוי.

ער האָט זיך אין יענע יאָרן אָנגעשלאָסן אין דעם זשיט-
לאַווסקי צווייג פון דער פּוּעלי-ציוניסטישער פּאַרטיי און ממש
זיך צעאָטעמט מיט דער באַוועגונג.

איך געדענק, אז אין יענער צייט האָט ער געוואוינט אין
וויאַמסבורג אויף קיפ גאַס, אין אַ קליין אָרים צימערל און
איך האָב געוואוינט נישט ווייט פון אים אויף דער פּערטער גאַס,
אויך אין אַן ענלעך צימערל. זייער אָפט פלעגן מיר גיין צופום
פון איסט-בראָדוויי דורכן בריק קיין וויאַמסבורג און רעדן,
רעדן, אַ סך רעדן.

אַט דערמאָנען מיר זיך איצט רייד פון אים וועגן זיין
דעמאָלדיקן פּוּעלי-ציוניזם.

— מיר מוזן געזונט ווערן, גאַנץ ווערן; — האָט ער זיך
צעקאַכט און דערנאָך שוין אין אַ רואיקן טאָן:

— אין די אייראָפּעאישע לענדער זענען מיר געצוואונגען
געוואָרן הענדלעך צו זיין. נישט אונדזער שולד, פאַרשטייט זיך,
אָבער דער פאַקט איז פאַרט, אז מיר זענען געוואָרן אַ פּאַלק פון
הענדלעך און קרעמער. דאָ אין אַמעריקע גייט אַ גרויסער טייל
פון אונדז איבער צו אַרבעט. איז דאָס גוט. אָבער דאָ שטייען
מיר פאַר דער געפאַר אויפגעלייזט צו ווערן, ווי יידן. דאָס
אַרומיקע לעבן צעמאָלט אונדז. איז אַמעריקע גוט פאַר אונדז
אויף אַ ווייל. מיר לערנען זיך דאָ אויס אַרבעטן, וואָס וועט
אונדז צונויז קומען אין ארץ-ישראל.

אַט אזוי האָט ער גערעדט און דערביי צוגעלייגט:

— אונדזער גורל איז פון אייראָפּע דורך אַמעריקע קיין
ארץ-ישראל!

אַנטקעגן וואָס גיב איך דאָ איבער אַט די רייד, משה לייבס
פון יענער צייט?

אנטקענן דעם, וואָס נישט קוקנדיק אויף דער שטאַרקער הנאה פון זיינע פערזן האָט מען דאָך אינעם זעלבן צווייג נישט אַרויסגעוויזן צו אים די באַציאונג, ווי מען האָט אַרויסגעוויזן אין דער זעלבער פאַרטיי צו אזא דיכטער ווי ה. רויזנבלאַט, צום ביישפּיל.

פאַרוואָס ?

דעמאָלט האָב איך דאָס נישט באַנומען. אָבער אויב איז דאָס פאַר מיר קלאָר.

עס איז געווען האַלפּערנס אומגליק אַרײַנצוקומען ביים סאַמע אָנהײב אין אונדזער דיכטונג אַרײַן נישט נאָר מיט אַ צאָל פּסקר-יונג-לידער, נאָר אויך מיט שפּילן אַלײן דעם פּסקר-יונג און לעבן. די פּסקר-יונג-לידער האָט מען דוקא אויפגענומען מיט גרויס באַגײסטערונג. עפעס האָט מען גאָר הנאה געהאַט, וואָס אונדזער דיכטונג צעוואַקסט זיך קײן עײַן-הרע אזוי ברייט, אַז זי פאַרמאָגט שוין אפילו אויך ביז גאָר טאַלאַנטפולע פּסקר-יונגען לידער. עס איז געווען, ווי די אָנגעצױגענע און ערנסט-פאַרכמורעטע געזעל-שאַפטלעכע טוער פון יענער צײַט האָבן געפונען אַביסל באַפּרײ-אונג פון דער אײַגענער שווערקיט אין דעם פּסקר-טאַן פון משה לײב האַלפּערנס דיכטונג. איז אָנערקענונג פאַר זײַן גרויסן טאַלאַנט, דאָס—מחײתית, אָבער באַציאונג צו אים—דאָס זעט איר, איז שוין גאָר עפעס אַנדערש. האָט מען זיך טאַקע אין דער ייִדישער געזעלשאַפטלעכקײט באַצױגן צו אים, ווי באַלע-באַטושע מחותנים צו אַן אויסערנעוויינלעכן קלעזמער-פּידלער אויף אַ חתונה. זיך צוצוהערן צו זײַן שפּילן און שטאַרק הנאה האָבן, דאָס אדרבה ואדרבה, אָבער זיצן מיט אים בײַ אײַן טיש און אים באַטראַכטן ווי אַ גלײַכן, דאָס נישט.

אַ האַלפּערן האָט אין יענער צײַט געשריבן אויסער פּסקר-לידער אויך טײַע-ערנסטע פּאַעמען ? דאָס איז גאָרנישט ! טײַפּ-קײט און ערנסטקײט האָט מען גענומען בײַ יהואש, בײַ רױזנ-בלאַט און בײַ אַנדערע, און בײַ האַלפּערנען האָט מען אויפגע-כאַפט דעם פּסקר-טאַן און זיך מיט אים ביז גאָר מחיה געווען.

איז במילא אויסגעקומען אזוי :

— דער קלעזמער שפילט א מחיה, אָבער עסן ביי איין טיש מיטן קלעזמער איז נישט באַלעבאַטיש.

מ. 5. האַלפּערן האָט דאָס געפילט און ער האָט דערפון שטאַרק געליטן. און עס זענען געווען אַט די לידן, וואָס האָבן אויסגעברייט אין זיין טיף־פילנדיק האַרץ ברויזנדיקן צאָרן, סיי צו די געזעלשאַפטלעכע טוער און סיי צו יענע שריפטשמעלער, וואָס האָבן זיך געהאַלטן מיט השיבות און דערפאַר אַרויסגערופן דרך־ארץ צו די אייגענע פּערזענלעכקייטן.

— גייסט, שמייסט! — פלעגט ער ברומען אויפן חשבון פון געזעלשאַפטלעכע טוער און דערביי זיך קלאָרער מאַכן מיט אַזעלכע ווערטער :

— פּרעגט זיי בחרם, וואָס גייסט איז. גיט זיי א שטריימל און זיי וועלן פאַלן אויף די פּנימער.

דאָס איז געווען אויפן חשבון פון די טוער און אויפן חשבון פון די שריפטשמעלער, וואָס האָבן אַרויסגערופן השיבות צו זיך? — קוקט אים נאָר אָן דעם אָנגעקראַכמאַליעטן!

האָט טאַקע מ. 5. האַלפּערן געהאַט זייער ווייניק פּריינט אין דעם קרייז פון געזעלשאַפטלעכע טוער און שריפטשמעלער.

באַוואונדערער יאָ, און אַפּטמאַל מער, ווי אַנדערע דיכטער. אָבער קיין פּריינט און נאָענטע מענטשן אַרום זיך האָט ער נישט געהאַט.

בלויז זייער געציילטע האָבן געקלעפט צו אים און אים ליב געהאַט, אין די קרייזן פון געזעלשאַפטלעכע טוער און שריפט־שמעלער.

אַפילו אינעם פּעריאָד, ווען ער איז געווען מיט דער לינקער באַוועגונג און געשריבן אין דער „פּרייהייט“, האָט ער נישט באַוויזן זיך צו באַשאַפן קיין אינטימע פּריינט צווישן די פּאַרטיי־טוער און די לינקע שריפטשמעלער. ליענער יאָ. און א סך ליענער. די ליענער האָבן אים באַוואונדערט און זענען אַפּטמאַל געווען ממש באַגייסטערט פון אים, אָבער די מערסטע וויכטיקע

טוער האָבן אים נישט צוגעוואַרעמט צו זיך. זיינע לידער האָט מען אויפגענומען און אָפּגעשאַצט זייער ווערט פאַר דער באַוועגונג, אָבער אים אַליין האָט מען געהאַלטן, אויב נישט פון דער ווייטנס, איז אָבער קיינמאָל נישט צו נאָענט. עס האָט זיך איבערגעחזרט דאָס זעלבע, ווי אין די פריערדיקע פעריאָדן פון זיין לעבן, — זיין שאַפּן יאָ, און ער אַליין נישט.

פאַרוואָס ?

אַ ליאָדע וואָס האָט ער געגעבן אַ „שמיר איבערן פּיסק!“ נישט געווען אין זיין כאַראַקטער זיך קלאָר צו מאַכן פאַר יענעם, וועמען עס האָט אויסגעדראַכט, אַז ער איז אַן עוולה באַגאַנגען. ער האָט פאַרלאַנגט אומקאַנדיציאָנעלן צוטרוי צו זיך, און אַז מען האָט דאָס אים נישט געגעבן, איז ער געוואָרן אַ צולהכעיסניק. און אָט די צולהכעיסדיקייט האָט אים זייער אַ סך געקאָסט אין זיין פערזענלעך לעבן.

ט

אָט די צולהכעיסדיקייט גייט דורך ווי אַ רויטער שגור אין זיין כאַראַקטער פאַר די אלע יאָרן, וואָס איך האָב אים געקאָנט פון דער נאָענט.

וואָס זענען דען זיינע לידער פון די ערשטע יאָרן אין ניו-יאָרק: „דער גאַסנפויקער“, „אַ תפילה פון אַ לומפּ“, די לידער וועגן „שיקסלעך“, זיין „לאַדושקא“, אָדער זיין „דע-לאַהעסטער“, אויב נישט ריינע צולהכעיסדיקייט דער סביבה אין וועלכער ער האָט געלעבט ?

עס איז געווען, ווי ער וואָלט זיך גערייצט מיט דער אַרומיקער טעמפּקייט און אָנגעקראַכמאַליעטקייט פון דער סביבה. — דער בריאַז פון דעם גאַסנפויקערס דזשימדזשעדיקע טאַצן איז אינטערעסאַנטער פון אייך. די תפילה פונעם לומפּ דערנייט שטאַרקער, ווי אייערע שאַבלאָנע תפילות דערגייען און איר יידישע מיידלעך, וואָס גייט פאַרביי יידישע דיכטער, ווי מען

גייט פארביי טויגעניכטצן און בטלנים, זייט וויסן, אז שיקסלעך זענען ממש א מחיה.

אזוי אינעם ערשטן פעריאָד זיינעם און אזוי אין די שפע-טערדיקע פעריאָדן.

ווער געדענקט נישט זיין גלאַרפיקאַציע פון גראַבע רייד אין דער ליטעראַטור אין דעם פעריאָד, ווען ער איז געווען מיט-אַרבעטער אין דער „פרייהייט“.

און די שוואַרצע פארבן אין די לידער זיינע וועגן זיינעם א זיידן, א באַבן און עטלעכע פעטערס?

— משה לייב, זענען טאַקע אָט די פון אייער משפּחה געווען אָט אזעלכע? — האָב איך ביי אים אַמאָל געפרעגט.

— ווייס איך וואָס, — האָט ער געענטפערט און זיך צעלאַכט מיט אַ טראַציקן געלעכטער.

— איז וואָס-זשע? — האָב איך געפרעגט מיט פאַרוואַונד-דערונג.

דאָ האָט זיך זיין פנים אַ בלאַז געטאַן, ווי אַ שטאַרקער ווינט וואָלט איבער דעם זיך דורכגעיאָגט:

— די משפּחהניו! — האָט ער זיך צענרומט און גלייך צוגעלייגט:

— אלע ביי אונדז האָבן ליב זיך צו באַווייזן מיט די „שיינ-קייטן“ פון זייערע משפּחות, מיט די איידעלע זיידעס און באַבעס!

אָט האָט איר ווידער דעם צולהכעיסניק!

באָשר אלע האָבן אַ טבע זיך צו יחוסן מיט די שיינע זיידעס און באַבעס, וואָס זיי האָבן יאָ געהאַט, צי נישט געהאַט, איז נאָט אייך מיינעם אַ זיידן, אַ באַבן, און פעטערס, וואָס זענען אויסוואַרפן און טוט מיך עפעס דערפאַר!

אָט דעם שטריך אין זיך האָט משה לייב האַלפּערן געירשנט פון זיין טאַטן, וועמען ער האָט אַנב זייער שטאַרק ליב געהאַט.

עס דערמאָנט זיך מיר איצט, אז וועגן קיינעם פון זיין משפּחה האָט ער נישט גערעדט אזוי אָפט און מיט אזאַ מילדקייט

אינעם טאָן, ווי וועגן דעם טאַטן זיינעם.

אקוראט די ווערטער, וואָס ער האָט באַנוצט אין די רייד וועגן זיין טאטן געדענק איך נישט. אָבער איך געדענק יאָ זייער גוט, אז יעדעס מאָל, ווען ער האָט גערעדט וועגן אים, איז דער טאטע זיינער, רב אייזיק דער קרעמער פון זלאַטשעוו אויב־געוואַקסן פאַר מיר אַ משה לייב מיט באַרד און פּאות, וואָס שטייט אין אַ קרעמל און אָנשטאַט צו טראַכטן, ווי אזוי צו לייזן עטלעכע „גראַצער“, טראַכט ער נאָר, ווי אזוי אָפּצוטאָן עפעס אַ שאַרף שפיצל דעם טעמפּן פּויער, אָדער די נאַאיווע פּויערטע. אזוי אינעם קרעמל און אזוי אין דער קלויז, וואו ער האָט גע־דאוונט. שטענדיק אָפּגעטיילט פון די אַרומיקע און אַלע האָבן מורא פאַר זיין שאַרפּן צונג און האָבן דאָך גרויס אָפּשיי פאַר אים.

— אַ שאַרפּער ייד, רב אייזיק, אָבער — פּלעגן די זלאַטשאַ־ווער יידן ריידן צווישן זיך, און אָט פּונקט אזוי אין די ניו־יאָרקער ליטעראַרישע קריין וועגן דעם זון.

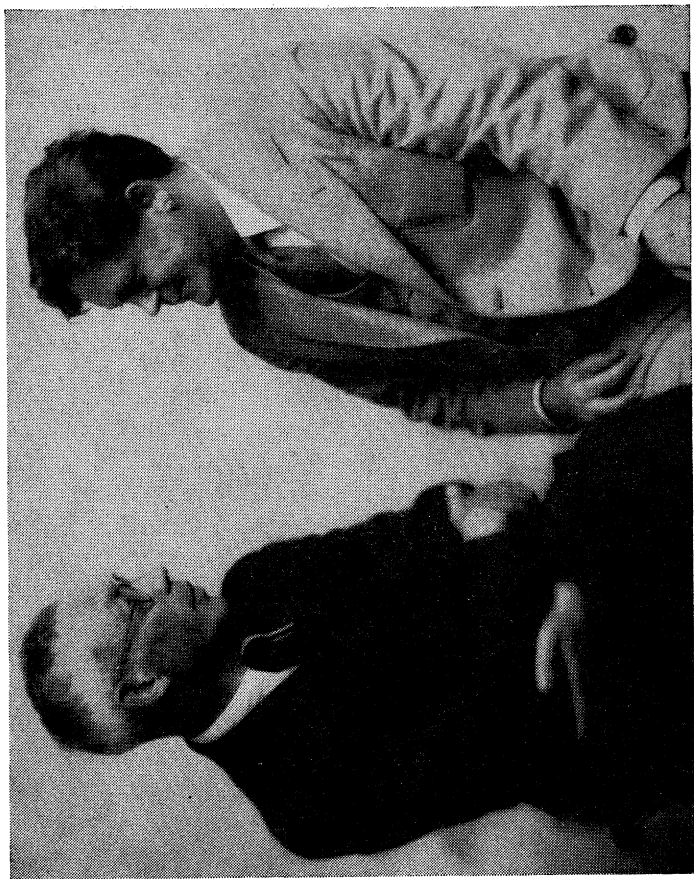
— אַ גרויסער פּאָעט, אָבער . . .

דער „אָבער“ איז שטענדיק געווען וועגן די שאַרפּקייטן אין זיין שרייבן און נאָכמער וועגן זיין שאַרפּער צונג אין זיין פּער־זענלעכער באַציאונג מיט מענטשן.

פאַר דעם לעצטן איז אים געווען שווערער מוחל צו זיין, ווי פאַר דעם ערשטן, וואָרים אויב די איריטאַציע פון זיין שטעכיקייט איז אין זיין שרייבן געווען איבערגעדעקט פון זיין מעכטיקן טאַלאַנט, וואָס מען האָט נישט געקאָנט אינגאָרין, איז זיין שמע־כיקייט אין זיין פּערזענלעכן פאַרקער מיט מענטשן געווען בלויז שטעכיקייט און נישט מער.

ביז נאָר באַראַקטעריסטיש פאַר משה לייבן איז געווען אָט דאָס, וואָס אַמשאַרפּסטן איז ער געווען גראַדע צו די צו וועלכע ער האָט געדראַפט אָנקומען.

נאָך ביים סאַמע אָנהייב זיינעם אין זלאַטשעוו, ווען ער האָט אָפּגעשיקט זיין ערשט ליד אין דער רעדאַקציע פּונעם „לעמבערגער טאַגעבלאַט“ און געקראָגן נישט קיין געהעריקן ענטפּער, האָט

ז. וויינפער — מ. ל. האלפערן. פאטאגראפיע — וו. קעסנער. ניריאק, 1931.

ער גלייך געגעבן דעם רעדאקטאָר אזאַ חלק, אז יענער האָט דאָס לאַנגע יאָרן נישט פאַרנעסן. ווען האַלפּערן איז אָנגעקומען קיין ניו־יאָרק, איז דער רעדאקטאָר פון דער „צוקונפֿט“ געווען מאָריס ווינטשעווסקי. פאַר אַ יונגען דיכטער איז געווען אַ דערנרייכונג זיך צו דרוקן אין דער „צוקונפֿט“. ערשטנס, אַ זייער חשובער זשורנאַל, און צווייטנס, האָט מען געקראָגן באַצאָלט אויך. אָבער משה לייב ווערט דערפון נישט נתפעל. ווען מאָריס ווינטשעווסקי וועלכער האָט דוקא שטאַרק געהאַלטן פון דעם יונגן האַלפּערנס טאַלאַנט און האָט גערן געדרוקט זיינע לידער, פרובירט איינמאַל אויסזעצן קעגן דעם טאָן פון עפעס אַ ליד זיינס, קריגט דער אַלטער פונעם יונגענטשן אזאַ מין זאָג:

— וואָס ווייסט איר, וואָס אמתע פּאָעזיע איז אזוינס?
 אין ניו־יאָרק האָט אין יענע יאָרן געשריבן ליטעראַטור־
 קריטיק אַ דר. רויזנבלאַט אונטער דעם נאָמען „בן־יקיר“. קיינער
 פון די שרייבער האָט נישט געהאַלטן פון בן־יקירס קריטיקן, אָבער
 זיך איינרייסן מיט אים האָט קיינער נישט געוואָגט, וואָריס אָט
 דער דר. רויזנבלאַט האָט געהאַט אָנזען אין די דעמאָלדיקע
 סאַציאַליסטישע קרייזן און זיינע קריטיקעס האָט מען אָנגענומען
 פאַר תּורת־משה מסיני. נו, איז געקומען דער יונגער משה לייב
 און דער ערשטער אַ טרייסל געטאָן בן־יקירן אזוי, אז עס איז
 באַלד געוואָרן אויס בן־יקיר.

„נעכטן האָב איר געזען אַן אָקס אין אַן אַקער,
 האָב איר זיך דערמאָנט אַן דעם קריטיקער בן־יקיר“.
 אָט אזוי האָט דער אָנפאַנגער פּאָעט מ. ל. האַלפּערן אָנגע־
 הויבן זיינס אַ סאַטיריש ליד אינעם „סונדס“, וואו ער האָט
 דעמאָלט געשריבן יעדע וואָך.

שפעטער, ווען אברהם ליעסין איז געוואָרן רעדאקטאָר פון
 דער „צוקונפֿט“ און געדרוקט האַלפּערנס לידער דוקא זייער אָפט,
 איז אויך קיין פֿריינטשאַפט צווישן זיי ביידע נישט געווען.
 נו, אינעם קרייז פון די „יונגע“ אין וועלכן ער האָט פאַר־
 נומען אזאַ אָנגעזעענעם אַרט, איז דען געווען אַנדערש?

מיטגעארבעט אין אלע וויכטיקע אויסגאבן פון די „יונגע“, אָבער צו קיין אינטימע פריינטשאפט צווישן אים און די איבעריקע אפאָסטאָלן פון דער גרופע איז קיינמאָל נישט דערגאַנגען. יענע האָבן זיך געהאַלטן צוזאַמען אויך אינעם פּערזענלעכן לעבן, אָבער ער איז געווען אַליין.

שפעטער, ווען ער האָט געדרוקט וועכנטלעך זיינע שטורעם־דיקטע לידער אין דער „פּרויהייט“, איז אויך צו קיין אינטימער פריינטשאפט נישט דערגאַנגען צווישן אים און די פירנדיקע פּערזענלעכקייטן פון דער לינקער באַוועגונג.

מ. אַלגין איז געווען געוואַלדיק באַניסטערט פון משה לייב האַלפּערנס לידער, אָבער מיט אים אַליין האָט ער זיך נישט איבעריק געחברט.

— אַ שווערער מענטש, משה לייב, — פּלעגט מ. אַלגין נישט איינמאָל באַמערקן.

אָבער איז טאַקע מ. ל. האַלפּערן געווען אזא שווערער מענטש ווי מען האָט אים געהאַלטן?

עס איז אינטערעסאַנט ביז נאָר אַט דאָס, וואָס כמעט אַלע, וואָס זענען געווען באמת נאָענט צו אים, האָבן נאָר אַן אַנדער איינדרוק.

רעדט איר מיט יאָסל דראָסט פון קליוולאַנד, וואַקסט אַרויס משה לייב אזא צאַרטער און אזא שטיפּערישער :

— מיינע קינדער קאַנען אים דאָך ביז היינט נישט פאַרגעסן, — דערציילט ער אייך און ער ניט אייך איבער די פּרייד, וואָס זיינע, איצט שוין דערוואַקסענע קינדער, האָבן געהאַט יעדעס מאָל, ווען משה לייב איז צוגאַסט געווען.

און אזוי אויך פינטשע בערמאַן פון לאַס־אַנגעלעס, חיים שאַפּיראָ פון באַסטאָן, נתן קאַן פון דעטראַיט.

— אַ יידישער פּאָעט, משה לייבס אַ חבר, — שטעלט מיך

פאר פינטשע בערמאן אין לאס-אנגעלעס ביי זיך אין שטוב פאר
זיינעם א זונדל, און דעם זונדלס פנים צעשיינט זיך :
— א, משה לייב!

דאס אייגענע מיט די קינדער פון יאסל דראסט אין קליוור
לאנד און פון חיים שאפיראן אין באסטאן, ביי וועלכע די פאר-
ערונג צו משה לייבן וועמען זיי געדענקען זייער גוט, דריקט זיך
איצט אויס אין א ליבער, זונטלעכער פריינטשאפט צו האלפערנס
זונדל אייזיק, וועלכן מען רופט נישט איינמאל ארויס אין געסט
צו זיך.

האלפערנס אומפריינטלעכקייט!
עס איז כאמת זייער מאדנע, ווי מענטשן זעען און מיינען,
אז זיי האבן דערזען אינגאנצן, בשעת געזען האבן זיי טאקע,
אבער נישט מער, ווי איין זייט און אפשר נישט מער ווי איין
ווינקל.

א, וויפיל מאל איז מיר אויסגעקומען צו זען משה לייבן אן
אויפגעציעטרטן פאר די יסורים פון זיינעם א נאענטן מענטשן.
איך בין אמאל אריינגעקומען אין דעם קאפע „ראיאל“ און
אים דערזען א דערשלאגענעם. וויסנדיק, אז ער האט א סך סיבות
צו זיין דערשלאגן, האב איך זיך צוגעזעצט לעבן אים און אויף
א פארזיכטיקן אופן געפרובירט אויסגעפינען וואס אים דריקט.
ערשט, עס זענען נישט קיין אייגענע צרות, נאר זארג וועגן זיינעם
א פריינט, שמואל ראזנפעלד, וואס האלט ביים פארלאזן א ניר-
יארקער שפיטאל און וועט א לענגערע צייט נישט זיין ביכולת
אפילו צו זוכן קיין ארבעט.

— איר קאנט דאך אים! א וואוילער מענטש, — האט ער
מיט גרויס זארג גערעדט וועגן אים, און שפעטער נאכאמאל :
— הערט, וויינפער, מען דארף עפעס טאן פאר אים.
דעם אמת געזאגט בין איך א רגע אביסל ביזן געווארן און
שיעור, שיעור נישט אָנגעשריגן אויף אים :
— נו, און זיך האט איר שוין פארזארגט! — האב איך
שיעור זיך נישט צעשריגן.

אבער בלויז א רגע האָט דאָס געדויערט, וואָרים כאַלד האָב
 איך אים דערזען אזאָ צעלויכטענעם אין זיינע זאָרג פאַר עמיצן
 אַנדערש, אז איך אליין האָב זיך אויך צעהעלט לעבן אים.
 אָט די וואַרעמע מענטשלעכע צעהעלטקייט איז אויך געקומען
 ביי אים צום אויסדרוק דורך אַ גאַנצע צאָל פּרעכטיקע לידער.
 אַבער צו שטאַרק זענען צעפּויקט געוואָרן זיינע הפּרזייונג-לידער
 און מען האָט די אַנדערע כמעט נישט דערזען, און נישט דער-
 זענדיק די אַנדערע לידער זיינע, האָט מען ממילא נישט דערזען
 אויך דעם אַנדערן משה לייב האַלפּערן.
 איז דאָס דאָך אַ פּאַקט, אז אין דעם זעלבן פּעריאָד, ווען ער
 האָט אויפגעשריבן זיין ליד „אַ תּפִּילָה פּוֹן אַ לומפּ“, האָט ער
 אויך אויפגעשריבן זיין ליד „דיין לעבן“.

„גיי אַרום בייטאָג און חלוט, אז דו האָסט ביים ים אַ ווילע,
 און דיין פּרוי קאָן פּיאַנע שפּילן און זי לייזט פּוֹן דיר אַ שטילע;
 מאַל זיך אויס אַ קינד, דיין אייגנט, וואָס האָט הענטלעך
 קליינע, גלאַטע,
 און עס גלעט דיין באַרד און פּנים און עס קאָן שוין זאָגן טאַטע.
 גיי אין שענק אַריין און עס דאָרט פּאַרשפּייז, זופּ און
 פלייש און צימעס.
 הער אַ לויב אויף זיך און פּריי זיך, כאַטש דו ביסט
 אליין זיך נמאָס.
 גיי אַוועק צו טענץ בורלעסקע, קוק אויף ליפּן רוים
 פּאַרשמירטע
 און אויף הענגנדיקע בוזעמס טויזנט מאַל וואָלגאַר באַרדטע.
 טרינק זיך אָן, אז גאַז און לאַמפּן זאָלן אַרום דיר זיך הוידען,
 ווינק צו זיך אַ גאַסנמיידל וועגן פּרייז זיך דורכצוסודן.
 וויין אַרױף צו דער לבנה, לייען שילדן, קוק אויף הייזער,
 און אַזױיאַ דריי זיך נאַריש, ווי אַ זייגער אָן אַ ווייזער.“
 ויפּיל שטילע, טיפע בענקשאַפט איז פאַראַן אין אָט די
 שורות צום פּשוטן געזונטן לעבן, וואָס דער בעל-תּפִּילָה פּונעם

לומפ האָט אויפגעשריבן. אַבער אויפגעכאַפט האָט מען די „תפילה פונעם לומפ“ ווי אַן אבן-טוב און דאָס אַנדערע פון אים האָט מען נישט געזען. פונקט ווי מען האָט אויפגעכאַפט ביי אים אַלע בראַוואַדאָ-לידער וועגן הפקרות און צעלאָזנקייט, און נישט באַמערקט זיינע לידער וועגן זיין טיפער בענקשאַפט נאָך מענטש-לעכער ריינקייט.

— משה לייב, אונדזער תכשיט, — האָט מען לייב געהאַט זיך אויסצודריקן וועגן אים, און זייער זעלטן באַמערקט די שטילע, לויטערקייט וואָס איז אויפגעגאַנגען פון אַט דעם תכשיטס געמיט:

„מיין לעבן איז אַ ווילדער, וויסער קריג,
און ווי די שיינקייט פון אַ פּרילינגס-אַונט
קומט דין שטילקייט איבער מיר.“

אַט אַזוי האָט דער „תכשיט“ משה לייב געשריבן צו רויזעלע באַראָן לאַנג, לאַנג איידער זי איז זיין פּרוי געוואָרן.

„און רואיק ווערט מיין האַרץ,
און גוט אַזוי —
אַז עס ווילט זיך אויסשטרעקן די הענט,
אַרומנעמען די גאַנצע וועלט,
און וויינענדיק דערציילן דיר
פון יענעם טיפן, טיפן וויי,
וואָס האָט ביז איצט מיין האַרץ געקוועלט,
דאָס ווילדע האַרץ,
וואָס האָט נאָך דיר געבענקט.
ווי שײן דו ביסט.
וואָס מער דו וועסט פאַדוואַנדן מיר דאָס האַרץ
אַלץ ריינער וועט מיין ליבע זיין צו דיר,
אַלץ הייליקער און ריינער וועט מיין ליבע זיין
צו דיר.
צו דיר.“

האָט אזוי האָט משה לייב געבענקט נאָך שטילער, צנועהדיקער ליבשאפט אין דער זעלבער צייט, ווען ער האָט גאָסנפויקעריש געדזשינדזשעט אין די טאָצן און תפילה געטאָן, אז מען זאָל צונעמען זיין טאַלאַנט און אים אָפגעבן צו אַ הונט, אָדער צו אַ באַלעבאָס, וואָס האָט ליב אַביסל כבוד.

פון איין זייט בענקשאפט נאָך פשוטן, געזונטן לעבן, און ווייל אזוינס איז נישט געווען, איז געקומען פון דער צווייטער זייט דער אויסברוך פון הפקר-טאָן, כדי די אַרומיקייט זאָל זען און הערן און צעזעצט ווערן.

יא

האָט די אַרומיקייט געזען און געהערט און איז נישט נאָר נישט צעזעצט געוואָרן אין יענער צייט פון משה לייבס הפקר-טאָן אין דער נייער יידישער דיכטונג, נאָר אדרבה, נאָר גרויס הנאה געהאַט.

— משה לייב, אונדזער תכשיט, — האָט מען זיך פאַסמאַ-קעוועט און מען האָט נאָר נישט געוואוסט, אז מיט אָט דעם פאַסמאַקעווען זיך ברענגט מען צום אויסדרוק די אייגענע הפקות, וואָס האָט גורם געווען דעם דיכטערס הפקר-יונג-לידער.

דער דיכטער אַליין האָט דאָס שוין נאָר גוט געוואוסט און נאָך מער פיינט געקראָגן די סביבה. אָבער אוועקגיין פון איר, איז נישט געווען וואוהין. דאָס לעבן איז גענאָנגען פון דעם אַרימען צימערל אין דעם מילכיקן, ביליקן דעסטאַראַנטל אויף איסט-בראָדוויי און אויף צוריקוועגס. די עלטערע שריפטשטעלער זענען אַליין געווען עלנטע מענטשן און די דעמאָליקע פירער פון דער פרעסע און דער אַרבעטער-באוועגונג האָבן נישט געהאַט קיין פאַרשטענדעניש און קיין ליבע צו דעם וואַסנדיקן יידישן קינסטלערישן וואָרט. אַ יאָ, עס איז געווען די גרופע „יונגע“ צו וועלכער ער האָט געהערט, — אַ גרופע מיט אַ סך טאַלאַנט, וואָס האָט זיך אונטער דעם דרוק פון דער אַרומיקער גלייכגיל-טיקייט פאַרגראָבן אין זיך, אָבער בשעת די מערסטע פון דער

גרופע האָבן זייער גיך שלום געמאַכט מיט דעם ווינקל, וואָס מען האָט פאַר זיך געשאַפן, האָט ער זיך געפילט אינעם ווינקל, ווי אַ יונגער לייב אין אַ שטייג.

נישט אומזיסט האָט ער אין זיין „תפילה פון אַ לומפ“ געבעטן, אז מען זאָל צונעמען זיין טאַלאַנט און אים וואַרפן פאַר די הינט. עס איז אים געווען שווער צו טראָגן אַט דעם גרויסן דיכטערדישן טאַלאַנט, וואָס ער האָט פאַרמאָגט און אין דער זעלבער צייט וואַשן געפעס אין אַ רעסטאָראַן. די איבעריקע חברים זיינע האָבן געטראָגן זייערע לעבנס גרינגער פון אים. ראובן אייזלאַנד האָט געשניטן פלייש מיט זיינע בלייכע פינגער, וואָס האָבן אין די אָונטן געשריבן דינע לירישע לידער און טעאָרעטישע אַר-טיקלען וועגן פּאָזיע, אזוי זי שאַ לאַנדוי, וואָס איז געווען אַ הויז מאַלער און אזוי מאַני לייב, וואָס איז געווען אַ שוין-אַרבעטער. אויך זיי האָבן זיך געפילט קאַלט און אומהיימלעך, אָבער זיי האָבן באַוויזן פאַר זיך צו באַשאַפן אַ צודעק פון רעזינאַציע און צו-זאַמען זיך געוואַרעמט אונטער אים.

משה לייב האַלפערן האָט דאָס נישט געקאַנט. צו ברויזנדיק געווען זיך אונטערצוגעבן צו דער פּילאָזאָפּיע פון רעזינאַציע. האָט ער זיך כסדר געבונטעוועט און געריסן שטיקער פון זיך. אין יענער צייט איז ער געווען אַ יונג אַ לייביקער, מיט אַ פנים, וואָס האָט געשטורעמט פון זיך, ווי עס האָבן געשטורעמט די שורות פון זיינע לידער.

ער האָט געהאַט אַ פּאַר גרויסע, גרויע אויגן, וואָס זענען דורך די גלעזער פון זיינע ברילן נאָך גרעסער און נאָך גרויער געווען. אַז עמיצער האָט זיי צום ערשטן מאָל דערזען, איז ער פון זיי געפאַנגען געוואָרן. דאָס זענען געווען אויגן, וואָס האָבן קיינמאָל נישט געקוקט גלאַט אזוי, נאָר שטענדיק האָבן זיי עפעס געזען, און שטענדיק אויף דעם געזעענעם רעאַגירט מיט געוואַל-דיקן אויסדרוק.

אַט דערמאָנט זיך מיר אַ פולער טאַג מיט אים ביי אַן אַרבעט אין וועלכן איך האָב געזען זיינע אויגן זיך בייטן פון מוראדיקער

רציחה צו קלוגער איראָניע, און שפעטער זענען זיי איבערגעגאנגען
 אין מילדקייט פון אַ פּרילינגדיקן הימל אינעם אָריענט.
 עס איז געווען אַ הייסער זומערטאָג פון דעם יאָר נינצן
 זעכצן.

עס האָט זיך געדרוקט דאָס זאַמלביכל „איסט-בראָדוויי“ אין
 דר. פּאַרנבערגס דרוקעריי, וואָס איז געווען אין גואַרק. משה לייב
 וואָס האָט רעדאַקטירט דאָס זאַמלביכל צוזאַמען מיט מנחם
 באַריישאָן, איז אַרויסגעפאַרן אַהין.
 — קומט מיט, — האָט ער מיך איינגעלאָרן.

איך האָב זיך דערפרייט מיט דער איינלאָדונג, וואָרים עס
 איז געווען דער זאַמלבוך, וואו איך האָב אָפּגעדרוקט
 מיין ערשטע וויכטיקע סעריע לידער. אָבער אין דער באַן, וואָס
 איז געלאָפּן אַ היפשע צייט דורכן טונעל האָב איך זיך דערפילט
 זייער שווער פון דער שווערקייט, וואָס האָט זיך געטראָגן פון אים.
 דעם נאַנצן וועג האָט ער געשווינגן און פון זיינע אויגן האָבן זיך
 געצויגן דיקע כמאַרעס, וואָס האָבן אָנגעזאָגט אויף שטאַרקע
 דונערן און בליצן און פליוכעס מיט רעגן. ווען מיר זענען אַרויס
 פון דער באַן און זיך געלאָזט גיין דורך די אָנגעגליטע געסלעך,
 האָט דער שטורעם אין אים אויסגעבראַכן.
 — אַ כאַלעריע זאָל טרעפּן אונדזער ווייסט לעבן, — האָט
 ער זיך צעברומט.

— שרייבן אַליין איז נישט גענוג! מען דאַרף נאָך לייענען
 קאָרקטור און זיך שלעפּן אין שטיקנדיקע באַנען צום שוואַרצן
 יאָר!

אין דער דרוקעריי גופא איז נאָך געוואָרן ערגער. די לופט
 איז געווען אָנגעפילט מיט דעם קלאַפּעריי פון די מאַשינען און
 קאָרקטור האָט מען געדאַרפט לייענען אויף אַ זייה-קעסטל.
 — אַזוי פיל גרייזן! — הערט ער נישט אויף צו ברומען
 און איך הער ממש, ווי די ציין זיינע קריצן.
 — פון „הימל“ מאַכן זיי דיר „פּיפּערנאָטער“ און פון „האַ-
 ריזאַנט“ ווערט ביי זיי אַ „ים-קאָטער!“

אין דעם מאַמענט איז פּלוצלינג צוגעקומען דר. פּאַרנבערג, — אַ קליין־געוויקסיקער, קיילעכדיקער, מיט דיקע ברילן איבער די אויגן.

— און וואָס איז מיטן באַלאַנס? — האָט דר. פּאַרנבערג זיך געווענדט צו משה לייבן.

דאָס איז שוין, זעט אויס, געווען מער ווי משה לייב האָט געקאָנט איבערטראַגן.

ער האָט זיך אַ הייב געטאָן, אַ וואָרף געטאָן די קאָרעקטורן און זיך צעדונערט אויף דר. פּאַרנבערגן.

— איר אויך? איר, אַ יידישער שרייבער, אויך? מיר ברענגען אייך אונדזער בלוט און איר רעדט פון קופּערנע מטבעות! דר. פּאַרנבערג האָט זיך אויף אַן אמת איבערגעשראָקן. ער האָט געוואָרפן אַ צעטומלטיקן בליק אָט אויף משה לייבן און אָט אויף מיר און אַ מאַך טוענדיק מיט זיין פּוכקער האַנט אין דער לופּט אַרײַן, האָט ער זיך געטאָן אַ וויג אַוועק פון צווישן די צוויי זייה־קעסטלעך אויף וועלכע מיר האָבן געארבעט.

מיר איז די סצענע געווען זייער קאָמיש און איך האָב זיך הילכיק צעלאַכט.

— אַ געלעכטער אויף אים, — האָט משה לייב געזאָגט און אויפהויבנדיק צוריק די קאָרעקטור, האָט ער זיך גענומען צו מיר. מיט דעם בלייפּערער איבער די שורות און די אויגן אָט צום פּאַפּיר און אָט צו מיר, האָט ער אַ לאַנגע צייט גערעדט אויף מיין חשבון.

— אַ גדולה האָט אייך געטראָפן און עס לאַכט זיך אייך. אויפגעשריבן עטלעכע גוטע לידער און מיט זיי זיך אומגליקלעך געמאַכט. עס וועט שוין קיין לייט פון אייך ניט זיין. איר זענט שוין פאַרמשפּט צו זיין אַ פּאָעט ביי יידן. אַ פּאָעט ביי יידן! אינעם טאָן ביי אָט די רייד איז שוין נישט געווען קיין רציחה. עס איז געווען אַ טאָן געמישט פון רחמנות און ליבשאַפט און פון די אויגן זיינע האָט געקוקט אויף מיר אזאַ קלוגע איראַניע. ווען מיר האָבן פּאַרלאָזט די דרוקעריי איז אונדז אַנטקעגן

געקומען א ווייכער און רואיקער פארנאכט, וואָס האָט געגלעט אונדזערע אָנגעגליטע פנימער, ווי מיט קילע, צאַרטע מאַמע-פינגער און זיינע אויגן האָבן אָנגעהויבן צו ווערן מילד.

און אז מיר האָבן געשפּאַנט איבער דער ברייטער גאַס, וואו עס זענען אונדז אַנטקעגן געקומען עטלעכע שיינע פרויען-פנימער, האָבן זיינע אויגן זיך גאַר צעלויכטן.

— אזויפיל שיינקייט איז דאָ אינעם לעבן, — האָט ער שטיל גערעדט מער צו זיך ווי צו מיר.

אויף איינעם פון די ראָגן איז געשטאַנען א יונג, שוין מיידל און זייער אומרואיק געוואָרט אויף א טראַמוואַי. האָט ער אויפגעכאַפט איר אוימרו און מיך אויפמערקזאַם געמאַכט:

— זעט, וויינפער, זעט.

פלוצלינג האָט ער זיך אַ לאַז געטאָן צו איר מיט אזא אימך פעט, אז דאָס מיידל האָט געמאַכט אַ טראַט אוועק פון אים, אָבער ווען ער האָט אַ הייב געטאָן די הוט פאַר איר, האָט זי אויפגעפנט אויף אים אַ פאַר נייגעריקע בליקן.

— קינד, — האָט האַלפערן אָנגעהויבן, און ציענדיק נאָכ-אַמאָל פאַר איר דעם הוט, האָט ער צוגעלייגט:

— זיי נישט אומרואיק. דיין בחור וועט וואַרטן אויף דיר, וואָרים אויף אזא זוי דו ביסט וואַרט איך שוין אַ לאַנגע צייט.

דאָס מיידל האָט זיך הנעוודיק צעלאַכט און אים נאָכגעקוקט, ווען ער האָט זיך אומגעקערט צוריק צו מיר.

דאָס מיידל האָט זיכער נישט געאַנט, אז די אויפגעלויכטענע מילדקייט אין אים איז געווען צו רויזעלע באַראָן אויף זועלכער ער האָט אין יענער צייט געדולדיק געוואַרט.

שפעטער, ווען מיר זענען געזעסן אין אַ רעסטאָראַן און געגעסן, האָט ער באַמערקט:

— איר האָט באַמערקט, ווי אומרואיק אירע דינע פיס זענען געווען. פיס, ווי ביי א יונגע הירשין. איך קאָן נאָך אַ מיידל, וואָס האָט אַזעלכע פיס, — האָט ער געזאָגט, און זיינע אויגן זענען אָנגעפילט געוואָרן מיט אזויפיל מילדער גוטססייט.

אָט די מילדע נומסקייט האָט אים שוין נישט פארלאָזן אויך
ווען מיר זענען געזעסן אין דער באַן, וואָס איז געלאָפן דורכן
טונעל אויף צוריקוועגס קיין ניר-יאָרק.
— אייערע לידער אינעם זאַמלבוך זענען זייער, זייער פיינע,
— האָט ער פון דער הוילער הויט פלוצלינג זיך געווענדט צו מיר.
— זייער פיינע, און פאָעט צו זיין איז אַ פרווילעגניע. איר
הערט, וויינפער, וואָס איך זאָג אייך, אַ פרווילעגניע, אַ גרויסער
חסד.

יב

היינט האָב איך געבלעטערט זיינס אַ בוך און די אויגן האָבן
זיך אָנגעשלאָגן אויף אָט די שורות:

„די מאַמע וועט דיך גאַרנישט טאָן,
עס איז נישטאָ קיין זינד!
דער אַלטער גלח נאַרט דיך אָפּ —
דער בושל ברענגט אַ קינד.

און כאָטש זי האָט געדאַנגלט זיך,
געוויינט און זיך געשעמט —
האָט דאָך איר האַרץ ווי פייער שיעור
געשרפעט דורכן העמד.“

זענען טאַקע אין דער ווירקלעכקייט געווען אין זיין לעבן
יענע בראָדווייער אָדער קוני-איילאַנדער „שפּיל-פּייגעלעך“, וואָס
זענען געקומען צום אויסדרוק דורך זיינע וואויל-יונגערישע לידער?
איך ווייס בלויז פון אַ צאָל זייער וואוילע יידישע מיידלעך,
וואָס האָבן אים זייער אויפריכטיק און זייער שיין ליב געהאַט.
משה לייב האַלפערן האָט פאַרמאָגט אַ סך מענלעכן כּשוף.
אפילו אין זיינע לעצטע יאָרן, ווען זיין קאַפּ איז אים ווייס געוואָרן
און זיין פנים פיל אָפּגעצערטער, האָט געשלאָגן פון אים מיט
שטאַרקער מענלעכקייט.

האָבן יידישע מיידלעך אים באוואונדערט און זיך געצויגן צו אים. אָבער דאָס מיידל פון אלע מיידלעך איז געווען רויזעלע באַראָן. נאָר, וואָס־זשע דען? אַז דער וועג צו רויזעלען איז געווען פאַרשטעלט, האָט ער געזוכט זיך צו פאַרשרייען מיט אַנדערע, אָבער פאַרשריגן האָט ער זיך נישט סיוויי.

איינמאָל אין אַ זומערדיקן, הייסן שבת נאָכמיטיק ווענדט ער זיך צו מיר:

— וואָס טוט איר מאַרגן?

— וואָס איז? — האָב איך געוואָלט וויסן.

— כאַפט זיך אַריין צו מיר מאַרגן נאָכמיטיק וועלן מיר גיין צוזאַמען אין צענטראַל פאַרק.

זיך צוזאַמענטרעפן אין די זומערדיקע זונטיסק אין צענטראַל פאַרק איז געווען אין יענע יאָרן פאַר די יונגע יידישע שריפט־שטעלער אַ געוואוינהייט. קיין געלט אויף אַרויסצופאַרן אויף אַ זומער־וואוינונג, אָדער אַפילו קיין קוני־אילאָנד האָט קיינער נישט געהאַט. איז מען זיך צונויפגעקומען אין צענטראַל פאַרק אַרום דער בעטהאָווען סטאַטוע. דאָרטן האָט מען געהערט אומזיסט אַ סימפּאָנישן קאָצערט. דאָרטן האָט מען נאָכן קאָצערט דעבאַ־טירט וועגן קונסט. פון דאָרטן איז זיך דאָס יונגוואַרג אין אָונט צעגאַנגען איבער די שאַטנדיקע אַלייען, — ווער מיט אַ מיידל, און ווער מיט זיין אומעט.

איז פאַר מיר געווען אַ נאַטירלעכע זאַך, וואָס משה לייב האָט מיך געבעטן אים צו באַגעגענען. מאַרגע איז מיר נאָר אויסגע־קומען אַט דאָס, וואָס ער בעט זיך ביי מיר זייער שטאַרק, אַז איך זאָל אים למען השם נישט אַנטוישן.

אויף מאַרגן, ווען איך בין צוגעקומען צום הויז, זואו ער האָט געוואוינט, איז ער שוין געווען אין דרויסן.

— גייען מיר, משה לייב?

— מיר מוזן וואַרטן, — האָט ער געזאָגט אין אַ שווערער שטימונג.

- אויף וועמען ?
- עס דארף צוקומען א באקאנטע.
- א מיידל ?
- ניי, ווער דען ? — האָט ער געענטפערט איריטירט.
- מיר איז דער ענין געוואָרן אביסל פאַרדעכטיקט, און איך האָב געפרעגט:
- אז איר האָט א מיידל מיט זיך, איז וואָס־זשע דארפט איר מיך אַרום זיך ?
- דעמאָלט האָט זיין פנים זיך אָנגעבלאָזן און ער האָט זיך ממש צעקערעכצט:
- זיי קומען צוגיין צו דיין שוועל, ווי שטילע וואָרקענדיקע טויבן און בעטן רחמים און דו, וואָס דו ביסט אליין א געשלאָגן גענער הונט, ביסט זיי מכבד מיט קארטאָפּליע־שאַלעכץ אַנשטאָט מיט לעקאָך און ניסלעך.
- ער האָט אַ קוק געטאָן אויף מיר מיט פאַרכמורעטע אויגן און דריבנע אַ לאַך געטאָן:
- איר זענט נאָך גאָר אַ יונגל. איר ווייסט נאָך נישט פון קיין שווערקיט. איר צעקייט אַ שטיקל פעניץ און פילט דעם טעם פון מאַרציפּאַנעס, אָבער מיר איז שווער, אז דער רוח זאָל עס נעמען !
- שפעטער, ווען דאָס מיידל, — א יונגס, א טונקל־הויטיקס, מיט אַ פּאַר שוואַרצע, פייערדיקע אויגן איז געקומען צוגיין און מיר האָבן זיך צוזאַמען געלאָזט אין וועג אריין, האָב איך זיך נישט געקאָנט באַפרייען פונעם געפיל, אז זי קוקט אויף מיר, ווי אויף אַ צוטשעפעניש. יעדעס מאָל, ווען זי איז געבליבן אַ פאַרטראַכטע, בין איך געווען זיכער, אז דאָס טראַכט זי ווי אזוי מען ווערט פון מיר פטור. איך האָב געהאַט דעם טיפּסטן מיט־געפיל צו אַט דאָס מיידל, אָבער גיי לאָז איבער משה לייבן, אז אים איז אזוי שווער צו זיין מיט איר אליין.

שווערקייט!

ווען איך בין אריינגעקומען אין דעם יאָר ניינצן-פופצן אין דעם מילכיִקן רעסטאָראַנט, וואָס איז געווען דער מקום-מקלט פון די „יונגע“, איז דאָס וואָרט „שווערקייט“ געהאַנגען פון אַלעמענס לײַפּן. נאָר בשעת די מערסטע האָבן געטראָגן די שווערקייט, ווי אַ גורל, אַ באַשערטן, אַנטקעגן וועלכן עס איז אוממעגלעך זיך אַנטקעגן צו שטעלן, האָט משה לייב זיך געקאַפּעט מיט די פיס, און אָפּטמאַל שויבן געבראַכן.

— רעזיגנאַציע איז אַ גרויסע מדרגה, — האָט ראובן אייז-לאַנד מיט אַ פרום-רבניש פנים געפליסטערט.

— רעזיגנאַציע! — האָט משה לייב האַלפּערן ממש מיט די ציין געקריצט.

דער קליינגעוויקסיקער קאַליאַ טעפּער, וואָס האָט פונקט אין יענער צייט ארויפגעצויגן אויף זיך די פאַרביקע פּעדערן פון „הערצאָג ד'אַברוציע“ און האָט אונטער אָט דעם נאָמען גע-פּרעדיקט קריסטלעכקייט אין דער נייער יידישער דיכטונג, האָט אויסגעאיבט אַ שטאַרקע ווירקונג אויף די מערסטע פון די „יונגע“, וועלכע האָבן אין זייער עלנטקייט געמוזט האָבן עפעס ביי וואָס זיך אָנצוואַרעמען. משה לייבן איז אָט די פּילאָזאָפּיע נישט נאָר נישט געפּעלן געוואָרן, נאָר זי האָט אים אַזוי שטאַרק אויפ-געברויזט, אַז ער האָט איינמאַל פשוט אויסגעפאַטשט דעם הער-צאָג ד'אַברוציע.

עס איז געווען אַ ווינטער-אָווונט פון ניינצן זעכצן. קאַליאַ טעפּער האָט געהאַלטן אַ לעקציע וועגן רייזענען אין דער ביבליאָ-טעק פון איסט-בראָדוויי. אַ צאָל פון די יינגערע שריפטשטעלער זענען אים געקומען הערן. אַ גלענצנדער רעדנער געווען אָט דער קאַליאַ טעפּער. האָט מען הנאה געהאַט פון זיין שיינן רעדן און שפּעטער, אינעם קאַפּעהויז, דעבאַטירט וועגן די אויספירן, וואָס ער האָט געמאַכט.

— נאָכגיביקייט, רעזיגנאַציע, לאָזן זיך פירן פונעם גורל,

דעם באשערטן, — האָט מען איבערגעזאָגט זיינע ווערטער און זיך ממש צעגאַנגען פון באַגייסטערונג.

מ. ל. האַלפערן, וואָס איז געזעסן אין דער מסיבה האָט געברענגט, זוי אַ פּיער. ער האָט דוקא אַ לענגערע צייט געשוויגן, אָבער זיין פנים האָט אויסגעדריקט געוואַלדיקן צאַרן. ערשט ווען טעפּער אַליין איז צוגעקומען צום טיש, האָט משה לייב געעפנט דאָס מויל און אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, ביז עס איז געקומען דערצו, אז ער האָט אָפּגעפּיערט אַ פאַטש אויף טעפּערס פנים.

דאָס אינטערעסאַנטסטע דערביי איז געווען, אז דער זעלבער קאַליאַ טעפּער, וואָס האָט אזוי שוין געפּרעדיקט די קריסטלעכע ליבע, האָט זיך נאָכן פאַטש אַרויסגעוויזן. גאָרנישט קריסטלעך. נישט נאָר האָט ער נישט אָנגעשמעלט די צווייטע באַק, נאָר ער האָט זיך אַרויפגעוואָרפן אויף משה לייבן מיט ציין און נעגל.

— אַט האָט איר זיין קריסט-ליבע, — האָט זיך משה לייב דערנאָך געוויצלט און דערביי צוגעגעבן :

— די זעלבע קריסט-ליבע, וואָס שניידט זיך איצט איבער דעם גאַנצן איראָפּיאישן קאָנטינענט די העלדזער.

די מסיבה אין וועלכער די „יונגע“ האָבן געלעבט, האָט געקוקט מיט גלייכגילטיקע בליקן אויף דער ניוער, וואַקסנדיקער ליטעראַטור. אב. קאהאַן האָט גערעדט און געשריבן מיט אַ חוזק-טאָן און די פירערשאַפט פון די אַרבעטער-יוניאָנס האָט נאָכגערעדט קאהאַנס חוזק אויפן חשבון פון די „יונגע“. מאָריס ראָזענפעלד איז אַרומגעגאַנגען אַ האַלב-בלינדער און אַן עלנטער און געקוקט אויף יעדן יונגן, ווי אויף אַ קאָנקורענט, וואָס רייסט זיך אין אַ היכל, וואָס געהערט נאָר אים אַליין. ייהואש האָט געלעבט ערגעצוואו אויף אַן אויבערשטן שטאַק אין די בראַנקס און האָט דוקא געוואַלט זיך חברן מיט דער יונגט, אָבער די יונגט האָט נישט אַנערקענט זיין אינטעלעקטואַליזם אין דער פּאָעזיע, און עס איז צו קיין חברשאַפט נישט געקומען. פינסקי האָט יאָ אויסגעשטרעקט פון צייט צו צייט אַ האַנט, אָבער געפירט

משה לייב — די ערשטע יאָרו א'ו ניריאָרק

האָט זי אין ערגעץ נישט. ליעסן האָט זיך באַנוגנט, וואָס ער האָט פון צייט צו צייט אָפּגעדרוקט עמיצנס א זאך און באַצאָלט א פּאַר דאָלאַר.

דער איינציקער, וואָס האָט אין יענער צייט אַרויסגעוויזן אינטערעס און ליבשאַפט צו דער נייער וואַקסנדיקער ליטעראַטור איז געווען יואל ענטיין. ער האָט אָפּטמאָל געשריבן, דערמאָנט און אַפילו געמאָנט, אָבער זיין קול האָט זיך אָנגעשלאָגן אין א טויבער וואַנט, ווייל קיין סביבה איז נישט געווען, וואו אַט דאָס קול זאָל קריגן דעם מינדסטן רעזאָנאַנס. דאָס היינטיקע יידישע קינדער-שול-וועזן, וואָס פאַרמאָנט אַרום זיך לערער און טוער, וועלכע האָבן אַן אינטערעס פאַר דער יידישער ליטעראַטור איז נאך דעמאָלט געווען אין קינדער-וויקעלעך.

עס איז נאך היינט אויך נישט גוט מיט דעם אינטערעס צו דער יידישער ליטעראַטור אין אַמעריקע, אָבער דעמאָלט איז געווען נאך פיל ערנער.

איז טאַקע געווען ביז נאָר שווער דער יוגנט. די עלטערע, די פריער-אַריבערגעקומענע, האָבן ווי סע נישט איז זיך אַרייני געוועבט אין דער פרעסע, אָבער די יינגערע, די ערשט נישט לאַנג אַריבערגעקומענע האָבן זיך געפילט, ווי זיי וואָלטן געווען הפּקר-קינדער. מען האָט געלעבט אויף איסט-בראָדוויי פון ניו-יאָרק און געבענקט אַ היים, וואו עס האָבן געלעבט, אויסער דער גרויסער יידישער מאַסע, אויך די קאריפּיען פון דער יידישער ליטעראַטור. מען האָט געשריבן דאָ און געבענקט נאָך אַ וואָרט פון פּרצץ אין וואַרשע, פון בעל-מחשבותן אין בערלין, פון ניגערן אין ווילנע. אָבער אזא וואָרט איז זעלטן אַריבערגעקומען. די מלחמה, וואָס האָט זיך דאָרטן צעפלאַקערט, האָט דעם וועג פאַרשטעלט.

וואָס-זשע איז דער וואונדער, וואָס די יוגנע האָבן זיך געפילט שווער און וואָס איז דער וואונדער, וואָס אין אַט דער שווערקייט האָט מען זיך געראַטעוועט אונטער דעם צעלעכערטן צודעק פון רעזיגנאַציע?

— אַך, ס'אַראַ פּאַעט! — האָט מאַני לייב אויסגעשריגן,

ווען ער האָט דאָס ערשטע מאָל געלייענט ליוויקס לידער, וואָס זענען דעמאָלט אָפגעדרוקט געוואָרן אונטערן נאָמען ליוויק האַלפער.

— יאָ, יאָ, — האָט אייזלאַנד מסכים געווען און דערביי צוגעלייגט:

— עס שלאָגט פון יעדער שורה מיט רעזיגנאַציע!
— שוין ווידער רעזיגנאַציע? — האָט האַלפערן זיך גענומען קאָכן אויפן קול.

אַט אזוי איז דאָס געווען אין יענער צייט מיט די „יונגע“, פון וועלכע עס האָבן זיך שפעטער אַרויסגעשילט אַ צאָל היינט-צייטיקע וויכטיקע שריפטשטעלער.

שפעטער איז געוואָרן אביסל בעסער.

עס האָבן זיך אָנגעהויבן דורכצורייסן אין סאַמע מיט פון דעם מלחמה-שטורעם אַ צאָל וויכטיקע שריפטשטעלער פון יענער זייט ים צו אונז. דאָס יידישע שול-וועזן האָט אָנגעהויבן זיך צו פאַנאָנדערבליען. אין ניר-יאָרק איז געבוירן געוואָרן, ווי פון זיך אליין אַ באַדייטנדיקע קולטור-אַרגאַניזאַציע פון יונגע מענטשן און ווי אַן אַרויסרוף צו דער אַרומיקער טעמפּקייט, האָבן אָט די יונגע מענטשן זיך אַ נאָמען געגעבן „שנאַרער“, און משה לייב האַלפערן, וואָס האָט זיך געפילט ענג אין דער סביבה פון די „יונגע“ מיט זייער רעזיגנאַציע, האָט זיך אויסגעמישט מיט די „שנאַרער“ און זיך דערפילט צווישן זיי ווי אַ פיש אין וואַסער.

אויך די איבעריקע „יונגע“ זענען אַמאָל געקומען, אָבער געקומען זענען זיי בלויז ווי געסט, בשעת ער איז געוואָרן איינער פון זיי, — געלייענט פאַר זיי זיינע לידער, געהאַלטן לעקציעס, אָנטייל גענומען אין זייערע שמחות און דאָרטן זיך צונויפגע-טראַפן מי יינגערע פון די „יונגע“, וואָס האָבן געשריבן און נישט געהאַט זיך וואו אַהינגצוטאָן מיט זייער שרייבן.

משה לייב האַלפערן האָט אָט די יינגערע, אָדער „יינגסטע“, ווי מען האָט זיי שפעטער גערופן אינעם קרייז פון די „יונגע“,

ארומגערינגלט ארום זיך און אזוי איז ער געוואָרן שיעור נישט א טאטע פון א נייעם דור.

און עס איז געווען אין יענער צייט, ווען איך האָב זיך מיט אים פערזענלעך באַקאַנט.

עס איז געווען אַ ביז-נאָר טשיקאווע באַקאַנטשאַפט. זי האָט שיעור נישט געפירט צו אַ קאטאסטראַפּע אין מין דעמאָלט-דיקן יונגן לעבן.

ביז דעמאָלט האָב איך געקאַנט די „יונגע“ בלוז פון זעען זיי אַמאָל אינעם מילכיגן רעסטאָראַנטל אויף איסט-בראָדוויי, וואוהין איך האָב זיך אַריינגעכאַפט אַפּטמאָל אין אַן אָונט נאָך אַ טאָג אַרבעט. אָדער ביי אַ פאַרזאַמלונג פון די „שנאָרער“. איך געדענק, ווי איך פלעג זיצן שעהנווייז פאַרשטעקט אין אַ ווינקל ביי אַ טישל פון אַט דעם רעסטאָראַנטל, און זופּנדיק די קאווע פונעם טעפּל, האָבן מיינע אויגן נישט אויפגעהערט צו טרינקען די פּנימער און באַוועגונגען פון מאַני לייב, לאַנדוי, איגנאַטאָוו, אייזלאַנד, אַפּאַטאַשו, ראַלניק, ראַבאָי, באַימאַוויטש, נאַדיר, ב, לאַפּין, יואל סלאַנים, מ. באַסין, דער לעבעדיקער, י. י. שוואַרץ, א. מ. דילאָן; שפּעטער מנחם באַרישאַ, וועלכער האָט דעמאָלט געהייסן בלוז „מנחם“; ה. ליוויק, וועלכער האָט דעמאָלט גע-הייסן ליוויק האַלפּער. אָבער הויפטזעכלעך האָט מיך דעמאָלט פאַרכאַפט משה לייב האַלפּערן.

פאַרוואָס עפעס ער מער ווי אלע אַנדערע?

עס קאָן זיין, אַז דערמיט האָט צו טאָן געהאַט זיין גרעסערע פּאַעמע: „אין דער פרעמד“, וועלכע האָט געמאַכט אויף מיר דעמאָלט אזאַ געוואַלדיקן איינדרוק, אַז איך פלעג זי לייענען און לייענען און נאָכאַמאָל איבערלייענען.

איך האָב אין יענער צייט הנאה געהאַט פון אלץ, וואָס די „יונגע“ האָבן אָפּגעדרוקט, אָבער אַט די פּאַעמע:

„די ליבע זינגט איר לעבנס-ליד אויף אונדזער שיף אַצינדער, און אויגן לייכטן אויף מיט טיפע לעבנס-פּרייד.“

די ליבע זינגט, און אירלאַנדס יונגע זין און טעכטער טאַנצן
און טיפער רעדט צו מיר אַצינד מיין איינזאַמקייט."

אויסער דעם וואונדערלעכן ליריזם, די בילדלעכקייט אין
די מערסטע פערזן, די ברייטע שורה פון וועלכער עס האָט געשלאָגן
מיט נאָך ברייטערן דיכטערישן אָטעם, האָט צו מיר די פּאָעמע
גערעדט דערפאַר, ווייל פריש, נאָרוואַס אַריבערגעקומען פון דעם
וואַלינער שטעטל, האָב איך זיך פונקט, ווי משה לייב האַלפערן
געפילט זייער שטאַרק אין דער פרעמד.

אָבער עס איז נישט נאָר געווען די פּאָעמע אַליין. עס איז
אויך געווען זיין אויסזען, וואָס איז געווען אזוי אַנדערש פון
די אַנדערע.

אַ פיגור פון אַ גלאַדיאַטאָר. גרויסע פיס און גרויסע הענט.
אַ רויטלעך פנים, מיט אַ פליישיקער נאָז און פולע, ברייטע ליפן.
אַ פאַר ביסטרע אויגן און אַ קאַפּ טונקעלע האָר, דורכגעפּעדימט
מיט גרוי. ער האָט אויסגעקוקט לגבי אַלע איבעריקע ווי אַן
אומרויאיקער וואַלף צווישן אַ סטאַדע פון יונגע הירשן, וואָס
קלייבט זיך שטענדיק עמיצן צו פאַרצוקן. זעלטן, ווען ער איז
געזעסן מיט אַ גרופע. אויך יוסף ראָלניק פלעגט מערסטנס זיצן
אַליין, אָבער בשעת ראָלניקס אַלייניקייט האָט געגעבן דעם איינ-
דרוק פון הכנעה, פון צוריקגעצויגנקייט, איז משה לייבס אַלייני-
קייט געווען אזא, וואָס האָט געשריגן אויף אַלע זייטן :

— ער, לאָזט מיך צורו!

האָט מען אים טאַקע צורו געלאָזט. אָבער זיין זיצן אַליין
האָט אַנדערע נישט צורו געלאָזט. אָפּגערעדט פון זייטיקע אַרייני-
קומער עפעס אָפּצועסן, וועמעס בליקן האָבן אים שטענדיק נאָכגע-
פּאַלגט. אויך די אייגענע, די יונגע שריפטשטעלער, האָבן געפילט,
אַז ער איז דאָ, כאָטש ער איז מיט זיי ביי איין טישל נישט געזעסן.
מען האָט געמוזט פילן, אַז ער איז דאָ. זיין אויסדרוקספול פנים
איז שטענדיק געווען אַרויסרופעריש און אָפּטמאָל שפּאַטיש.
— קוקט אים נאָר אָן, ווי עס קאָכט אין אים, — האָב איך

נישט איינמאָל געהערט עמיצן באַמערקן אויף משה לייב האַל-
פערנס אַדרעס.

איינמאָל אין אַ שנייאיקן ווינטער-אָונט פון דעם יאָר ניינצן-
פופצן בין איך געזעסן, ווי מיין שטייגער איז געווען, ביי אַ
טיש'ל אין אַט דעם מילכיגן רעסטאָראַנט.

עס איז נאָך געווען פרי. נישט אַלע פון די „יונגע“ זענען
זיך צוזאַמענגעקומען.

ביי איינעם פון די טישלעך זענען געזעסן אייזלאַנד און
לאַנדוי. זיי האָבן צווישן זיך שטיל גערעדט און געוואָרפן אַלע
ווייל די בליקן צו דער גלעזערנער טיר, און איך האָב שוין געד-
וואוסט, אַז דאָס וואַרטן זיי ביידע אויף מאַני לייבן און אפשר
אויך אויף אינגאָטאָוו, ווייל אַט די פיר זענען שטענדיק געזעסן
צוזאַמען. אין אַן אַנדער ווינקל פון מיינעם איז געזעסן יוסף
ראָלניק און פאַרטראַכט געזופט די קאווע פונעם טעפּעלע, ווי
איך האָב דאָס געטאָן אין מיין ווינקל. עטלעכע פרעמדע מענטשן
זענען געזעסן צעוואָרפן ביי פאַרשידענע טישלעך און גענעסן.

איך געדענק, אַז איך האָב זיך דעמאָלט געפילט זייער אומ-
דאָס. א. ניסענזאָן, וואָס איז געווען יינגער פון מיר און האָט
זיך שוין דעמאָלט געהאַט געדרוקט פיל אָפטער פון מיר, האָט
צוגעזאָגט מיך דאָ צו באַגעגענען און מיך פאַרשטעלן פאַר
עטלעכע פון די „יונגע“ מיט וועלכע ער האָט זיך שוין געהאַט
געקאָנט. פאַר מיר האָט יענער אָונט געדאַרפט זיין אַ שטיקל
געשעעניש. אָבער עס איז שוין געווען שפעטער פון דער אָפ-
געמאַכטער צייט און ניסענזאָן איז נאָך נישט געקומען.

פלוצלינג האָט זיך באַוויזן משה לייב האַלפערן. ער איז
אַריין מיט זיין פעסטן, זיכערן טראָט, ווי זיין שטייגער איז
געווען. ער האָט אויסגעטאָן זיין מאַנטל און זיין הוט, אַרונטער-
גענומען די ברילן פון דער נאָז, וואָס זענען געווען באַטויט פון
דעם דרויסנדיקן פראַסט, זיי אויסגעווישט מיטן טיכעלע און
אַנטוענדיק זיי צוריק, זיך אוועקגעזעצט ביי מיין טיש'ל פונקט
קעגנאיבער מיר.

ערשט דעמאָלט האָב איך דערפילט דעם אמתן אומרו אין זיך.

הערט אַ מעשה! אַ צייט, אז איך קום אַריין אין אַט דעם פּלאַץ און קוק שטענדיק מיט גרויס באַוואַנדערונג אויף אים פון אַ צייט, און דאָ נעמט ער און זעצט זיך אַוועק קעגנאיבער מיר!

אין אַ רעסטאָראַן, אז עס זעצט זיך אַוועק ביי דיינעם אַ טישל אַ מענטש, איז ווענט זיך וואָס פאַר אַ מענטש דאָס איז, איז ער אַ מענטש אַ דורכשניטלעכער, אַ געוויינלעכער, איז ער פאַר דיר גלייך, ווי ער וואָלט אינגאַנצן נישט געזעסן. אַפילו ווען אזאַ מענטש רעדט צו דיר אַ וואָרט, איז דאָס גאַרנישט. ער בעט דיר, אז דו זאָלסט אים אונטעררוקן דאָס זאַלצעמעסל, רוקסטו דאָס אונטער און באַמערקסט אַפילו נישט דעם מענטשנס פנים. מיט אזאַ מין מענטשן ביי דיינעם אַ טישל אין אַ רעסטאָראַן, פילסטו זיך, ווי דו וואָלסט געזעסן אַליין. אַנדערש איז דאָס, ווען דער מענטש איז נישט קיין דורכשניטלעכער, נישט קיין געוויינלעכער. אויב עפעס אין אים איז נישט אַנגענעם, דערפילסטו זיך שוין ענג. איז ער דאַגעגן גאַר אַן אַנגענעמער, ווערסטו שוין באַצוואונגען פון אים. ביסט מער נישט אַליין, גאַר אינגאַנצן מיט אים. אַפּגערעדט פון אַ מענטשן מיט וועמען דו ביסט פול, — אַ מענטשן מיט וועלכן דו האָסט אַ לאַנגע צייט ממש געגאַרט זיך צו באַקענען, און דו האָסט די געלעגנהייט נישט געהאַט, און דאָ, פּלוצלינג, אינגאַנצן אומגעריכט, זעצט ער זיך אַוועק לעבן דיר, ווי ער וואָלט געזאָגט:

— אַט בין איך, און וואָס האָסטו צו זאָגן?
 אַ מינוט בין איך געזעסן, ווי אַ געליימטער, וואָס קאָן קיין באַוועגונג נישט מאַכן. אין געדאַנק האָט עפעס אַנגעהויבן צו אַרבעטן, אז די בעסטע זאַך איז זיך אויפצוהויבן און זיך אַרויס-שאַרן, אָבער דאָ טוט ער זיך גאַר אַ ווענד צו מיר:
 — איר זייט פון די, וואָס שרייבן קורצע שורהלעך?
 אַפּגעזאָגט אַט דעם פּסוק, איז דאָס אים נאָך נישט געווען

גענוג. ער האָט אַרויפגעלייגט זיינע גרויסע הענט אויפן טישל און אָנגעהויבן צו באַראַבאַנעווען מיט זיינע פינגער איבער דעם ביליקן מאַרמאַר און באַראַבאַנעווענדיק אַזוי, פּרעגט ער ווייטער: — איר זענט אַ פּאָעט?

איך האָב זיך מיט אַלע כּחות אָנגעשטרענגט צו קריגן מיין קול אין האַלדו אַרײַן און געענטפּערט: — איך שרייב לידער.

אינעם רעסטאָראַנט איז געוואָרן טומלדיקער, און דאָס ליכט איז איצט געווען שטאַרקער אַרום די טישלעך, כאָטש דער פּאַפּיראַס-רויך האָט זיך שוין געוויקלט אַרום די לאַמפּן, ווי אַ דינער גאָראַבאַזשיה.

— אַזוי, אַזוי, איר אויך לידער, — האָט ער געמורמלט מיט אַ שפּאַטישקייט פּון אַ דערוואַקסענעם בשעת ער רעדט צו אַ יינגערן אויף וועמען עס רוט נאָך די נאַאיווקייט פּון אַן אומ-דערפאַרענעם.

— איז ווייזשע הייסט איר? — האָט ער געוואָלט וויסן. דאָ האָב איך פּלוצלינג אָנגעהויבן צו פּילן, ווי אַ שקאַצע-וואַטישקייט הויבט אָן אין מיר אויפצוגיין, און איך האָב מיט אַן אַרויסרופּנדיקן קול אַ שאַס געטאָן:

— מיין נאָמען איז זיסע וויינפערלעך, איז וואָס? ער האָט זיך אָבער קענטיק פאַר מיין אַרויסרופּערישדיקייט נאָרנישט איבערגעשראַקן. אדרבה, זיין פנים איז שוין איצט געווען כּמש לצעוואַטע:

— וויינפערלעך . . . באַשיינפערלעך . . . הם, — האָט ער זיך צעברומט, און באַלד צוגעלייגט:

— מיין ליבער פריינט, איר ווייסט, וואָס פון אייער נאָמען קאָן מען מאַכן?

— וואָס? — האָב איך שטירדיש געפּרעגט. — אַ גוטע באַלעבאַסטע וואָלט פון אייער נאָמען געקאָנט מאַכן וואַרעניע, כאַ-כאַ!

זיין געלעכטער האָט זיך אַ קייקל געטאָן איבערן טיש און

הערשל שאפיראָ — צייכנונג מ. ל. האַלפּערן

זיך אויסגעמישט מיט דעם הילך פון זיין פינגער-בארעבאנעווען.
אָבער פלוצלינג האָט זיך זיין קול אַ בייט געטאָן.

ער האָט אַ זאָג געטאָן צו מיר מיט אַ ווייכקייט, אין וועלכער
עס איז אויך געווען באַפעלערישקייט:

— נו, איר האָט דאָך זיכער לידער ביי זיך, טאָ ווייזט
אין לאַמיר זען, וואָס אַ יונג מיט אזאַ נאָמען האָט צו דיכטעווען.
ביז היינט קאָן איר נישט פאַרשטיין, ווי אזוי איר בין נישט
אויפגעשטאַנען און נישט פאַרלאָזט דאָס טישל. אָבער איר בין
געבליבן זיצן און נאָך אויסגעפאַלגט דאָס, וואָס ער האָט פון מיר
געוואָלט. אפילו ער אליין פלעגט יאָרן שפעטער ביי מיר פרעגן:
— וויינפער, פאַרוואָס האָט איר דעמאָלט מיר נישט געגעבן
וואָס מיר איז באַמת געקומען?

אָבער איר האָב אים קיין אַנדער זאָך נישט געגעבן דעמאָלט,
ווי נאָר אַ היפשע צאָל שטיקלעך פאַרשריבן פאַפיר, וואָס איר
האָב אַרויסגעפאַסט פון אַלע מיינע קעשענעס.

זעט אויס, אַז שוין אַביסל צורשטאַרק בין איר געווען אונטער
דעם היפּנאָז פון זיינע לידער, וואָס האָבן געוואָלדיק געווירקט
אויף מיר, אַז איר זאָל אים קאָנען באַליידיקן. איר געדענק נאָר,
אַז געבענדיק אים מיינע שטיקלעך פאַפיר, האָב איר אין אויפ־
רעגונג געזאָגט:

— אַט האָט איר, לייענט, אויב איר ווילט!

פונדעסטוועגן קאָן מען נישט זאָגן, אַז מײן האַרץ האָט
אפילו דעמאָלט נישט געקלאַפט וועגן זיין מיינונג. אָבער זעענדיק
אויף וואָס פאַר אַן אופן ער קוקט אַריין אין מיינע שטיקלעך
פאַפיר, האָב איר באַלד באַנומען, אַז עס איז נישט גוט. איר
האָב געקאָנט שווערן, אַז ער האָט קיין איין ליד מיינס נישט
דערלייענט ביזן סוף. ער האָט אַ כאַפּ געטאָן אַ פאַר שורות,
אָוועקגעלייגט און זיך גלייך גענומען צו אַ צווייטס, צו אַ דריטס
און אזוי ווייטער.

פלוצלינג האָט ער געטאָן אַ שאַר אָוועק אַלע פאַפירלעך פון
זיך און זיין פנים האָט זיך אָנגעצונדן מיט כעס.

— עם איז נישט נאָר אייער נאָמען, יונגערמאן, עם איז אויך . . . — האָט ער אָנגעהויבן מיט רציוחה אין זיין קול, און דאָ האָט ער אויף מיר אַ שאַם געטאָן :
— מיט אזא פנים, ווי אייערס ווילט איר ווערן אַ דיכטער ביי יודן ?

צי האָב איך אים דעמאָלט עפעס געזאָגט, געדענק איך נישט גענוי. איך געדענק אָבער גוט, אז איך האָב איבערגעלאָזט די לידער מייעע אויפן טישל און בין אַרויס פון רעסטאָראַנטל.

עס איז געווען אַ קאלטער און שנייאיקער אָונט, און איך האָב געשפּאַנט ווי אין אַ טראַנס, נישט וויסנדיק אליין וואוהין מייעע טריט פירן מיך. איך שטעל זיך איצט פּאָר, און איך האָב זיך אין יענעם מאָמענט געפילט, ווי אַ קראַנקער, וואָס האָט אויס־געהערט פון זיין דאָקטאָר און אָפּנהאַרציקן אורטייל, אז עס איז נישטאָ אויף וואָס צו האָפּן.

איך האָב געשפּאַנט גאָס אויס און גאָס איין און אין די אויערן האָבן נישט אויפגעהערט צו קלינגען זיינע ביזנע ווערטער :
— וויינפערלעך . . . בעשיינפערלעך . . . וואַרעניע . . .
עס איז נישט נאָר דער נאָמען . . . עס איז אויך דאָס פנים . . .

אין די אַלע שפּעטערדיקע יאָרן פון אונדזער נאָענטקייט, פלעגט משה לייב ביי יעדער געלעגנהייט זיך אומקערן צו יענער געשעעניש צווישן אונדז און שטענדיק איז זיין טאָן געווען אַן אַפּאָלאָגעטישער.

— איך האָב געמוזט זיין אין אַ מוראדיקער שטימונג יענעם אָונט, — פלעגט ער זאָגן.

אָפטמאָל האָט ער געזוכט אַן אויסטייטשונג פאַר זיינע שאַרפּקייטן דעמאָלט צו מיר.

— אז אַ מענטש האָט אַ פנים פון אַן אוקראַינישן שייגען, איז וואָס־זשע איז דער וואונדער, וואָס איך האָב דאָס געזאָגט ? אָבער וואָס די סיבה פון זיין דעמאָלדיקן אויפברויז איז נישט געווען, בין איך יענעם אָונט געוואָרן אזא צעבראָכענער, אַז איך

האָב מיט אַן ערנסט באַשלאָסן אויסצוהיילן זיך פון דער פּאָעטי־
שער מחלה און זיך נעמען צו עפעס אנדערש.
איך געדענק, אז אויף דער דילענסי גאָס בין איך געבליבן
שטיין ביי אַ שפיגל־פענצטער פון אַ שיכגעשעפט און לאַנג
געקוקט אויף זיך :

— מילא, מיינע לידער טויגן נישט, קאָן איך נאָך שרייבן
אנדערע. אָבער וואו זאָל איך נעמען אַן אנדער פנים?

יד

עס זענען אָנגעשטאַנען זייער שווערע טעג פאַר מיר. דער
אָפּשניט, וואָס איך האָב געקראָגן פון דעם דיכטער וועמענס
לידער איך האָב אזוי שטאַרק ליב געהאַט, האָט זיך אויסגעמישט
מיט דער שווערקייט פון דער מלחמה איבער וועלכער איך בין
אינגאַנצן אָפּגעשניטן געוואָרן פון דער היים.

נירײַאָרק איז מיר נאָך אינגאַנצן פרעמד געווען. איך האָב
זיך אין יענע טעג נאָרנישט פּאָרגעשטעלט, אז אָט די שטאָט
וועט מיר ווען סע נישט איז אייגן ווערן. די אַרבעט צו פאַרבן
ברודיקע דירות אין די פאַרוואָרלאָזסטע ברוקלינער געסלעך, האָט
זיך געלייגט שווער אויף מיין געמיט. מיין באַשלוס מער קיין
לידער נישט צו שרייבן האָב איך נישט געקאָנט דורכפירן. עס
האָט זיך געשריבן קעגן מיין ווילן. און נישט נאָר געשריבן, נאָר
אפילו אָפּגעשיקט לידער צו ש. יאַנאַווסקין אין דער „פרייער
אַרבעטער שטימע“, וואו זיי זענען דוקא באַלד אָפּגעדרוקט געוואָרן.
אָבער קיין פרייד פון דעם האָב איך נישט געהאַט, וואָרים ווי
באַלד די לידער מיינע געפעלן נישט דעם פּאָעט, וואָס געפעלט
מיר אזוי שטאַרק, איז וואָס־זשע קומט אַרויס ?

אָבער אין יענע טעג האָב איך פונדעסטוועגן געפונען אַן
אנדער פרייד, וואָס האָט געבראַכט באַרוואיקונג.

דאָס איז געווען דער פרייער צוטריט אין די שטאָטישע
ביבליאָטעקן. די ערשטע טעג נאָך דער איבערלעבונג מיט האַל־
פערנען, בין איך געווען אַן אָפּטער זיצער אין דער וויליאַמס־

בורגער ביבליאָטעק. דאָרטן האָב איך געפונען יידישע און רוסישע ביכער, וועגן וועלכע איך האָב אין מיין וואָלינישן שטעטל בלוז געהערט, אָבער נישט געהאָט קיין געלעגנהייט צו קריגן. איך האָב מיט גרויס אַפעטיט דורכגעשטודירט די ווערק פון מאָריס ראָזענ-פעלד, יהואש, אַ צאָל נאָוועלן פון לעאָן קאַברין און אַנדערע עלטערע יידישע שריפטשטעלער. איך האָב אויך זיך באַנוצט מיט אַ סך רוסישע ביכער, וואָס איך האָב דאָרטן געקראָגן. איך האָב אפילו אין יענער צייט זיך רעגיסטרירט אין אַן אָונט שול זיך צו לערנען ענגליש, אָבער דער אינטערעס צו לייענען אָט די אַלע ביכער איז געווען שטאַרקער, ווי צו זיצן אין דער אָונט-שול און איך האָב באַשלאָסן, אז מיט ענגליש האָב איך נאָך צייט. שפעטער האָב איך איבערגעביטן די ביבליאָטעק אין וויליאַם-יאַמסבורג אויף דער, וואָס געפינט זיך אויף איסט-בראָדוויי, כאַטש נאָך אַ טאָג אַרבעט איז געווען פאַר מיר נישט קיין קליינע אָנשטרענגונג צו גיין אזא מהלך יעדן פאַרנאַכט. פאַרוואָס האָב איך איבערגעביטן? זיך אַליין האָב איך געפרוּאוּט אייגנערדיג, אז איך טו דאָס דערפאַר, וויל איך דער ביבליאָטעק אויף איסט-בראָדוויי איז דער אויסוואַל פון יידישע און רוסישע ביכער אַ פיל גרעסערער, ווי אין דער וויליאַםסבורגער, אָבער ביז היינט איז ביי מיר דער פאַרדאַכט, אז געטאָן האָב איך דאָס ניכער דערפאַר, וויל די ביבליאָטעק אויף איסט-בראָדוויי איז געווען זייער נאָענט פון דעם רעסטאָראַנטל, וואו די „יונגע“ זענען געזעסן יעדן אָונט. אמת, איך האָב ביי זיך אָפגעמאַכט, אז אין אָט דעם רעסטאָראַנטל וועל איך נישט גיין, אָבער די ביבליאָטעק איז דאָך נישט דאָס רעסטאָראַנטל. אי, טאָמער קומט אַריין אַמאָל אַהין משה לייב האַלפערן? נו, איז וואָס? עס קומען אַהין אַריין אַ סך קענטשן, וועלכע איך באַמערק נישט, וועל איך אים אויך נישט באַמערקן.

און ווידער, אָט האַלט איך דאָך סיי ווי נישט אַלע אָפמאַכן, וואָס איך האָב ביי זיך אָפגעמאַכט. אָט שרייב איך דאָך ווייטער לידער, כאַטש איך האָב באַשלאָסן דאָס נישט צו טאָן. און נישט

נאָר שרייב איך, נאָר שיק זיי כסדר אין דער „פרייער אַרבעטער שטימע“ אַרײַן, וואו זיי ווערן געדרוקט. און אַ באַווײַז, אַז איך קלײב זיך נאָר נישט אויפצוהערן צו שרייבן, איז פאַר מיר געווען דאָס, וואָס איך האָב אַפילו מיין נאָמען רעמאַנטירט. פון „זיסע וויינפערלעך“ איז ביי מיר געוואָרן: „ז. וויינפער“. און איך געדענק, ווי איך האָב זיך דעמאָלט געוויצלט מיט זיך אַליין אויפן חשבון פון אַט דער בייטעניש.

— מילא, דאָס פנים מיינס קאָן איך נישט איבערבייטן, אָבער דעם נאָמען קאָן איך דאָך יאָ.

מיט האַלפערן איז מיר פונדעסטוועגן אין אַט דער ביבליאָטעק אויף איסט־בראָדוויי זיך נישט אויסגעקומען צו טרעפן. דער־פאַר האָב איך זיך פון צײַט צו צײַט יאָ באַגעגנט מיט דעם, אָדער אַן אַנדערן פון דער יינגערער חברה, וואָס זענען דעמאָלט געגאַנגען אונטער דער פירמע „יינגסטע“. פאַרוואָס עפעס דער נאָמען „יינגסטע“? גאַנץ פשוט, ווייל מען האָט זיך מיט נאָרנישט אונטערשיידט פון די „יינגע“ אַ חוץ מיט די עטלעכע יאָר, וואָס מען איז יינגער געווען און אַזוי ווי יענע רופן זיך „יונגע“, זענען מיר די „יינגסטע“.

אַט די חברה „יינגסטע“ איז דעמאָלט באַשטאַנען פון ב. י. ביאַלאַסטאַצקי, גרשון גראַפּשטיין, א. ניסענזאָן, משה טאַלמשיין, אַפרים אויערבאָך, גפּתלי גראָס און מיין ווייניקײט.

פון אַט דער גרופּע האָט אין יענער צײַט באַזונדערס געשיינט א. ניסענזאָן, כאַטש ער איז געווען דער יינגסטער פון אונדז אַלעמען. ער האָט זיך געדרוקט פיל אָפטער פון אונדז און שוין אַפילו געהאַט די הסכמה פון מאָרים ראָזענפעלדן, און מאַני לייב האָט אים געשענקט נאָר באַזונדערע אויפּמערקזאַמקײט.

פאַרלאַזנדיק דאָס רעסטאָראַנטל האָב איך, פאַרשטייט זיך, אַ שטיקל צײַט זיך אויך נישט באַגעגנט מיט די „יינגסטע“.

פּלוצלינג דערזעט מיך א. ניסענזאָן אין דער ביבליאָטעק, און שטעלט אַן אויף מיר זײַנע אויגן:

— וואוהין ביסטו פאַרפאַלן געוואָרן?

ויינפער האלפערן — צייכונג הניד גליצנשטיין

איך האָב אים אָפּגעהאַרציק דערקלערט, אז איך וועל מער
נישט אַריבערטערען די שוועל פונעם רעסטאָראַנט, וואו עס זיצן
אזעלכע רשעים.

— דו מיינסט דאָך אודאי האַלפערן, — האָט ער באַ-
מערקט און דערביי מיר גלייך געלאָזט וויסן, אז דער זעלבער
האַלפערן איז אויסער זיך, הלמאי ער האָט מיך אזוי באַהאַנדלט,
אז ער טראָגט זיך אַרום מיט מיינע לידער, וואָס איך האָב
געלאָזט אויפן טיש, אז עטלעכע פון זיי געפּעלן דוקא, אז די
לידער מיינע אין דער „פרייער אַרבעטער שטימע“ האָט ער אפילו
געלויבט פאַר חברים, און דער עיקר טוט אים זייער הנאה, וואָס
דו הייסט שוין מער נישט וויינפערלעך, נאָר וויינפער.

איך האָב זיך צעלאַכט, און דאָס געלעכטער מיינס האָט
געמוזט זיין זייער אַ פריידיקס, וואָרים ניסענאָן האָט גלייך
אויסגענוצט די געלעגנהייט און ביי מיר געפרעגט, צי איך וויל
מיט אים מיטגיין זיך צו באַגעגענען מיט האַלפערנען.

— נישט איצט, — האָב איך זיך געוואַקלט און צוגעגעבן :

— אפשר שפעטער, אפשר היינט אָוונט.

און טאַקע דעם זעלבן אָוונט האָב איך זיך אַריינגעשאַרט
אינעם רעסטאָראַנט, און ווי נאָר איך בין אַריבערגעטראָטן די
שוועל, האָב איך דערהערט משה לייבס קול :

— העלאָ, וויינפער !

ווי אַנדערש האָט זיין קול דאָס מאַל געקלונגען, און ווי

אַנדערש ער האָט אויסגעזען !

ער האָט זיך אויפגעהויבן פון זיין בענקל און איז מיר
אַנטקעגן געגאַנגען מיט אויסגעשטרעקטע הענט און אַ ביזנאָר
מילדן, שמייכלדיקן פנים, וואָס איז געווען אָנגעפילט מיט הוילע
גוטסקייט :

— וואָס מאַכט איר, בחור ? איך האָב זיך די גאַנצע צייט

נאָכגעפרעגט אויף אייך. האָסטו געהערט אַ מעשה ! אַ יונג

לאָזט איבער לידער אויפן טישל און אַנטלויפט !

ווען מיר האָבן זיך געזעצט ביים טישל, איז זיין פנים שוין

געווען ממש א צעלויכטנס. ער האָט מיר באַלד איבערגעזאָגט אַלץ, וואָס ניסענזאָן האָט מיר פריער איבערגעגעבן אין זיין נאָמען:

— נו, יא, אויך אייער נאָמען וויינפער איז גוט. פון א וויינפערן קאָן מען עפעס דערוואַרטן, אָבער פון וויינפערלעך, און נאָך זיסע דערצו?

ער האָט זיך צעלאַכט מיט אַ קלינגנדיקן באַריטאָן געלעכטער און מיך געבעטן טרינקען קאווע מיט אים, אימפּראָוויזירנדיק דערביי פּאָלגנדע שורות:

„אָדס איז געווען אַ זכר,

אַ נקבה, חוה, —

אַ חנוּטש דאָרף קאָנען שרייבן

און טרינקן קאווע!"

יענעם אָונט האָט ער מיך שוין גאַרנישט אָפּגעלאָזט פון זיך און ממש באַנאָסן מיט גוטסקייט.

— אַנב, וועגן אייער פנים, — האָט ער זיך פּלוצלינג אַ ווענדט געטאָן צו מיר מיט אַ שמיכלענדיקער מילדקייט אין זיינע גרויסע גרויע אויגן:

— איך האָב כּפּירוש נישט געמיינט אָט דאָס, וואָס מיין מויל האָט אַ זאָג געטאָן צו אייך. דאָס איז דער רשע אין מיר, וואָס שפּרינגט אַמאָל אַרויס פון מיין מויל קעגן מיין ווילן. אָט קוק איך איצט אויף אייער פנים און עס געפעלט מיר גאָר. איך וועל אייך נאָך אַמאָל צייכענען.

— וואָס־זשע איר צייכנט אויך?

— אַביסל, פון צייט צו צייט, — האָט ער געענטפּערט, און כּדי מיר צו באַווייזן, אַז ער קאָן טאַקע די מלאכה, האָט ער אַרויס גענומען אַ בלייפּעדער און זייער פּלינק אָנגעצייכנט אויפן מאַרמאַר פונעם טישל אַ כּרייטע און זייער קאָמישע פּרויען־פיגור, וואָס האָט דערמאָנט אין אַ סובּרעטן פונעם דעמאָלדיקן ייִדישן טעאַטער. שפּעט אין אָונט זענען מיר צוזאַמען געזאַנגען אַהיים צופּום

איבער דעם וויליאמסבורג בריק, וואָס בינדט צונויף ניו־יאָרק מיט ברוקלין און ער האָט געהאַלטן אין איין איבערחזרן מיט צופרידנ־ קייט, וואָס מיר וואוינען אין שכנות :

— וועלן מיר זיך זען אָפט, האָ? — האָט ער ביי מיר אַלע ווייל געפרעגט, און אָט די פראַגע זיינע האָט מיך אָנגעפילט מיט גרויס פרייד און האָפענונגען.

פאַרשטייט זיך, אז מיר האָבן זיך שוין נאָך אָט דעם אָונט געזען זייער אָפט.

ער האָט געוואוינט אויף קיפ גאַס אין אַ קליין, טונקל צימערל פון אַן אַלט, רויט אָפגעפאַרבט הויז, און איך, נישט ווייט דערביי, אויף זעקסטע גאַס, אין אַן ענלעך צימערל ביי אַ מאַליער־אַרבע־טער. ער האָט אין יענער צייט פאַרדינט אַ פּאָר דאָלאַר אַ וואָך פון זיין מיטאַרבעטערשאַפט אינעם וועכנטלעכן „קונדס“ און איך האָב אויך נישט מער פאַרדינט פון קראַצן פייער־לייטערס און פאַרבן די ברודיקסטע דירות אין דער אָרעמסטער געגנט פון ווי־ליאַמסבורג. פון ביידנס פאַרדינסטן האָט מען נישט געקאָנט צו־נויפשטעלן אפילו קיין קבצן, אָבער פונדעסטוועגן האָט מען גע־לעבט. מען איז גענאָנגען צופוס איבערן בריק, ווייל עס איז גע־ווען אַ שאַד די פּאָר סענט, אָבער פונעם בריק האָט זיך געזען דאָס אָונטיקע ניו־יאָרק, וואָס האָט געצונדן די הערצער. אָפגערעדט דערפון, אז איך האָב פאַר אים אין יענער צייט געלייענט יעדע שורה, וואָס איך האָב אויפגעשריבן און ער האָט מיר געגעבן סיי דערמוטיקונג און סיי שמיץ. דאָס לעצטע האָט ער אויסגעטייטלט אין אַ פיל גרעסערער מאָס, ווי דאָס ערשטע, ווייל דאָס ערשטע איז ער אָפגעקומען געוויינלעך קורץ און שאַרף :

— איר האָט טאַלאַנט, בחור, אָבער . . .

און עס איז געווען אָט דער „אָבער“ פון וועלכן ער פלעגט ווערן דער רימען איבער מיין רוקן.

— לידלעך, גלאַט אזוי לידלעך, ווי שוין און ווי פּאַעטיש זיי זאָלן נישט זיין, מיינען גאָרנישט. יעדער מענטש מיט אַ פּאָ־עטישן אָדער אין זיך קאָן דאָס באַווייזן, אָבער וואָס מען דאַרף

איז, געבן זיך און דורך זיך די וועלט, ווי מען זעט זי און ווי מען לעבט זי איבער.

אָט אַזוי האָט ער געמענהט צו מיר און דערביי גענומען ביישפילן אלערליי דיכטער פון וועלכע ער האָט געהאַלטן.

— אין וואָס באַשטייט די גרויסקייט פון היינען? — האָט ער געפרעגט, און אַ טאַפּ טוענדיק די ברילן איבער זיין נאָז, האָט ער אָנגעהויבן צו רעדן פון היינען מיט געוואָלדיקער באַ- גייסטערונג.

— עס איז נישט בלויז דער געוואָלדיקער ליריזם, וואָס עס איז דאָ אין זיין וואָרט, — עס איז נישט די אויסגע- שפראַכענע און קאָלירפולע פּערזענלעכקייט זיינע, וואָס מען פילט אין זיין דיכטונג.

— אָט נעמט אונדזער יוסף ראָלניקן! מיר איז פרעמד ראָלניקס וועלט. אַ קבצנותדיקע וועלט מיט קליינע השגות, אָבער אַ וועלט איז זי און יוסף ראָלניק פאַרטרעט זי טאַלאַנטפול און ערלעך.

אין יענער צייט האָט זיך באַוווּזן ה. לייווויק, וואָס האָט אָנגעהויבן צו דרוקן זיינע לידער אונטער דעם נאָמען „לייוויק האַלפּער“. און כאַטש משה לייב איז נישט אַנטקעגנגעגאַנגען אָט דעם נייגעקומענעם מיט אַזאַ באַגייסטערונג, ווי אַנדערע, ווי די איבעריקע פון די „יונגע“, האָט ער אָבער שטענדיק גערעדט וועגן אים מיט אָנערקענונג.

— איר פאַרשטייט? מיר איז פרעמד די פראַסטעקייט פון זיין טאָן, אָבער זיינע לידער ווויזן, אַז ער קומט פון ערגיץ, — האָט ער מיט מיר געלערנט פּשט, און דערביי צוגעלייגט:

— און אַז מען קומט פון ערגיץ, איז דאָ מעגלעכקייט ערגיץ וואוהין צו דערגיין.

עס איז געווען ביז גאָר מאַדנע משה לייבס באַציאונג צו לייווויקן. פון איין זייט איז ער געווען קעגן לייווויקס לידער און פון דער צווייטער זייט האָבן זיי אים געוואָלדיק אינטערעסירט. איצט, נאָך אַזוי פיל יאָרן, דאַכט זיך מיר אויס, אַז איך פאַר-

שטיי דאָס, אָבער אין יענע ערשטע יאָרן האָב איך האַלפערנס באַ-
נעמונג צו לייוויקן נישט אינגאַנצן פאַרשטאַנען.

— אייפערזיכט! — פלעגט עמיצער אמאָל אַ וואַרף טאָן
מיט אַ וואַרט, אָבער אויף וויפיל איך האָב נאָכגעפאַרשט משה
לייבן, איז ער געווען אַ גרויסער פאַרגינער, און דאָך פאַרוואָס איז
ער איינמאָל אזוי אויפגערעגט געוואָרן אויף אַשן, ווען יענער האָט
אים צונויפגעמישט מיט לייוויק האַלפער?

— איר האָט שיינע לידער אין דער „צוקונפט“, — האָט אַש
איינמאָל קאָמפלימענטירט משה לייבן, אָבער די לידער זענען דע-
מאָלט נישט געווען האַלפערנס, נאָר האַלפערס, האָט זיך משה
לייב צעשטורעמט:

— שוין צייט צו וויסן, אַז מײן נאָמען איז נישט האַלפער,
נאָר האַלפערן! — האָט ער זיך שטאַרק צובייזערט.

נאָך אַט דער סצענע האָב איך געפרעגט ביי משה לייבן,
הלמאי ער האָט זיך אזוי אויפגערעגט, האָט ער אויף מיר אַ קוק
געטאָן אַ פאַרשולדיקטער און גאַרנישט געענטפערט און פאַר מיר
איז קלאָר געוואָרן, אַז ער אַליין ווייסט נישט פאַרוואָס ער האָט
זיך אזוי שטאַרק אויפגערעגט.

און דאָך בין איך זיכער, אַז נישט קיין אייפערזיכט איז דאָס
געווען, נאָר עפעס אַנדערש.

ער איז בין לייוויקס קומען אין דער יידישער דיכטונג געווען
דער איינציקער צווישן די „יונגע“ מיט דעם שטאַלענעם קול.
פּלוצלינג האָט זיך באַוויזן לייוויק מיט אַן ענלעכן קול. אמת,
נאָר אַן אַנדער מין שטאַל, אָבער דאָך שטאַל. האָט זיך שטאַל
מיט שטאַל באַגעגנט און זיך אָנגעשלאָגן. ביידע קולות שטאַלענע
און ביידע בריענדיקע. אָבער בשעת משה לייבס האָט געברייט
מיט אָנגעגליטן שטאַליקן פייער, איז לייוויקס שטאַל געווען קאלט,
ווי אייז. איז דאָ געווען אַ פּראַגע, צו דאָס פייער וועט צעשמעלצן
דאָס אייז, אָדער דאָס אייז וועט פאַרלעשן דאָס פייער.
ניין, נישט קיין אייפערזיכט האָט משה לייב געפילט צו לייב

וויקן, נאָר אויפגעשרויפטע וואַכזאַמקייט צו אַן ענלעכן כוח, ווי ער האָט פאַרמאָגט אין זיך.

משה לייב האַלפערן איז אויך געווען וואַכזאַם צו די איר בעדיקע דיכטער פון זיין דור, אָבער אָט די וואַכזאַמקייט איז געווען נאָר אַן אַנדערע. עס איז געווען אַ וואַכזאַמקייט נישט צו באַקעמפן זיי, נאָר אויפצונעמען זיי, ווי קולות פון נאָר אַן אַנדער סאָרט, וואָס האָבן מיט זיין קול קיין שום שייכות נישט.

— אַ ליד באַשטייט נישט בלויז פון די פינע שורות, וואָס זיינען דאָ אין דעם, נאָר דער עיקרשט פון דעם קול, וואָס הערט זיך הינטער דעם, — פלעגט ער מיט מיר איינטענהען און דערביי נישט אויפגעהערט צו מאַנען ביי מיר מיין קול.

— לידער שרייבט איר פינע, אָבער אייער קול וואו איז? — האָט ער אין יענער ערשטער צייט פון אונדזער נאָענטקייט כסדר צו מיר טענות געהאַט.

נאָר אָט טרעפט זיך איינמאָל אין אַן אָונט און איך טראָג אים אַרויף ווייזן מיינע ערשטע עטלעכע לידער פון וואָלין און משה לייבס אויגן שיינען אויף ביים ליינען.

— ענדלעך, — זאָגט ער צו מיר שפעטער און קוקט אויף מיר מיט אמתע פרייד.

אָבער לאָמיד פריער דערציילן, וואָס עס האָט געפירט, אַז אַז איך זאָל אָט די לידער אויפשרייבן.

איינמאָל אין אַ שפעטער ווינטער נאָכט זענען געזעסן אַ צאָל שריפטשמעלער אין דעם קאַפּע „צענטער“ אַרום דעם גרויסן קוילן־אויבן און זיך מעשות דערציילט.

עס איז געווען אַ טשיקאָווע פּלאַץ אָט דאָס קאַפּע־הויז מיט דעם נאָמען „צענטער“.

אַ לאַנג און שמאַל צימער, וואָס האָט מער אויסגעקוקט, ווי אַ קאַרידאָר, ווי עפעס אַנדערש. אַ גלעזערנע טיר מיט איין פענ־צטער פון פּאַרנט און אין דער מיט פון דעם פּלאַץ איז געשטאַנען אַ גרויסער אייזערנער און בייזיקער אויבן, וואָס איז געהייצט געוואָרן מיט קוילן. געאַנראַפּיש איז דאָס קאַפּע „צענטער“ גע-

לינגן אויף איסט בראָדוויי צווישן „שלומס" קאפע-הויז, וואוהין עס פלעגן קומען די „אלטע" און דעם מילכיגן רעסטאָראַנט, וואָס איז געווען דער מקום-מקלט פאר די „יונגע", און ווייל דער באַ-לעבאָס פון אַט דעם נייעם „קאפע-צענטער" איז געווען דער באַ-רימטער יידישער נאָוועליסט 5. שאפיראָ האָט דאָס ביסלעכווייז אָנגעהויבן צו ווערן אַ מיין נייטראַלע זאָגע, וואו עס האָבן זיך צונויפגעטראָפן ביידע צדדים, — די „יונגע" און די אלטע.

די משפחה שאפיראָ האָט פארוואַנדלט דאָס פלאַץ אין אַ מיין היימישן ווינקל פאר שריפטשמעלער. נאָך איינס ביינאכט פלעגט מען קיין זייטיקע מענטשן נישט אויפנעמען און כלוויז שריפט-שמעלער זענען געבליבן.

— איצט בין איך ניט קיין רעסטאָראַטאָר, — פלעגט 5. שאפיראָ זאָגן, ווען דער זייגער האָט געוויזן איינס, און דאָס האָט געמיינט, אז ער וויל מען זאָל טרינקען טיי, אָדער קאווע און נישט וואַגן צו באַצאָלן.

אין די שפעטע ווינטער אָונטן פלעגט נישט איינמאָל בלייבן זיצן אַ צאָל שריפטשמעלער. די טיר איז געווען צוגעשלאָסן, די ראלעטן איבער די שויבן פונעם פענצטער און טיר אַרונטערגעלאָזט. די מערסטע לאַמפן אויסגעלאָשן אַזוי, אז דער גליענדיקער זשאַר אינעם אייזערנעם אויוון איז געוואָרן באַזונדער אָנזעענדיק.

איך האָב זייער שטאַרק ליב געהאַט אַט די שפעטע נאַכטיקע שעה'ען אינעם „קאפע צענטער".

די זיצנדיקע אַרום דעם אויוון, ווער מיט אַ גלאָז טיי אין די הענט, און ווער מיט אַ פאַפיראַס, אָדער אַ לולקע אין מויל האָבן געגעבן דעם איינדרוק פון אַנטרינענע פון עפעס גאָר גרויסע געפאַרן, וואָס כאַפן דאָ אָפּ אויף אַ ווייל דעם אַטעם. די שמועסן זענען טאַקע געווען פון אַנטרינענע, וואָרים די מערסטע זענען דאָך געווען נאָר וואָס אַריבערגעקומענע פון אייראָפּע, וואָס איז געווען איינגעוויקלט אין פייער און אין פלאַם פון דער ערשטער וועלט-מלחמה.

אין איינער אזא נאכט זענען געזעסן ארום דעם אויוון :
 שלום אש, אברהם רייזען, מ. י. האַימאַוויטש, רחל לוריע, 5. שאַ-
 פּראָ מיט זיין פרוי, הערמאַן גאַלד, משה לייב האַלפּערן און איד.
 מען איז געזעסן, געטרונקען טיי, גערויכערט און זיך דער-
 ציילט מעשות. אַ שאַד, וואָס איך געדענק נישט די מעשיות, וואָס
 מען האָט זיך דעמאָלט דערציילט, וואָרים איך געדענק, אז איך
 בין געזעסן, ווי אַ פאַרכישופּטער פון זיי. אוראי האָט די טונקל-
 קייט, און דאָס זשאַרקע ליכט פונעם אויוון דעם כישוף פאַר-
 שטאַרקט, אָבער די מעשות אַליין זענען געווען אזוי רייך און פאַר-
 ביק. איך געדענק זייער גוט, אז אַלע מעשות זענען געווען פונעם
 היימישן לעבן אין די שטעטלעך, אָדער דערפער, וואו די שריפט-
 שטעלער זענען געבוירן געוואָרן.

ווען אַלע האָבן זיך שוין, זעט אויס, גענוג אַנדערציילט,
 האָט מען זיך אַ נעם געטאָן צו מיר :

— דערציילט עפעס, וויינפער, — האָט רחל לוריע זיך גע-
 געווענט צו מיר, און רייזען האָט צוגעהאַלפּן.

— איצט וועט וויינפער דערציילן !

איך בין געווען דער יינגסטער אין דער מסיבה און זיך
 אַביסל געשעמט, אָבער אז איך האָב געזען, אז מען פאַרלאַנגט
 אומבאַדינגט, האָב איך אָנגעהויבן. איך געדענק, אז צום אָנ-
 הויב איז מיר געגאַנגען נישט אזוי גוט. זיך געשראַקן אַביסל,
 אָבער ביסלעכווייז בין איך אַליין אַרײַנגעצויגן געוואָרן, און די
 מעשה, וואָס איך האָב דערציילט פון אַ פּוילישן פּריץ מיט אַ
 יידן, האָט, זעט אויס, פאַראינטערעסירט די צוהערער, וואָרום
 מען איז געזעסן שטיל און געשמאַק געהערט.

ווי לאַנג איך האָב דערציילט, געדענק איך נישט, אָבער ווען
 איך האָב געענדיקט, איז געשען אזוינס אויף וואָס איך האָב זיך
 נישט געקאַנט ריכטן.

— גייט אין אַלדע שוואַרצע יאָר ! — האָט משה לייב האַל-
 פּערן זיך אַ ריס געטאָן אויף מיר און מיך גענומען זידלען מיט
 אמתן ברויז אין זיין קול.

— וואָס האָט איר צו אים? — האָט אַש זיך געווענדט צו האַלפערנען אַ דערשטוינטער.

— עס איז געווען אַ מַחיה צו הערן, — האָט רייזען זיך אויך אָנגענומען פאַר מיר.

— אָט דערפאַר ביי איר דאָך ביי! — האָט האַלפערן גע-
נומען דערקלערן און שוין אַביסל אַ באַרוואיקטער צוגעלייגט:
— אַ יונג האָט אַזאַ רייכן קוואַל פון וואַנען צו שעפן, און
שרייבט לידלעך פון פּאָוועטיגע, צום שוואַרצן יאָר!

שפעטער, אין דער זעלבער נאַכט, ווען מיר האָבן ביידע גע-
שפּאַנט צופּוס אַהיים איבער דער וויליאַמסבורג בריק, האָט ער אַ
לאַנגע צייט געשוויגן. ערשט ווען מיר האָבן זיך געדאַרפט צו-
שיידן, האָט ער אַ זאָג געטאָן:

— זייט מוחל פאַר דעם היינטיקן אויפברויז. איך האָב
יישט געמיינט קיין שלעכטס.

— איך ווייס, משה לייב, — האָב איך געזאָגט כדי אים צו
באַרוואיקן, אָבער דאָ האָט ער מיך ערשט גענומען אויפן צימבל.
— לעצטע וואָך האָב איך געלייענט אייערס אַ ליד, ווי אזוי
איר שטייט ביי אַ טיר פון אַ מיידלשן צימער און וואַנט נישט
אַרטינצוגיין. פאַרוואָס וואַנט איר נישט? אַ יונג, ווי איר, מיט
דער געזונטקייט פון דער אוקריינישער ערד אין זיך, דאַרף נישט
ציטערן ביי אַ טיר פון עפעס אַ מיידל. מען גיט אַ זעץ מיט די
געזונטע ידים, און מען גייט אַריין!

איך האָב זיך צעלאַכט אין דער נאַכט אַריין און ער האָט
מיטגעלאַכט און ווייטער גערעדט:

— איך האָב היינט אין אייער דערציילן דעהערט אייער
קול. איר ווייסט גאַרנישט אַליין וויפיל לידער, עכטע, אמתע,
איר האָט היינט אין אייער דערציילן אַרויסגעבראַכט!

איך האָב יענע נאַכט נישט געקאָנט איינשלאָפן. עס איז געווען,
ווי משה לייב וואַלט מיך ביי דער האַנט גענומען און מיך אָפּגעפירט
אַהיים, און ווען איך האָב אים אין עטלעכע טעג אַרום געבראַכט
מינע ערשטע לידער פון וואַלין, האָט ער זיך געפרייט מיט זיי.

טו

אין יענער צייט האָט ער פאַרענדיקט זיין גרויסע פּאָעמע
„אַ נאַכט“.

קלינגען שפּאַרן, קלאַפּן פּיס,
בלאַנקען ביקסן, שווערד און שפּיז
האַלאַלאַ, האַלי, האַלי —
שפּרינגט מיין שוועסטער — אַזאַ מויד
נאַקעט איבער צויס און פּלויט,
טוט דאָס העמד אַ ווייסן פּלי —
האַלאַלאַ, האַלי, האַלי !

איז דער בוים דעם טאַטנס וויג,
קנאַקט דער צווייג און קרעכצט דער שטריק
האַלאַלאַ, האַלי, האַלי —

קומט דער ווינט, פון דאָ און דאָרט,
כאַפט דער טאַטע פאַרן באַרד,
טוט דעם טאַטנס באַרד אַ פּלי
האַלאַלאַ, האַלי, האַלי !

יעדעס מאָל, ווען איך לייען, אָדער טראַכט פון משה לייבס
פּאָעמע „אַ נאַכט“, קומט מיר אויך אין זכרון דער לעצטער אָוונט,
וואָס איך האָב אים געזען אַ לעבעליקן.

צווישן די רייד, וואָס ער האָט צו מיר אין יענעם לעצטן
אָוונט גערעדט, האָט ער באַמערקט :

— איך אַרבעט איצט אויף אַ פּאָעמע, וואָס גיט זיך מיר
שווערער, ווי יעדע זאַך, וואָס איך האָב אויפגעשריבן ביז איצט.
— וואָס איז דאָס פאַר אַ פּאָעמע ? — האָב איך געוואָלט
וויסן, און אָנגעשפּאַרט דעם גרויען קאַפּ זיינעם צו דער וואַנט,
האָט ער פאַר מיר געלייענט אַט די שורות :

„איד זאג דיר קינד :

אויף פארמעטן פון קעלבער קריצלט מען מיט טינט.
דו שונד מיר אפ א האנט און אויף דער הויט מיט פייער שרייב
און וויקל זי ארויף ווי גאט זיין לעבנס-שפיל אויף מאן און ווייב
אויף שטעקנס צוויי — א תורה פאר דער קאץ.
זי זאל נישט עסן ביז מען ברענגט נישט אויף א זילבער-טאג
דאס קעפל פון דער מויז“.

ער האָט געלייענט אָט די שורות מיט אזא שטיל און א
טרויעריק קול און דערנאָך זיך צורעדט וועגן דער מעגלעכקייט
פון א נייער גרויסער מלחמה.

— אָט האָב איך א יינגעלע, איר פאַרשטייט? — האָט ער זיך
געווענדט צו מיר מיט פאַרצווייפֿלונג אין קול, און שפּעטער האָט ער
צוגעלייגט :

— און מיין רויזעלע, וואָס האָט זי אין לעבן אירן?
פאַראַן א שטאַרקע שייכות צווישן אָט דער לעצטער פּאַעמער
זיינער און יענער, וואָס ער האָט געשריבן בשעת דער ערשטער
וועלט-מלחמה. אין ביידע קומט צום אויסדרוק זיין געוואָלדיקע
שנאָה אַנטקעגן יענעם קלאַס, וואָס דערפירט, אז אומשוואַדיקע
מענטשן זאָלן זיך איינע די אַנדערע שניידן די העלדזער.
זיין שנאָה צו מלחמה האָב איך אַמאָל געפילט אויף זיך
אַליין.

עס איז געווען נאָך א יאָר וואַרעמער פריינטשאַפט צווישן
אונדז ביידן, ווען ער האָט מיך דערזען אין דער יוניפּאַרם פון
א יידישן לעניאַנער, וואָס איך האָב פרייוויליק אָנגעטאָן אויף זיך.
— איריאַטסטווע! — האָט ער א קריץ געטאָן מיט די ציין.
וויסנדיק זיין נאָענטקייט צו דער אירייע פון דעם פּועליר-
ציניזם, בין איך אביסל איבערראַשט געוואָרן פון זיין אַנטריסטונג,
אַבער אַנשטאָט א דערקלערונג, האָט ער ממש מיט פייער געגאָסן
פון מויל.

איך בין אָפּגעפאַרן קיין ארץ-ישראל אָן זיין ברכה. אויף

מינס א בריוול צו אים, האָב איך קיין ענטפער נישט געקראָגן. איך האָב געמיינט, אז איך האָב שוין אינגאַנצן זיין פריינטשאַפט פאַרלוירן, אָבער ווען איך בין שפעטער מיט אַ יאָר און אַ האַלבס געקומען צוריק, האָט ער מיך ווידער באַגעגנט מיט אַ סך וואַ-רעמקייט.

— ווען איר וועט אויסטאָן אַט דאָס, — האָט ער אָנגעוויזן מיט אַ פינגער אויף מיין מונדיר, — וועל איך איך איינלאָרן צו מיר אין שטוב און איר וועט זיך באַקאָנען מיט מיין רויזעלען. מיך האָט זייער געפרייט צו זען אַ גרויסן איבערבייט אין משה לייבס געמיט אין יענער צייט. עס איז געווען די האָניק-צייט פון זיין פאַמיליע-לעבן און דאָס גליק אין אים האָט זיך גע-פילט אין זיין יעדן קער און ריר. כדי איך זאָל האָבן אַביסל געלט אויף איינצוקויפן פאַר זיך ציוויליע מלבושים, איז משה לייב אַוועק צו דער שנאָרער-אַרגאַניזאַציע און פאַר מיר איינגעאַרדנט אַ קבֿלת פנים אויף בילעטן, אָבער דער אָונט האָט שיעור נישט געפירט צו אַ גרויסן סקאַנדאַל.

זייענדיק אַליין דער פאַרויזער, האָט משה לייב אויסגענוצט דעם גאַנצן אָונט פאַר מוראדיקע אַטאַקעס אויף דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע פאַר איר שפילן זיך אין סאָלאַטלעך. ער האָט זיך נישט באַנוגנט בלויז מיט דער דערעפענונגס ריידע, וועלכע האָט גלייך אַריינגעבראַכט דעם עולם אין אַ שטאַרקער אויפּרעגונג, נאָר ער האָט געשאַסן אומאויפהערלעך זיינע פּיילן יעדעס מאָל, ווען ער האָט געדאַרפט פאַרשטעלן אַן אַנדער רעדנער.

נישט נאָר דער עולם האָט זיך געפילט אומרואַיק, נאָר אויך די רעדנער אויף דער פּלאַטפאָרמע. הירשביין האָט גערוועזן געצויגן זיינע פינגער פון די הענט, און בריינין, וועלכער איז געזעסן לעבן מיר, האָט מיר איינגערוימט אין אויער אַרין :

— ווען נישט צוליב אייך, וואָלט איך פאַרלאָזט דעם זאַל. פיל ערגער איז געוואָרן נאָכדעם, ווי פּראָפעסאָר נתום סלושטש האָט אים געפרובירט ענטפערן. פון האַלפּערנס מויל

האָט דעמאָלט אַ גאָס געטאָן ממש מיט פייער אויף דעם גאַנצן
נאַציאָנאַליזם, וואָס ברענגט בלוין אומגליק און פאַרוויסטונג.
אַביסל מילדער איז געוואָרן די שטימונג נאָכדעם, ווי דער
קאָמפּאָזיטאָר סאַלאָמאָן גאָלוב האָט פאַרגעזונגען מיין ליד „טויבן“
צו וועלכע ער האָט טאַקע אין יענער צייט די מוזיק באַשאַפֿן. די
פרידלעכע שטימונג פון אַט דעם ליד האָט משה לייבן ווייכער און
לירישער געמאַכט און ער האָט דעם אָוונט דערפירט מער אַדער
ווייניקער צו אַ גליקלעכן סוף.

— מאָרגן זעען מיר זיך און מיר וועלן קויפֿן „מענטשלעכע“
קליידער פאַר אייך, — האָט ער מיר געזאָגט ביים געזענענען זיך.
אַבער קיין „מענטשלעכע“ קליידער האָבן מיר אויף מאָרגן
נישט געקויפֿט.

ווען משה לייב איז אויף מאָרגן מיט מיר צוזאַמען אוועק צו
דער קאָמיסיע פון דער שנאָרער-אַרגאַניזאַציע זיך אָפּחשבונען,
האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז דער קאַסירער האָט צוגענומען דאָס
גאַנצע פאַרמעגן פון דער אַרגאַניזאַציע צוזאַמען מיט די איבער
הונדערט דאָלר פון מיין אָוונט, און איז נעלם געוואָרן.
דאָס עגמת-נפש יענעם טאָג פון משה לייב האַלפֿערן איז
געווען איבער אַלע גרעניצן. ער האָט שוין אַפילו פאַרזען
די מיליטערישע יוניפאָרם, וואָס איך האָב נאָך אַלץ גע-
טראָגן אויף זיך און ער האָט מיך פון זיך ממש נישט אָפּגעלאָזט.

טז

איך בין גלייך נאָכדעם אָפּגעפאַרן קיין פּילאָדעלפיע, וואו
איך האָב געאַרבעט, ווי אַ לערער אין אַ קינדער-שול פונעם „נאַ-
ציאָנאַלן אַרבעטער פאַרבאַנד“. שפעטער געלעבט אַ שטיקל צייט
אין ווילמינגטאָן, דעלאַווער, וואו איך האָב אָנגעפירט מיט אַ
קינדער-שול פונעם „אַרבעטער רינג“. איך פלעג אָבער זייער אָפט
קומען קיין ניו-יאָרק און אויף יעדן באַזוך זיך געזען מיט
משה לייבן.

איצט איז ער שוין געווען א פאמיליע-מענטש. רייזעלע האָט אים אַ יינגעלע געבוירן, איז געווען הימל און ערד און יינגעלע.

אין יענער צייט האָט דאָס ליטעראַרישע לעבן אינגאַנצן אַן אַנדער פנים געקראָגן.

עס איז אויפגעקומען די לינקע אַרבעטער-באַוועגונג מיט דער טעגלעכער צייטונג „פרייהייט“, וואוהין משה לייב האַלפערן איז צוגעצויגן געוואָרן דורך שכנא עפשטיין, און עס הויבט זיך אָן אַ גאַנץ נייער פעריאָד אין זיין לעבן און שאַפן.

ווען איך האָב אין אַ פּאָר יאָר שפּעטער צוריק זיך באַזעצט אין ניר-יאָרק, איז משה לייב שוין געווען דער שטורעם-פּויגל פון דער גאַנצער לינקער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג. זיינע לידער, וואָס זענען רעגלמעסיק דערשינען אין דער „פרייהייט“ זענען פון צייט צו צייט געווען, ווי האָוויצער-אַטאַקעס אויף דעם לאַגער פון די רעכטע.

אַ סך, אַ סך וועלן נאָך געדענקען דעם שטורעם, וואָס האַל-פּערנס לידער: „אהבת ציון“, „ער וועט שוין נישט קומען“, „פאַרדאַמט זאָל זיין דער פּראָזאָנדרעשער“, „דער מוסר-זאָגער“ און אַנדערע האָבן דעמאָלט אַרויסגערוּפן.

איך אַליין בין אין יענער צייט געווען ממש אַ צעמישטער. פון איין זייט האָב איך בשום אופן נישט געקאָנט פאַרנעמען די שנאָה צו דעם וואַקסנדיקן סאָוועטן-פאַרבאַנד אין דעם לאַגער פון די „רעכטע“, און פון דער צווייטער זייט איז דער שטורעם אינעם לינקן יידישן לאַגער געווען צו שטאַרק און איך בין געשטאַנען פאַר אים, ווי אַ מענטש, וואָס האָט שטאַרק חשק זיך אויסצובאָרן אין ים, אָבער ער שרעקט זיך פּר די צו-שטאַרק-צעשטורעמטע כּוואַליעס, וואָס שלאָגן צום ברעג.

משה לייב האַלפערן האָט אָבער נישט נאָר זיך אַריינגע-ווארפן אינעם שטורעם, נאָר ער איז אַליין געוואָרן אַ געוואַלדיקער שטורעם.

איך האָב אין יענער צייט געלייענט זיינע לידער, שטאַרק באַ-

וואונדערט דעם געוואלדיקן כוח, וואָס האָט געשלאָגן פון זיי, אָבער אין דער זעלבער צייט זיך אויך זייער שטאַרק געשראַקן פאַר דעם כוח.

דער גאָט־פאַרשאַלטענער אינטעליגענט ;
ער האָט צוויי פאַסקודנע הענט,
וואָס ווילן נישט אַרבעטן, דרייט ער מיט זיי
דאָס אייביקע גראַבע פינגער געדרייט."

ווען איך האָב איבערגעלייענט אָט די שורות אין זיין ליד :
„פאַרדאַמט זאָל ער זיין דער פּראַזנדרעשער“, האָב איך זיך
געפרעגט :

— איז טאַקע יעדער אינטעליגענט אַ פּראַזנדרעשער ?
און ווען איך האָב געלייענט ווייטער אין דעם זעלבן ליד :

„דער וויסטער שאַנד־נאַמען : אינטעליגענט,
וועט דעמאָלט בלוז ווערן אָנגעווענדט
אויף דעם, וואָס וועט פאַרדינען דעם טויט,
דעם טויט, ווייל ער האָרעוועט נישט אויף זיין ברויט“.

האָב איך נאָכאַמאָל געפרעגט ביי זיך די האַרבע קשיא :
— אַרבעט טאַקע נישט קיינער פון דער אינטעליגענץ אויף זיין
ברויט ?

אזוי מיט די שורות פון דעם ליד און אזוי מיט שורות פון אַ
סך אנדערע לידער, וואָס האָבן מיך פון איין זייט גענומען מיט
זייער מעכטיקן כוח און פון דער צווייטער מיך ממש איבער־
געשראַקן.

נישט איינמאָל האָב איך געפרובירט פאַרפירן מיט אים אַ
שמועס וועגן אָט דעם ברויזנדיקן האַס, וואָס האָט געשלאָגן ווי אַ
פּייער־שיסנדיקער וואַלקאָן, אָבער גיי קריג לאַגיק פון אַ צעברויזטן
וואַלקאָן !

פונדעסטוועגן האָב איך אין יענער צייט אונטער משה לייבס
איינפלאַס זיך אַליין אָנגעהויבן צו דרוקן פון צייט צו צייט אין

חיים שאפירא — צייכנונג מ. ל. האלפערן

דער „פרייהייט“, אָבער וואָס פאר אַ באַטרעף האָבן געהאַט מיינע שטילע לידער לגבי משה לייבס שטורעם!

האָב איך זיך טאַקע אומבאַמערקטערהייט צוריקגעצויגן, און משה לייבן שוין אויך גיט געזען אזוי אָפּט, ווי פריער. מיינ לעבן האָט זיך אויף אַ לעבלעכן אופן אויסגעלעבט אין דער שלום-עליכם קינדער-שול, וואו איך בין אַ לערער געווען, און שפעטער האָט זיך דאָס אַריינגעוועבט אין דער „קולטור-געזעלשאַפּט“, וואָס האָט זיך געגרינדעט, ווי אַ מין דריטער צד לגבי די „רעכטע“ און די „לינקע“ און אין אונדזער לעבן.

די „קולטור-געזעלשאַפּט“, וואָס איז געווען אַ מין פּאַרגייערין צום היינטיקן „איסראָף“, האָט געהאַט אמת שיינע כּונות, אָבער ווייניק כּוח. שטייענדיק צווישן די קאַנאַנאַדעס פון רעכטס אויף לינקס און פון לינקס אויף רעכטס, איז זי געטראָפּן געוואָרן אָפּט-מאָל פון ביידע צדדים. און עס איז געווען אין יענעם פעריאָד, ווען איך האָב אָנגעהויבן צו פילן אַ פרעמדקייט צו משה לייבן. זיין גלאַריפיקאַציע פון גראַבע רייד אין דער ליטעראַטור און זיין שוין צו-שטאַרקע אַטאַקע אויף דר. א. מוסדוני און אַ צאָל אַנ-דערע שריפטשטעלער, האָבן מיך איריטירט און איך האָב באַוואוסטויניק אים אָנגעהויבן אויסצומיידן. האָט געטראָפּן, אַז מיר האָבן זיך צופעליק באַגעגנט, האָט זיך אונדזער געשפרעך עפעס נישט געבונדן. אָבער ווען איך בין איינמאָל געוואָרע גע-וואָרן, אַז עפעס איז געשען צווישן אים און דער „פרייהייט“, און אַז ער האַלט כיים אַרויספאַלן, בין איך זייער אומרואַיק געוואָרן וועגן אים.

איך גערענק, אַז עס זענען געווען מאַמענטן, ווען איך האָב געפילט אין זיך אַ שטאַרקן באַגער אים אויפצוּזוכן און פּרובירן ווירקן אויף אים, אַז ער זאָל דאָס נישט טאָן, און אויב איך האָב דאָס נישט געטאָן, איז דאָס געווען, ווייל איך האָב געפילט, אַז נישט זייענדיק אַליין פאַרבונדן מיט דער „פרייהייט“ האָב איך נישט קיין רעכט עמיצן באַאיינצופלוסן.

און, פאַרשטייט זיך, אַז עס זענען נישט געווען דעמאָלט די

אינטערעסן פון דער „פרייהייט“, וואָס זענען מיך אָנגעגאַנגען, נאָר די אינטערעסן פון משה לייבן צו וועמען איך האָב אפילו אין יענער צייט, ווען מיר זענען געווען פון דער ווייטנס, געהאַט א טיפע צוגעבונדנקייט.

איך האָב געאַנט, אז מיטן איבערלאָזן די „פרייהייט“ וועט ער ברענגען אויף זיך א גרויסע קאַטאַסטראָפּע, וואָרים, ווי א פּאַעט, האָט ער קיינמאָל נישט פריער געלויבטן אזוי ווי אין דעם פּעריאָד פון זיין מיטאַרבעטערשאַפט אין דער „פרייהייט“, און וואָס שייך פּרנסה איז, כאָטש זי איז געווען א מאָגערע, האָב איך אָבער זייער גוט געוואוסט, אז משה לייב האָט פריער דאָס אויך קיינמאָל נישט פאַרדינט.

שטייענדיק מיט דער „קולטור-געזעלשאַפט“, וואָס איז געווען די נייטראַלע זאַנע אין אונדזער לעבן, האָב איך גוט געוואוסט, אז עס איז נישטאָ אין איר קיין פּלאַץ, אז א משה לייב האַלפּערן זאָל זיך אין דעם קאַנען איינאַרדענען און ווי סע נישט איז זיך אויס-לעבן. איז וואוהינדזשע וועט ער גיין? סידן צו די „רעכטע“, וועלכע וואָלטן אים גענוצט, ווי א בייטש קעגן די „לינקע“. אָט דער געדאַנק האָט מיך גאָר אומרואיק געמאַכט. איך האָב נישט געוואָלט זען דעם דיכטער, וואָס איך האָב טיף פאַרערט אין קיין מאָראַלישער געפּאַלנקייט, וואָרים ווי מאָראַליש וואָלט דאָס געווען, ווען ער, וואָס האָט ערשט נעכטן באַטיטולט די „רעכטע“ מיט אזא נאָמען ווי: „די זונה — אונדזער פירער-שאַפט“, וואָלט היינט געשטאַנען ביי דער טיר פון די זעלבע „רעכטע“.

איך האָב דערפאַר מיט גרויס אינטערעס נאָכגעפּאַלגט דעם מחלוקת צווישן אים און דער „פרייהייט“, און ווען איך האָב גע-הערט, אז שכנא עפשטין האָט זיך באַגעגנט מיט משה לייבן אין קליוולאַנד, און אז די מיספּאַרשטייעניש האַלט ביים אויסגעגליכן ווערן, האָב איך זיך זייער געפּרויט פאַר משה לייבן. שפּעטער האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז מיין פּרייען זיך איז געווען צו פּרי. די מיספּאַרשטייעניש האָט זיך נישט אויסגעגליכן, אָבער צו מיין

טרייסט האָט זיך משה לייב האַלפערן נישט געלאָזט פאַרוואַנדלען אין קיין בייטש קעגן דעם לאַגער, וואו ער איז פריער געשטאַנען. ער האָט זיך אינגאַנצן אָפגערוקט פונעם עפנטלעכן לעבן. געלעבט אַ לענגערע צייט אין פאַרשידענע שטעט אין די היימען פון ליבע מענטשן און גרויסע פאַרערער פון זיין טאַלאַנט.

אַט האָט מען אים געטראָפן אין באַסטאָן, אין דער היים פון זייער שאַפיראָן, שפעטער אין קליוולאַנד, אונטער דעם אויפזיכט פון די ברידער דראַסט, אין דעטרויט, וואו די חברים קאָן און פינקל האָבן אים אויפגענומען, און אַ לענגערע צייט אין לאַס-אַנגעלעס אונטער דעם געטרייען אויג פון פינטשע בערמאַן.

יז

אַ פאַר יאָר האָט משה לייב אומגעוואַנדערט איבער אונדזער מדינה און אין אַט די פאַר איז פאַרגעקומען אַ שטאַרקע ענדערונג אין זיין געמיט, וואָס האָט זיך אפילו אָפגערופן אויף זיין אויסזען. אין דעם זומער פון ניינצן ניין און צוואַנציק האָבן מיר זיך באַגעגנט אין קליוולאַנד, און אין מיינע אויגן האָט ער אויסגעזען נאָר אַן אַנדערער, ווי איך האָב אים געקאָנט פון פריער. עפעס אַזאַ שטילקייט האָט געווייט פון אים. אַ שטילקייט, וואָס האָט געשמעקט מיט רעזיגנאַציע, וואָס ער האָט אַלע זיינע פריערדיקע יאָרן פיינט געהאַט.

ווען עס איז צורייך געקומען וועגן אַ געוויסן דיכטער וועלכן ער האָט שטענדיק פיינט געהאַט און פון אים גאַרנישט געהאַלטן, האָט ער דאָס מאָל באַמערקט:
— איך ווייס? . . . אפשר? . . .

און ווען מען האָט שפעטער גערעדט וועגן דער נויטיקייט פון קאַמף קעגן געוויסע ריכטונגען אין דער ליטעראַטור, האָט ער שטיל געזאָגט:

— מיין קאַפ איז שוין ווייס, און איך האָב קיין כוח נישט. מיר איז ער אַנטקעגן געקומען מיט דער זעלבער וואַרעמקייט,

ווי אין די פריערדיגע יאָרן. עס איז אים געגאַנגען אין לעבן, אז עס זאָל דורכגעפירט ווערן אַ דערפאָלגרייכער אָונט פאַר מיר און ער האָט גערעדט מיט אַ סך וואַרעמקייט וועגן מיין בוך: „אייגנס“, וואָס איז דעמאָלט דערשינען.

— אין זאך באַאומרואיקט מיך וועגן איך, — האָט ער מיר געזאָגט אויף אַ לאַנגן שפּאַציר איבער די גאַסן פון קליוולאַנד.

דאָ האָט ער אַ קוק געטאָן אויף מיר מיט דער מילדקייט פון אַן עלטערן ברודער און זיך צערעדט:

— איר הויבט מיר אָן צו ווערן צו געזעלשאַפטלעך, — האָט ער געזאָגט, און מיט זיין באַראַקטעריסטישן חוּק צוגעלייגט:

— מיט אזא גאַנג, ווי אייערער קאָנט איר נאָך דערגיין אינעם לאַגער פון די לינקע און . . .

— און? — בין איך געוואָרן נייגעריק:

— נישט, וואָס איך האָב קעגן דער אידייע פון די לינקע, אָבער אידייע איז אין זאך און מענטשן זענען עפעס אַנדערש!

דאָ האָט ער אָנגעהויבן צו רעדן מיט געוואַלדיקן צאָרן קעגן עטלעכע אינעם לינקן לאַגער, וואָס האָבן אים נישט פאַרשטאַנען און פאַר אים ענג געמאַכט די לופט און מערקווירדיק, וואָס מער ער האָט געצאָרנט, אַלץ שטאַרקער האָב איך געפילט דורך דעם צאָרן זיין בענקשאַפט צוריק אין דעם לינקן לאַגער אַרײַן.

— איר זענט אַ גוטמוטיקער, — האָט ער זיך געווענדט צו מיר און זייער שטאַרק באַטאָנט די ווערטער:

— איר קאָנט נעמען זאַכן גרינגער, ווי איך, אָבער אפילו איר וועט נישט קאָנען אַרבעטן מיט מענטשן, וואָס האָבן נישט קיין איינזען צו דער סענסעטיוויטעט פון אַ קינסטלער.

— נו, און די רעכטע? — האָב איך איבערגעשלאָגן און דערביי געהאַט די כונה אויסצוגעפינען, ווי ער האַלט מיט זיך.

משה לייב האָט אַ קוק געטאָן אויף מיר און זיך שטיל צעלאַכט.

— גייט שוין, גייט, — האָט ער געזאָגט אַ מאַך טוענדיק

מיט דער האנט אין דער לופט אריין און דערנאך גערעדט צו מיר
מיט אַט די פשוטע און אַפענע ווערטער :

— דאָרט האַלט מען דאָך כסדר אין גיין אויף צוריק. דער
„פאָרווערטס“ איז דאָך היינט אַ ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע און
באַלד, באַלד וועלן די פירער דאָרטן זיך אָנטאָן טליתים און
דאווענען אויף לשון-קודש, אָדער אויף ענגליש אַלא די רעפאָר-
מירטע אין די סינאַגאָעס.

איך האָב אויף אַ זייער פאָרויכטיקן אופן געפרובירט איינ-
שטיין זיין צאָרן אַנטקעגן די עטלעכע מענטשן אין דער לינקער
באוועגונג, באַטאָנענדיק דערביי, אַז סוף-כל-סוף זענען די מענטשן
נישט אזוי וויכטיק, ווען די באַוועגונג איז נאָענט.

— יאָ, יאָ, — האָט ער איבערגעשלאָגן אומגעדולדיק און
מיט אַ טאָן פון וועלכן עס איז אויפגענאָנגען אַ רחמנות געפיל
צו זיך אַליין געזאָגט :

— דאָס איז אַלץ גערעדט געוואָרן, ווען מען האָט אַ האַרטע
פעל אויף זיך און מען קאָן איבערטראָגן, אָבער מיר, פאָעטן, האָבן
הויט פון קליאַטשע.

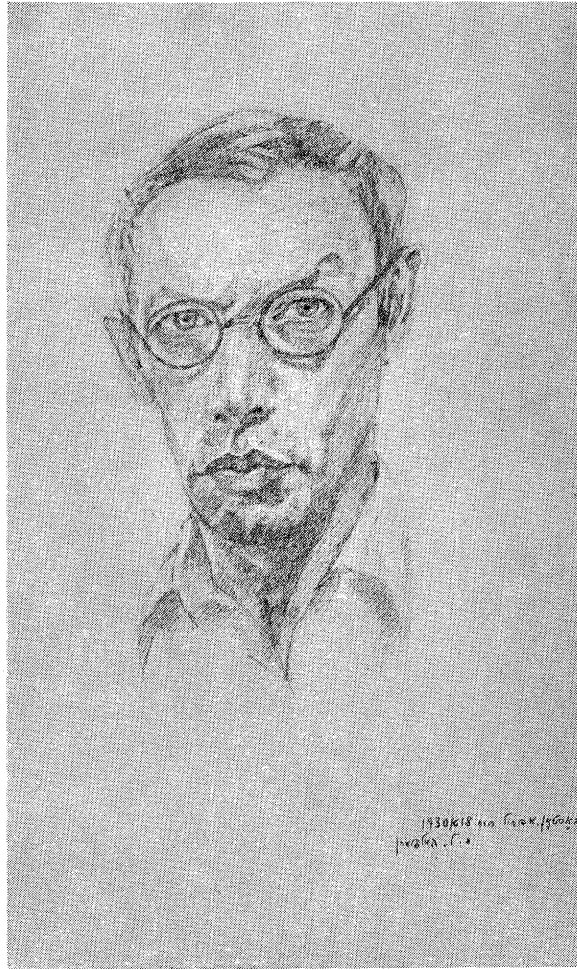
דאָ האָט אַ גלאַנץ געטאָן לעבן מיר דער אַלטער משה לייב
מיט זיין חוזק טאָן, וואָס האָט געקאָנט זיין שאַרף אויפן אייגענעם
חשבון, ווי אויפן חשבון פון אַנדערע.

שפעטער ווען מיר האָבן זיך אין ניו-יאָרק ווידער אָנגעהויבן
זען אזוי אַפט, ווי אין די פריערדיקע יאָרן, איז כמעט שטענדיק
געווען דאָס זעלבע.

— די מאַסן זענען גוט, די מאַסן זענען וואונדערבאר, נאָר
באשר דער, אָדער יענער פירער פון זיי טויג נישט, דאַרף אַ פאָעט
זיך האַלטן אין דער זייט.

פונדעסטוועגן ווייס איך, אַז ווען מען וואָלט זיך געווען אַני-
געשטרענגט אַביסל מצד דער לינקער באַוועגונג, וואָלט מען אים
געווען צוריק געבראַכט.

מען האָט דאָס אָבער נישט געטאָן און משה לייב איז די

מ. ל. האלפרין — זעלבסטפּאָרטרעט

לעצטע עטלעכע יאָר פון זיין לעבן געווען פארלאָזן און זייער הילפלאָז.

ווען עטלעכע פון דער גרופע, וואָס האָבן אין ניינצן ניין און צוואַנציג די „פרייהייט“ פארלאָזט, האָבן געגרינדעט די „וואָך“, האָט ער מיטגעארבעט, אָבער אָן ליבשאפט און אודאי אָן באַ-נייסטערונג.

שפעטער, ווען די „וואָך“ איז אונטערגעגאנגען, איז ער נאָך געוואָרן מער איינזאַם און זיין וועג איז געווען פון זיין קליינער, באַשיידענער דירה אין די בראַנקס אין דעם קאָפּע „ראַיאַל“ און פונעם קאָפּע-הויז אַ היים צו זיין פרוי רייזעלע און זיין יינגעלע אייזיקל. אין דער היים איז זיך אים נישט זייער גערן געזעסן, כאַטש ער האָט זיין פאַמיליע זייער שטאַרק ליב געהאַט. עס איז געווען טאַקע אַט די ליבשאפט, וואָס האָט אים פון זיין הויז געטריבן. ער האָט שטאַרק געליטן, וואָס ער קאָן זיין קינד און זיין פרוי נישט געבן דאָס סאַמע נויטיקסטע.

אַ טשיקאווע היים געווען זיינע.

דאָס מעבל איז באַשטאַנען פון שטיקלעך און ברעקלעך, וואָס ער האָט אַליין באַמאַלן און באַפאַרבט, און וועלכע רייזעלע האָט אָפּגעהיט מיט גרעניצלאָזער ליבשאפט טאַקע דערפאַר, וואָס כמעט אויף יעדער זאך איז געווען דער צייכן פון זיינע הענט.

ווען איך פלעג שפאַצירן מיט אים איבער גאַסן, פלעגט ער זיך שטענדיק אָפּשטעלן לעבן געשעפטן פאַר וועלכע עס זענען געשטאַנען אין דרויסן אויסגעליידיקטע הילצערנע קעסטלעך.

— איר ווייסט גאָרנישט, וואָס מען קאָן פון אַזאַ מין קעסטל אויפבויען, — פלעגט ער זאָגן און נישט איינמאַל פלעגט ער טאַקע אַזאַ קעסטל פאַרנעמען אַהיים.

שפעטער פלעגט ער מיר מיט שטאַליז באַווייזן אַ הויז-חפץ און דערביי דערמאָנען :

— איר געדענקט דאָס קעסטל ?

פון צייט צו צייט פלעגט ער מיך בעטן אַרויפקומען און פאַרברענגען אַן אַוונט ביי אים אין שטוב. דאָס איז געווען, ווען

קיין גיוריארק פלעגט אמאל אריבערקומען זיינער א פריינט פון אן אנדער שטאט. דעמאלט פלעגט מען טרינקען אביסל בראַנפן, זיך פריילעך מאַכן און זינגען.

משה לייב האָט געהאַט א פיינעם לירישן באַריטאָן און ער פלעגט זינגען פאַלקס-לידער מיט גרויס געפיל.

פאַרגעלייגט זיינע זאַכן אויף אַזעלכע אָונטן האָט ער אין זעלטענע פאַלן.

— מייע זאַכן אין די ביכער קאָן מען דאָך אליין לייענען, און מייע מאַנוסקריפטן זענען כמעט אלע נישט קיין פאַר-ענדיקטע ביי מיר.

און אויף זיין קליינעם שרייב-טישל איז טאַקע געלעגן אַ דריטער שטוים מיט פאַפירלעך אויף וועלכע עס זענען געווען נישט קיין פאַרענדיקטע לידער און פאַעמען.

פון דער היים האָט אים געיאָגט אין קאַפּע-הויז אַריין און זון קאַפּע-הויז צוריק אַהיים.

פון צייט צו צייט פלעגט ער געפינען אַ פאַר וואַרעמע שעה ביי דעם דיכטער אליעזר גרינבערג אין שטוב צו וועלכן ער האָט אין די לעצטע פאַר יאָר פון זיין לעבן געפילט אַ נאָענטקייט. אַזאַ נאָענטקייט האָט ער אויך אין יענער צייט אָנגעהויבן צו פילן צו דעם דיכטער י. גויכבערג.

זייער האַרציק פלעגט ער שטענדיק אויפגענומען ווערן אין די שטיבער פון די קאזשדאנס און פון מ. קאָטין.

אין אָט די שטיבער האָט מען אים אָפּטמאַל אויך אַרויסגע-האַלפן. אָבער צו קיין פרנסה איז דאָס אלץ נישט געקומען.

— אוי, אַ שטיקל אַרבעט, — פלעגט ער נישט איינמאַל אַ שטיקל זיפּץ טאָן צו מיר, און עס איז געווען אין יענער צייט, ווען ער האָט אויסגעפלאַנירט די שוסטעריי פאַר אים און מיר.

יח

נו, און וואָס נאָך ?

עס איז נאָך דאָ אַ סך, אַ סך צו דערציילן וועגן משה לייב האַלפערן. בילדלעך און געשעענישן אַרום אים און מיט אים

טויכן אויף אין זכרון און בעטן זיך ממש באמאָלט און דערציילט צו ווערן, אָבער שרייבנדיק אָט דאָס קאָפיטל, ווערן שוין די פריערדיקע קאָפיטלעך געזעצט ביי דעם דרוקער, און אזוי ווי קיין מיטלען פאר מער בלעטלעך אינעם בוך זענען ניטאָ, וועל איך מוזן אויסלאָזן דאָס אויסגעלאָזענע פאר אנדערע געלעגנהייטן, וואָס וועלן זיך אפשר נאָך באַווייזן ביי מיין לעבן.

ווי וואָלט משה לייב אין אזא מין פאל אַ זאָג געטאָן צו זיך: — אז עס איז נישטאָ קיין בעט אויף וועלכן אויסצוציען די פיס, דרייט מען זיך צענויף און מען כאַפט אַ דרימל אויף וואָס עס נישט איז.

אָט דערמאָנט זיך מיר, וואָס ער האָט גערעדט ביי אים אין שטוב צו מיר בשעת ער האָט געצייכנט מיין פנים.

קוקנדיק מיט געוואָלדיקער אָנשטרענגונג אָט אויף מיר און אָט אויף די ליניען, וואָס דער בלייפער צווישן זיינע פינגער האָט געצייכנט אויפן פאַפיר, האָט ער גערעדט:

— פאַר זייטיקע מענטשן זענען מיר ביידע זייער פאַרשידן אין אונדזערע כאַראַקטערס. איך, דאָס געשריי פון דער מדבר אַרויס, און איר, דער באַוואַנדערער פונעם גאָלדענעם זאַמל אין דער זעלבער מדבר.

אַ ווייל איז ער שטיל געבליבן. געווען צופיל פאַרנומען מיט אַ שטריך, וואָס האָט זיך אים שווערלעך געגעבן אונטערן פיר פונעם בלייפער אויפן פאַפיר, אָבער באַלד האָט ער פאַרטגעזעצט ווייטער.

— מיר ביידע זענען נאָר זייער ענלעך איינער אויפן אנדערן. יא, זייער, זייער ענלעך. מיר האָבן ביידע ליב די שיינקייטן פון לעבן ביז וואַנזין. נאָר וואָס־זשע דען? בשעת איך דערזע אַ שאַטן אויף דער שיינקייט פונעם לעבן, ווער איך אַן אויפגע־ברויזטער און מאַך אַ געוואַלד, הלמאי מען מאַכט מיר קאליע די שיינקייט, נעמט איר און שפּרינגט אַריבער דעם שאַטן און וואַל־ליעט זיך אַריין אין דער שיינקייט אַריין אויף דער זוניקער זייט.

משה לייב אין זלאַטשעוו

— אנטקעגן וואָס איז דאָס צורײַד געקומען? — האָב איך ביי אים געפרעגט.

ער האָט אויף מײַ אַ קוק געטאָן מיט אַ לאַנגן, דורכדרינגנדיגן לעבן בליק, און פאַמעלעך מיט אויסגעצויגענע זוערטער געזאָגט: — איך זאָג דאָס אַנטקעגן דעם, וואָס לעצטנס האָב איך דעם איינדרוק, אַז מיר בײַטן זיך מיט די ראַלן. בײַטן זיך מיט די ראַלן?

— נו, יאָ. אַט דאָס וואָס איך מײַן, — האָט ער געזאָגט און פאַררױכענדיק אַ פאַפּיראַס, האָט ער זיך גענומען קלאָרער מאַכן: — געווען אַ צײַט, ווען איר זענט אין אײער ליד געווען דער געמײטלעכער שמועס בײַ אַן אָוונטיקן קאַמין, און איך בין געווען דער שטורעם, וואָס האָט שױבן געריסן פון די פענצטער אין דער פינצטערער נאַכט, און אײצט, דאַכט זיך מיר אויס, אַז מיר בײַטן זיך מיט די ראַלן.

דאָס איז געווען אין נײַנצן דרײַסיק, — אַ יאָר פון שטאַרקן אומרו אין מיר און משה לײב האָט דעם אומרו אין מיר מער, ווי יעדער אַנדערער דערפילט.

אַבער לאָמיר זיך נישט לאָזן פאַרפירן פון אַט די זכרונות. זײ וועלן מיך פירן פון אײנס צו דעם אַנדערן און איך וויל אומבאַדינגט האָבן פלאַץ אײבערצוגעבן מײַן אײבערלעבונג מיט משה לײבס „פירערע“ צו מײַן בוך „געקליבענע לידער“, וואָס איז דער־שײנען אין נײַנצן צװײ און דרײַסיק.

פאַרוואָס גראַדע אַט די אײבערלעבונג מער, ווי אַן אַנדערע? דאָס איז דערפאַר, ווײל אויך ער האָט זי זײער שטאַרק אײבערנע־לעבט און עס איז כדאי זי זאָל פאַרצײכנט ווערן.

אין אָנהײב נײַנצן צװײ און דרײַסיק האָב איך צונויפגענומען מײדע לידער פון די פּרײערדיקע קלענערע זאַמלונגען און צוזאַמען מיט אַ צאָל, וואָס זענען געווען צעוואָרפן אין פאַרשײדענע אויסגאַבן, גענומען צענויפשטעלן אַ בוך. איך האָב דאָס געטאָן, ווײל איך האָב געוואָלט מאַכן אַ סך־הכל פון אַ שטיק אָפּגעלעבט לעבן מײנס, וואָס האָט פּלוצלונג אָנגעהויבן צו קריגן אין מײנע אויגן גאָר אַן אַנדער פנים, ווי עס האָט געהאַט בײַ מיר פּרײער.

איך האָב אין יענער צייט זיך געפילט, ווי אַ מענטש, וואָס האַלט ביים אויפגעבן אַן איינגעוואָרצלטע היים און גרייט זיך אויף אַ לענגערע צייט צו זיין אונטערוועגנס און ער וויל דערפאַר איר בערקוקן דאָס ביסל פאַרמעג, כדי צו זען, וואָס ער קאָן מיטנעמען און וואָס צו לאָזן הינטער זיך.

ווען משה לייב איז געוואָרע געוואָרן פון דעם, איז אים גע- גאַנגען אין לעבן איבערצוקוקן דאָס בוך איידער עס ווערט אָפּ- געגעבן אין דרוק.

— איך האָב געזען אייערע ערשטע טריט, און איך וויל זען, וואָס עס האָט זיך אָנגעקליבן ביי אייך פון יענער צייט אָן, — האָט ער גערעדט צו מיר און איך האָב נישט געזען קיין שום סיבה, פאַרוואָס נישט צו געבן מיין עלטערן חבר און דיכטער איר בערצוקוקן דאָס בוך.

אדרבה, איך האָב זיך געפילט גוט פון משה לייבס אינטערעס צו מיר און איך האָב אים דאָס בוך געגעבן.

אין אַ פאַר טעגן שפעטער טרעפט ער מיך אינעם קאפע „ראַ- יאַל“ און זאָגט צו מיר מיט אַ ברייטן שמייכל אויפן פנים:

— איר ווייסט, מיין אייזיק און איך האָבן צוזאַמען אַרייני- געשטעלט אין אייער בוך אַריין אַ וויכטיק ליד, וואָס איר האָט אויסגעלאָזן.

— וואָס פאַר אַ ליד?

— אייער ליד „נאַכאלעמען“, — האָט ער געזאָגט און דערביי אָנגעהויבן צו ציטירן אויסווייניק די שורות.

— האָסטו געהערט, אזא ליד לאַזט מען אויס!

און כדי מיר צו באַווייזן, אז מען האָט דאָס בשום אופן נישט געטאַרט אויסלאָזן, האָט ער מיר גענומען דערציילן, ווי שטאַרק עס איז געפעלן געוואָרן זיין רויוועלען און דער עיקורשט זיין זינדעלע, אייזיקלען.

— נו, אז עס געפעלט אייער זינדעלען איז דאָך נישט שייך מער צו רעדן דערפון, — האָב איך מסכים געווען און משה לייב

האָט נאָר-נאָר אָנגעמוואָלן, וואָס ער האָט געראַטעווט מינס אַ
ליד פון פאַרנעסן צו ווערן.

מיר האָבן געטרונקען קאווע און געשמעסט וועגן נאָר
זייטיקע זאַכן.

פֿלוצלונג ווענדט ער זיך צו מיר :

— הערט, איר וואָלט נאָרנישט געהאַט דערקענן, אַז איך זאָל
שרייבן אַ פיררעדע צום בוך ?

דער אופן, ווי ער האָט געפרעגט די פראַגע און דער טאָן אין
זיין קול האָבן קלאָר דערציילט, אַז עס ווילט זיך אים זייער שטאַרק,
אַז איך זאָל מסכים זיין :

— איך ווייס. איר זענט נישט קיין אָנפאַנגער. איר דאַרפט
נישט קיין הסכמות, אָבער . . .

איך האָב אים נישט געלאָזט ענדיקן און געזאָגט, אַז עס וועט
מיך פרייען אים צו האָבן אין מיין בוך.

אָבער ווען איך האָב אין עטלעכע טעג אַרום געקראָנזן די
„פיררעדע“ און זי פאַרזיכטיק איבערגעלייענט, האָב איך זיך דער-
פילט אומבאַקוועם.

נישט, וואָס דאָס אַרטיקל איז מיר נישט געווען אינטערע-
סאַנט. אדרבה, דאָס, וואָס ער האָט דאָרט אויפגעשריבן איז זייער
אינטערעסאַנט און עס וועט זיכער בלייבן, ווי אַן אינטערעסאַנטער
דאָקומענט פון משה לייבס שטורמדיק געמיט. איך האָב אויך
נישט געהאַט קיין שום סיבה צו זיין אומצופרידן מיט דעם, וואָס
ער האָט דאָרטן געזאָגט וועגן מייע לידער און מיר פערזענלעך.
נאָר וואָס-זשע דען ? מיר איז נישט געווען צום האַרצן צו זיין
דער ברונים פאַר אים פון וועלכן ער זאָל שעפן שאַרפֿקייטן קעגן
וועמען סע נישט איז און איך האָב באַשלאָסן אים כעטן, אַז ער
זאָל מיך באַפרייען דערפון.

וואָלט דאָס טאַקע געווען געשען אזוי, ווען נישט דאָס, וואָס
איידער וואָס און ווען איז דער גאַנצער אינהאַלט פון דעם אַרטיקל
שוין געווען באַקאַנט און איז שוין געוואָרן דאָס געשפרעך ביי די
מישלעך אינעם ליטעראַרישן קאַפּע-הויז.

עס קאן זיין, אז משה לייב האָט דאָס פאַרן איבערשיקן צו מיר פאַר עמיצן פאַרגעלייענט, אָדער אפשר האָב דאָס אַליין געטאָן פאַר איינעם פון מיינע נאָענטסטע חברים. אזוי צו אזוי, — מען האָט געוואוסט און נישט גלאָט אזוי כלויז געשמועסט, נאָר טאָסע זיך געקאָכט. ספּעציעל האָבן זיך געקאָכט יענע, וואָס האָבן גענוג מען די שאַרפּקייטן אויף זייערע אַדרעסן און אזוי ווי משה לייב האָט קיין נעמען נישט אָנגערופן, האָבן געמיינט אַ סך מער, ווי עס זענען געמיינט געוואָרן און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַן אַמת'ער יאַרד.

פּלוצלונג האָב איך אָנגעהויבן צו האָבן זייער אַ סך גוטע פּריינט. יעדער איינער איז נאָר אויסן געווען מיין כבוד.

— וואָס דאַרפט איר אַ פּיררעדע?

— איר נעמט אַ שיינע געביידע און לייגט אַוועק אַ פּגל ביי דער שוועל.

— איר פאַרקלענערט אייער חשיבות.

מענטשן, וואָס האָבן קיינמאָל נישט פּריער געהאַט קיין גוט וואָרט פאַר מיר האָבן זיך פּלוצלונג זייער שטאַרק אָנגעהויבן זאָרען וועגן מיר און מיך אָפּגעשאַטן מיט עצות טובות, ווי אזוי איך זאָל זיך אויף אַ טאַקטישן אופן אָפּזאָגן פון דער פּיררעדע ביז זיי האָבן מיך איבערצייגט, אז זי דאַרף יאָ אַריינגיין.

איצט, אז איך טראַכט וועגן יענער געשעעניש האָב איך אַ באַפּרידונג, וואָס איך האָב אויסגעמיטן אַביסל פּיין דעם גרויסן, אומפאַרגעסלעכן חבר מיינעם אין די לעצטע פּאָר חדשים פון זיין לעבן.

אַבער פּיין פון אַט דער פּיררעדע האָט ער סייזוי געהאַט, וואָ-רים נאָכדעם, ווי דאָס בוך איז דערשינען האָט זיך ערשט אָנגע-הויבן די אמתע בהלָה. חברים וועמען ער האָט גאָרנישט נישט אין זין געהאַט האָבן גענומען זיינע שאַרפּקייטן אויף זייערע אַדרעסן און אים אויפּגעהערט צו גרויסן.

— מיך אַרט נישט פאַר זיך, — האָט ער מיר געזאָגט יעדעס מאָל, ווען ער האָט זיך מיט מיר געטראָפּן, געבנדיק מיר דערביי

אָנצוהערן, אז ער איז באַזאָרגט וועגן דעם גורל פון מיין בוך, וואָס מען וועט אפשר פאַרשווייגן איבער אים.

איך האָב אים געזוכט צו באַרואיקן, אָבער ער איז כאַמט געווען באַזאָרגט וועגן דעם, און אָט די זאָרג זיינע האָט מיך אזוי גערירט, אז איך האָב ביי זיך אָפגעמאַכט, אז עס זאָל מיך כאַמט נאָרנישט אַרן, ווי אזוי מיין בוך וועט אויפגענומען ווערן.
אין איין שיינעם טאָג זוכט ער מיך אויף און זיינע אויגן זענען צעצונדענע:

— דערהאַלטן אַ קאַרטל פון פען-קלוב? — פּרענט ער ביי מיר אין אויפּרעגונג.

— איר מיינט וועגן אַ קבלת פנים פאַר מיין בוך? — באַמי איך זיך צו זיין רואיק.

— יאָ, יאָ, אָט דאָס איז דאָס! — האָט ער גערערט אַ צע-קאַכטער און דערביי צוגעלייגט:

— מען מוז מאָביליזירן אַביסל אייגענע כוחות!
איך האָב דערפילט זיין אומרו און בין אליין אויך אומרואיק געוואָרן.

איך האָב זיך געטראַכט, אז ווער ווייסט? אפשר איז משה לייבס חשר, אז מען האָט ספּעציעל באַשלאָסן אַ קבלת-פנים, כדי זיך אָפּרעכענען מיט מיר טאַקע אַן אמת און איך האָב געזאָגט:

— הערט, משה לייב, לאַמיר נישט ניין!
— מיר וועלן יאָ ניין, — האָט ער אַרויסגערערט מיט רציחה אין קול:

— פון שלאַכטפּעלד אַנטלויפט מען נישט!
פּלוצלינג איז זיין פנים פול געוואָרן מיט קאַמפּלוסטיקייט. עס האָט אויסגעזען, אז איצט איז ער גאָר צופרידן, וואָס ער וועט האָבן אַ געלעגנהייט צו זאָגן דעם און יענעם, וואָס ער טראַכט וועגן זיי.

— איך וועל זיי שוין געבן פאַר די „ליטעראַרישע בלעטער“ אויך!

— וואָס איז מיט די „ליטעראַרישע בלעטער?“ — האָב איך געוואָלט וויסן.

דאָ האָט ער אַ קוק געטאָן אויף מיר מיט אַ פּאָר בייזע בליקן:

— וואָס-זשע, איר ווייסט נישט, צי איר מאַכט זיך נישט-וויסנדיק צוליב דרכי שלום?

דער אמת איז, אַז איך האָב געוואוסט און משה לייב האָט מיט זיין בייזער באַמערקונג אַריינגעטראָפּן אין סאַמע פינטל אַרײַן.

די מעשה איז געווען אזא :

נחמן מייזל, דער רעדאַקטאָר פון די „ליטעראַרישע בלעטער“ אין וואַרשע, האָט איינגעפירט אַן אָפּטיילונג אין וועלכע די שריי-בער האָבן זיך אַרויסגעזאָגט וועגן זייערע באַליבסטע דיכטער. נון, איז משה לייב האַלפּערן געווען גלייך אין די ערשטע עטלעכע נומערן אין סאַמע פּאַראַוויס. אָבער מער, ווי אין עטלעכע נומערן איז די אָפּטיילונג נישט דערשינען. פּלוצלינג איז זי פאַרשוואונדן געוואָרן. פאַרוואָס? פאַר משה לייבן איז געווען קלאָר, אַז אַ פּאָר פון זיינע חברים האָבן אים נישט פאַרגונגען און טעלעגראַפיש בייאיינפלוסט נחמן מייזל, אַז ער זאָל די אָפּטיילונג אָפּשטעלן. וויפיל אמת עס איז געווען אין אָט דער מעשה, נעם איך זיך נישט אונטער צו זאָגן, מסתם איז דאָס געווען אַ שטיקעלע ליטע-ראַרישע רכילות, כדי צו שאַפן בייז בלוט, אָבער משה לייב איז געווען זיכער, אַז אזוי איז דאָס געווען.

— אַז זיי ברענען מיט שנאָה צו מיר, — פלעגט ער נישט אויפ-הערן צו טענהן.

איצט האָט ער געזען אין דעם קבלת-פנים פאַר מײַן בוך אַן אַרויסרוף צו אים, און ער האָט זיך געגרייט קעגן אָט דעם אַרויסרוף.

ווען מיר בידע זענען געקומען צום מיטינג און ער האָט דערזען אַ גרויסן עולם, איז ער נאָך זיכערער געוואָרן, אַז דאָס האָט מען זיך צוגנופגעקליבן, כדי די אַטאַקע אויף אים, און

פארשטייט זיך, אויך אויף מיר זאל זיין שטארקער און ווירק-
זאמער.

— איר זעט אן עולם, — האָט ער מיר אַ שושקע נע-
טאָן אין אויער און זיינע אויגן האָבן זיך צעברענגט, ווי צוויי
פאקלען.

— האָלט זיך מוטיק און געדענקט, אז איך געפין זיך דאָ.
— האָט ער שטרענג זיך געווענדט צו מיר.

אויסגעלאָזט האָט זיך אָבער גאָר עפעס אַנדערש. דער אָוונט
איז געווען נישט נאָר אַ קאָרעקטאָר, נאָר אַפילו זייער אַ וואַרעמער.
לייוויק, וואָס איז געווען דער פאַרזיצער, האָט געגעבן דעם טאָן,
וועלכער איז געווען זייער אַ האַרציקער און אין דעם זעלבן טאָן
האָבן אויפגענומען דאָס בוך אלע איבעריקע רעדנער. נישט מער,
די פיררעדע האָט מען נישט דערמאָנט, — זי אינגאנצן פאַרשוויגן,
גלייך עס וואָלט נאָר קיין פיררעדע אינעם בוך נישט געווען.

איך האָב זיך געפילט די גאַנצע צייט איבערראַשט און ביז
גאָר מאַדנע. פון איין זייט גוט, און פון דער צווייטער זייט היפש
אומרואיק וועגן משה לייב, וואָס איז געזעסן לעבן מיר אַן אַנ-
געשרויפטער, אָט, אָט זיך אַ לאָז צו טאָן אין גאַנג אַרײַן.

איז דאָס אינגאָרירן יענעם אָוונט משה לייבס פאַררעדע נע-
ווען אַ צופאַל, צי אַרנאָניזירט ?

משה לייב האַלפערן איז געווען זיכער, אז דאָס איז געווען
אַן אַרנאָניזירטע זאך. אָבער געהאַלטן האָט ער זיך און נישט
געלאָזט יענעם אָוונט דעם ברױז אין זיך קומען צום אויסדרוק.

ווען לייוויק האָט אים פאַרגעשטעלט אויף אַ זייער קאָרעקטן
אופן און ער האָט זיך אויפגעשטעלט, האָב איך זיך איבערגע-
שראַקן, אָבער מיין שרעק איז געווען אומזיסט.

— איך האָב מיינס געזאָגט אין דער פיררעדע, — האָט ער
טראַציק אַ זאָג געטאָן און זיך צוריק אוועקגעזעצט.

מיר איז אַרונטער אַ שטיין פון האַרצן, אָבער אויף מאַרגן,
ווען מיר האָבן זיך געטראָפן, האָט ער גערעדט מיט אַ סך ביי-
טערניש:

— מען איז געקומען אָרגאַניזירט, — האָט ער געברומט און דערביי געפרעגט:
 — האָט איר נישט געפילט זייער אַלעמענס שנאָה צו מיר נעכטן אָוונט?
 — איך האָב נישט געפילט אין קיינעמס רייד קיין שום שנאָה צו אייך, — האָב איך אים געפרואווט באַראַיקן, אָבער ער האָט זיך צעבייזערט:
 — אָט, אָט, איר זענט זיי שוין דאַנקבאַר פאַר דעם ביסל גוטס, וואָס זיי האָבן אייך נעכטן אונטערגעטראָגן!

יט

וויי, וויי, סאַראַ שטאַרקן שפירט עס פאַרמאָגט אין זיך דאָס לעבן!
 שטייענדיק פנים אל פנים מיט דעם, פילט מען גאָרנישט, ווי מען איז מקריב אין זיך אַ סך, אַ סך אויפריכטיקייט, אַ סך, אַ סך שיינקייט אויף זיין מזבח, ווייל עס דאַכט זיך אויס, אַז דורך אָט די אַלע קרבנות, וואָס מען ברענגט צו דעם, וועט מען קאָנען אַריינבאַפן נאָך אַ ביס און נאָך אַ טרונק פון דעם. אָבער דער טויט איז, זעט אויס, נאָך פיל שטאַרקער. ווען ער באַ- ווייזט זיך אין דער נאָענט, טוט זיין האַנט אַ דרינג אַריין אין דער סאַמע טיפעניש פונעם מענטשן און ברענגט צום אויסדרוק די גאַנצע אויפריכטיקייט, די גאַנצע שיינקייט.
 סאַראַ וואונדערלעכע אויפריכטיקייט און סאַראַ געוואַלדיק גרויזער טרויער עס האָבן זיך אַ טראָג געטאָן פון אַלעמענס געמיטער אויפן טויט פון משה לייב האַלפערן.
 ווער שנאָה, וואָס שנאָה. יעדער איינער אין דער ליטעראַ- רישער משפּחה איז אויפגעצייטערט געוואָרן ביז די סאַמע טיפסטע טיפענישן, ווען ער האָט דערהערט, אַז משה לייב איז טויט. לייב'דיק האָט געשיקט אַ טעלעגראַמע פונעם דענווער סאַניטאַריום, וואו ער האָט זיך דעמאָלט געפונען, זענען די ווערטער געווען פול

מיט מוראדיקן גרויל, און צער, מאַני לייב איז אַרומגעגאַנגען אויף איסט־בראָדוויי, ווי אַ שאַטן. רייזן האָט אין טיפּן פּיין נישט אויפֿגעהערט צו ברעכן די הענט. ביי אייזלאַנדן האָבן די לייפֿן געציטערט, דילאָנען האָט אויסגעפעלט אַטעם עפעס צו זאָגן, און אזוי מיט אלע אַנדערע, — יינגערע און עלטערע אין דער לייטער־ראַטור. ווען איך בין אַריינגעקומען פֿון דעם אַרבעטער רינג זומער־פּלאַץ און געוואָרע געוואָרן די שרעקלעכע נייעס, איז די ערד פֿאַרשוואַנדן געוואָרן אונטער מינע פּיס.

אויף מאָרגן גאַנץ פֿרי בין איך לאַנג, זייער לאַנג געשטאַנען איבערגעבויגן איבער דעם פּשוטן קאַסטן אין וועלכן ער איז גע־לעגן אזאַ רואיקער און שווייגנדיקער.

דער זאַל איז נאָך געווען ליידיקלעך און די שיין פֿון די צוויי ברענענדיקע ליכט בייים צוקאַפּנס פֿונעם אַרון האָבן נאָך שאַרפֿער געמאַכט דאָס גרויקייט פֿונעם מאָרגנליכט אויף משה לייבס פֿאַר־לאַשן פֿנים.

איך האָב געקוקט אויף זיינע צוויי גרויסע, פֿאַרשטייפֿטע הענט און זיך געהידושט, הלמאי זיי טוען זיך נישט אַ צונעם און צעשפּאַרן נישט די זייטן פֿונעם קאַסטן, אָבער אַט די זעלבע הענט, וואָס פֿלעגן זיך אזוי קרעפּטיק באַוועגן יעדעס מאָל, ווען משה לייב האָט גערעדט וועגן אַ וויכטיקן ענין, האָבן זיך איצט נישט גערירט. קוקנדיק אויף אַט די הענט, האָט אויפֿגעטויכט אין מיין זכרון אַ געשפּרעך, וואָס ער האָט אַמאָל געהאַט מיט חברים וועגן שמשון הגבור. עמיצער האָט געוואָלט וויסן, ווי אזוי אַ דיכטער וואָלט געדאַרפֿט מאָלן שמשון הגבור, ווען ער וואָלט אים באַ־האַנדלט אין אַ פּאַעמע און האַלפֿערנס פֿנים איז גליענדיק געוואָרן און ער האָט געזאָגט :

— איך וואָלט דעם גאַנצן כּוח אַריינגעגעבן אין זיינע הענט אזוי, אז ווען ער וואָלט אַ וויג געטאָן מיט זיי, וואָלטן ווינטן זיך צעשטורעמט.

אַט דאָס האָט ער געזאָגט און בשעת מעשה אַ וויג געטאָן

מיט זיינע אייגענע הענט אזוי, אז איך האָב דערפילט אַ ווינט ארום זיך.

איצט ליגן די זעלבע הענט און רירן זיך נישט.

דער קברן האָט אויסגעפוצט משה לייבן אין די קליידער, וואָס ער האָט געטראָגן איידער ער איז געשטאָרבן.

אַ טונקל־בלויער אנצוג, אַ שאַרף בלוי העמד און אַ בלוי שניפּסל מיט ווייסע פינטעלעך.

דער אנצוג איז געלעגן אויף אים גוט. אָט אזוי האָט משה לייב ביים לעבן ליב געהאַט, אז דער אנצוג זאָל אויף אים ליגן, אָבער דער שניפּס איז געווען צו שטאַרק פאַרצויגן און איך האָב זיך געוואונדערט פאַרוואָס משה לייב האָט נישט אַ שטויס געמאַן די הענט פונעם קברן, הלמאי ער האָט אזוי שטייף דאָס שניפּסל פאַרצויגן און דאָס בלויע העמד.

איך האָב זיך דערמאַנט, ווי משה לייב האָט זיך געשפיגלט אין דער בלויקייט פון אָט דעם העמדל. איצט איז דאָס מיט אים אויפן וועג אין דער אייביקייט אַרײַן.

די אייביקייט!

וואָס איז זי אזוינס?

אָט ליגט זי פאַר מיר, די אייביקייט. אזא שווייגנדיקע, אזא גרויזאַס־דערהויבענע און אזא טויטע.

— דער טויט איז גאַרנישט אזוי שרעקלעך, — האָט איינמאַל משה לייב געזאָגט און דערביי צוגעלייגט:

— נישט מער, דאָס שטאַרבן איז נישט גוט.

אין דעם זעלבן געשפּרעך וועגן טויט האָט ער אויך געזאָגט:

— דרייט זיך אַרום אַ מענטש מיט הענט און מיט פיס און

פלוצלינג בלייבט ער ליגן. ווען איך וואָלט געווען ביים באַשאַף

פון לעבן, וואָלט איך קיין אייביק לעבן נישט געבעטן. ווער

דאַרף דאָס? אָבער דעם אופן פון שטאַרבן וואָלט איך געבעטן

מאַכן אַביסל אַנדערש.

— צום ביישפּיל? — האָב איך געוואָלט וויסן.

משה לייב האָט זיך פאַרטראַכט און לאָזנדיק ווען רויך פון זיין פאַפיראַס, האָט ער געזאָגט :
— אַ ליכט ברענט, ברענט און עס ווערט וואָס ווייטער ווייניקער ליכט ביז עס איז נישטאָ אינגאַנצן. נישט דאָס ליכט און נישט דער גוף, וואָס האָט דאָס ליכט געהאַלטן.
דער זאַל האָט זיך ביסלעכווייז גענומען אָנפילן. עס האָט זיך באַוויזן די אַלמנה רויזעלע, נאָענטע חברים, פּאַלקס-מענטשן, — פאַרערע. פון דעם דיכטער און אויך אַזעלכע, וואָס האָבן מיט ליטעראַטור קיין שום שייכות נישט און צו האַלפּערנען אוראי קיין שום שייכות נישט געהאַט.
קוקנדיק אויף די לעצטע, האָב איך זיך דערמאָנט משה לייבס צאָרן אויף אַט די דאָזיקע לייט, וואָס האָבן זיך צעיאַכערט מיט יאָרן צוריק, ווען עס איז אָנגעקומען די נייעס, אַז עס איז גע- שטאַרבן יצחק לייבוש פּרץ :
משה לייב האַלפּערן האָט דעמאָלט אין זיין צאָרן גע- שטורעמט :

„און דו ביסט טויט. און נאָך האָט דו נישט צוגעדעקט די ערד און איבער טויזנט גאַסן ווייט, ווי אַ גאַלאַפּ פון פּערד צעטראַגט זיך דאָס געלויף פון יונג און אַלט, וואָס איילן זיך און באַטן אָן צום קויף דאָס בלאַט, וואו טעלעגראַפיש גיט אַנטפּלעקט מען אונדז מיט מאַרק-געשריי, אַז סיקלאַפּט נישט מער דיין האַרץ,
און ווי אַ גרויסער פּוץ-רעקלאַם איז איינגעפאַסט אין שוואַרץ דיין גרויער קאָפּ.“

משה לייב! משה לייב!
אַט די דאָזיקע לייט, וואָס האָבן דיך ביי דיין לעבן נישט גע- זען, נישט באַמערקט, — דיך נישט געוואָלט זען, נישט געוואָלט באַמערקן, זענען איצט אַרום דיין גרויען קאָפּ, ווי זיי זענען געווען אַרום פּרצעס גרויען קאָפּ, ווען ער איז שוין טויט געווען, אזוי ווי דו איצט אין אַט דעם קאַסטן.

„ווער טרייבט אין די טעג פון האַרבסט דעם ווינט דורך
וויסטענישן אין וואַלד ?
און ווען דער אָדלער פליט נישט מער, און ווען דער אָדלער פאלט,
פאַרוואָס מוז זיין די ראב, וואָס רייסט די אויגן אים אַרויס ?”

אַט די פראַגן זענען ברענענדיק געשטאַנען, ווען איך בין
אַרום דיין אַרון געווען און נאָך שטאַרקער זענען זיי געשטאַנען,
ווען איך האָב אויפן בית-עולם געזען דיין רויזעלע זיך קלאַמערן
מיט אירע הענט און מיט אַלצדינג, וואָס אין איר צו דעם בערגעלע
ערד, וואָס איז איבער דיר אויסגעוואַקסן.

אַבער עס איז אויך אַן ענטפער, דאָ, משה לייב. דער ענטפער
איז אין דער נייער צייט, וואָס גייט צו אונדז, און זי וועט קומען.
שווער איז איר גאַנג, אַבער מען פילט שוין אומעטום איר
דערנענטערונג. און אין איר גאַנג ווערן די שנאָבלען פון די ראבן
אַפגעהאַקטע, און טויטע אַדלערס ווערן ווידער לעבעדיקע. אַבער
נישט מער צו פאַרצוקן לעבן זיי אויף, נאָר באַוואונדערט צו ווערן
מיט זייער גרויסן כוח, מיט זייער גרויסער שיינקייט.

די נייע צייט טראַגט אויף אירע אַקסלען דעם גייסט פון
פּרצן און אויך דיין גייסט, דיין וואונדערלעכע שיינקייט, וואָס דו
האַסט ירושה געלאָזט פאַר אונדז און פאַר אַלע יודות, וואָס וועלן
קומען נאָך אונדז.

ה. ד. 9 / א. א. א.

טווערע אקרויט:

פאר ווייניג ווערענדיגער

הילף אונדז 13 לעבן אים

אויס קיין פילעק וויין וויין

5. ווייניגער

ה. קורן

דערשינענע

ז. וויינפערס ווערק

„געקליבענע לידער“ — מיט אַ פאַררעדע

פון משה לייב האַלפערן

320 זייטן.

„אונטערוועגנס“ — לידער

140 זייטן.

„ביראָ-בידזשאַן“ — לידער

64 זייטן.

„יידישע שריפטשטעלער“

באַנד I — 160 זייטן.

פאַרטרעטן פון יידישע שרייבער.

„יידישע שריפטשטעלער“

באַנד II — 160 זייטן.

פאַרטרעטן פון יידישע שרייבער.

„משה לייב האַלפערן“

אינטימער פאַרטרעט און כאַראַקטעריסטיק פון זיין שאַפן.

120 זייטן.

